



## **Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online**

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### **Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor**

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### **Ophavsret**

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### **Links**

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# ANSIGTER FRA HEDEN

# ANSIGTER FRA HEDEN

SKILDRET I ORD OG BILLEDER AF  
*TAGE HEFT*



---

FORLAGET DANMARK  
KØBENHAVN  
1940

ANDERSEN & PEDERSEN. KØBENHAVN

*D*en jyske Hede staar overfor sin sidste og endelige Forvandling. Hvert Aar oprettes 3—400 nye Husmandsbrug. Det er kun et Tidsspørgsmaal, naar al Hede udenfor de fredede Arealer er forvandlet til Mark og Skov: brødgivende Land.

Det jyske Landskab moderniseres med Plantager, Veje og Huse. Det skifter Karakter med rivende Hast — og Menneskerne med. Hedeungdom, der ikke er til at skelne fra Byernes, cykler ud for at bade paa Randbøl Hede og i Sunds Sø.

Men helt er Stemningen af Fortid ikke bortvejret. Den kan indfanges endnu, blot man drejer af fra alfar Vej — der sidder Gamlingen endnu og binder Hoser, der sidder Hedens sidste Pottokone og former sine Jydepotter, der driver Toggefiskeren Laksen i sit Net med Pulsestangen og der gaar Manden med den hemmelighedsfuldt drejende Ønskekvist mellem Hænderne og leder efter Vand og Guld . . . Endnu, men hvorlænge?

Jeg har søgt at fæstne nogle af de menneskelige Træk, der er karakteristiske for Heden, baade nye og gamle, der lever som Levn fra Fortiden, men snart vil være borte. Det er Hedens Særkende, at den endnu har bevaret disse Træk ved Siden af de moderne.

Der er baade gamle og unge Træk i Hedens Ansigt.

TAGE HEFT



## INDHOLD

	Side
Forord .....	7
I Natmandsfolkets Fodspor.....	11
Jydepottekonen .....	19
Manden med Ønskekvisten .....	25
Ved den gamle Studevej .....	33
En Vinterlærer .....	42
Eneboeren .....	48
Tingene taler .....	55
Jysk Hjemstavnsbevægelse .....	69
Hvor Blicher færdedes .....	78
Kromanden i Hvidsten .....	89
Toggerfiskeren .....	95
Den gamle Kaagkarl .....	109
Det sidste Kolonihus.....	116
Et Krigsbarn fra 64 .....	131
Skuespillerinden som Hededyrker .....	137
Den lille Hest .....	145
Saa store er Plantagerne .....	154
Fangernes lille Veninde .....	159
Dansk Træbeton .....	169
Æbletræer paa Heden .....	176
Agerhønsfarmen .....	180
Husmand Jensens Barndom .....	189
Danmarks lykkeligste Mand .....	198
Lodtrækning om Hjemmets Jord .....	207





## I NATMANDENS FODSPOR

V elplejede Veje fører ud over flade Marker og grønne Plantager til røde Gaarde, nyslaaede Stationsbyer, moderne Mejerier, Savskærerier og Trikotagefabriker. Men der er ogsaa Hedeveje, som fører bort fra Bebyggelsen til Steder, hvor Lyngen stadig breder sig.

Endnu er Ødemarksstemningen ikke helt fordrevet fra de vestlige Egne. Hist og her mellem de grønne Hegn og de røde Husmandshuse kan man køre kilometerlangt uden at øjne Røgen fra en Skorsten eller møde et Menneske. En Vinterdag er alt tegnet i sort. Himlen med Blyant og Heden med Tusch. Vinterens fugtige Mørke hviler som Tungsind over Lyngen. Vinden fra Vest lyder som en Klage. Under den ensformige Færd tager denne Klage Form for mit indre Øre, mens Regnen pisker mod Bilruden: „*Duek ünner, duek ünner, de Welt is dy gram. Du kanns nich länger löwen, du muss der jo van!*“

Op fra Underbevidsthedens Dyb stiger disse Strofer, som jeg for Aar siden har læst i en gammel Bog, men som gjorde Indtryk, fordi de rummer hele Hedens trøstesløse Grumhed. Saadan sang Natmandsfolket, naar det i Ly af mørke Nætter sænkede de gamle, der ikke mere kunde følge med paa den evige Vandring, levende i Graven: „Dyk ned, dyk ned, Verden er dig ond. Du kan ej længer leve, da maa du herfra.“

## NAVNEFORANDRING TIL PEDERSEN

— Er der nogen tilbage af Natmandsfolket paa denne Egn? spørger jeg saa højt, at alle kan høre det i den gamle Krostue. Ingen af de lokalkendte svarer. Men saa rejser en Uldkræmmer sig fra Langbænken, der er slidt blank af Studerprangeres Bagdele allerede for et Par Hundrede Aar siden. Han befarer hele Jylland med sin Cykle og sin Bylt, og han ved Besked med mange Ting. Han lader skinne igennem, at hans Viden vel mindst kan takseres til en Kaffepons, og jeg honorerer den forud. — Jow, siger han, Teglblænder Jørgen Frederik Caspersen i Harkes ved Ølgod, han er af Natmandsslægt.

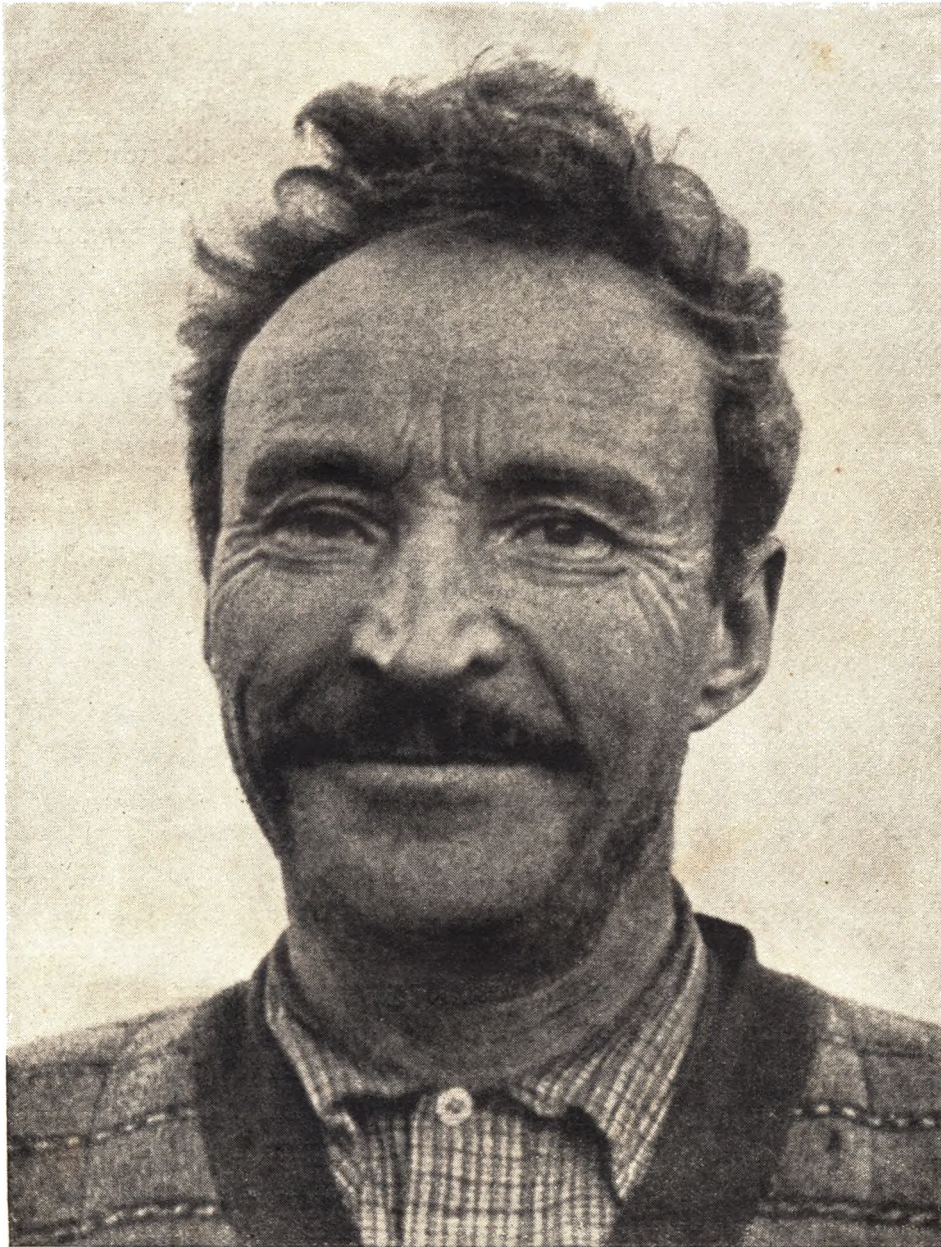
To Timer senere er jeg i Harkes. Beskeden har været rigtig nok. Jeg ser straks, at Caspersen er en fremmedartet og ejendommelig Type: en smuk Mand med skarpe Træk, der afviger væsentligt fra de omboende Beboeres.

— I Modsætning til andre, jeg har kendt, lægger jeg ikke Skjul paa, at jeg er af Natmandsslægt, fortæller Caspersen. Navnet siger det jo forøvrigt. Jeg kendte en anden Mand, der blev opkaldt efter sin Bedstefar i Tyregod, Natmandscaspar, han følte sig saa plaget af sine Medtjeneres Drillerier, at han gav 33 Kroner 66 Øre ud for at faa Navneforandring — til Pedersen. Men Pengene var skidt givet ud, for de kaldte ham stadig Natmandscaspar.

## SYNGE-SINES SØN

— Hvem var Deres Far?

— Det ved jeg ikke. Min Mor var altid alene, naar jeg saa hende. De sagde, hun sang rundt omkring. Jeg blev født i Debel i Linknud hos mine Bedsteforældre. Men 11½ Aar gammel blev jeg sat i Pleje paa Giveegnen. Sognet skulde betale 30 Kr. om Aaret for mig. Men Opholdet var ogsaa derefter. Mange Gange fik vi kun muggent Rugbrød og Ost med Mad-



*Frederik Caspersen i Barkes har Taterblod i Aarerne.*

diker. Da var der Fattigdom til. Slog Høsten fejl, sultede vi alle, ogsaa Kreaturerne. Jeg har set, at de maatte binde Kørerne op med Reb i Loftet, for at de skulde holde sig paa Benene Vinteren igennem. Men der var ogsaa Hjælpsomhed til. Døde en Ko fra en fattig Familie, saa gik gode Naboer paa Tiggergang i Omegnen og samlede 10-Ører ind til en ny. Nu og da dukkede min Mor uventet op for at se til mig, men hun forsvandt lige saa pludseligt — ingen vidste hvorhen. Jeg var 8 Aar, da vi fik at vide, at hun var død.

— Var De klar over, at De var af Natmandsslægt?

— Det skulde jeg nok faa at vide. Børnene bestilte ikke andet end at drille mig med, at jeg var „Syngesines Søn“. Aah, det var plagsomt nok. Lige til jeg var 29 Aar, blev jeg haanet for min Oprindelse. Skønt man dog snarere bør dømme Folk efter deres Gerninger end deres Slægt, — men saa flyttede jeg til Harkes, og her har jeg arbejdet i 25 Aar og levet i Fred.

### SOGNERAADSBEKYMRINGER

— Kender De disse Ord: Duek ünner, duek ünner...

— Næ, jeg gør ikke, men skriv mig det op, saa vil jeg sende det til en Komponist i København, som engang har skrevet til mig og spurgt, om jeg ikke havde nogle Vers i Kæltringmaal. Nu da Natmandsslægten er ved helt at dø ud, er der pludselig stor Interesse for os. Jeg var inviteret til Indvielsen af en Sten i Tresogneskellet ved Dejbjerg. Den blev rejst paa det Sted, som kaldes Kvembjergbanken, hvor Natmandsfolket havde et Tilholdssted, dengang de endnu var Rakkere og flaaede Kreaturer. Huset laa i tre Sogne: Dejbjerg, Skjern og Stauning Sogn, og alle tre var lige kede af det, siges der. Naar Natmændenes Kvinder skulde føde, slog de sig nemlig altid ned der. Men de forsvandt lige saa hurtigt og lod Børnene blive, og saa vilde det ene Sogn jo gerne skyde For-

sørgerpligten over paa det andet. Der var ofte Strid om det. Engang blev Sagen afgjort saadan, at Stauning maatte tage hele Pligten, fordi Barnet var født i et Hjørne af en Stue, som laa i det Sogn ... Men det er længe siden. Kvembjerg-huset blev revet ned i 1837. Den sidste af Navnet Kvembjerg,



*Natmandsfolkets sidste Tilholdssted: Huset i Bjørnemose.*

Niels Kvembjerg, er derimod først død for et Par Aar siden — i Skjern. Rakkerkulen, den kan ses den Dag i Dag mellem Lyngbakkerne tæt ved Kvembjergstenen.

— Ved De, hvor Natmandsfolk sidst har holdt til?

— Det er i Bjørnemose hinsides Dejbjerg Plantage. Sidst har Niels Kvembjerg boet der. Huset skal staa der endnu ...

### **ET BEN I HVERT SOGN OG STOKKEN I ET TREDJE**

Nu følger jeg Natmandsfolkets Spor over Heden. Øst for Skjern-Ringkøbingvejen, langt inde mellem Bakkerne, fin-

der jeg Tresognsskellet: Tre store Stene hælder sig mod hinanden og fortæller, at her mødes tre Sogne, og her laa Kvembjerghuset. Jeg staar med et Ben i hvert Sogn og Stokken i et tredje. Et Stykke derfra gaber en rødgul Sandgrav som en dyb Flænge i en Lyngbakkes Side. Det er Kulen, hvor Natmændene i sin Tid flængede Skindene af de selvdøde Kreaturer, ingen Bonde vilde røre ved. Kroppene lod de ligge, Skindene solgte de. Jeg gaar op paa Højens Top og kigger ned i Graven. Sandet fyger omkring rustrøde halvtbegravede Skeletter og sammensnoede Indvolde. Men det er Skeletterne af gamle Biler og Jernsenge og Spiralindmaden af sønderrevne Madrasser — den moderne Jernalders stridige Affald.

### *DET DØDE HUS I MOSEN*

Mere romantisk ser der ud ved Natmandshuset i Bjørnemosen, som jeg kun med Besvær finder frem til bag Dejbjerg Plantage. Jeg følger et vandfyldt Spor ud i en Ødemark, hvor Mos og Græs og Lyng kæmper om Overtaget. Hjulene synker dybere og dybere. Jeg redder Vognen op paa en Tue og gaar videre til Fods. Der ligger Huset med sit sammen-sunkne buskede Straatag som en Mammut, styrtet sammen af Udmattelse midt i Mosen. Den ene Gavl er væltet. Den knudrede Granstamme, der udgør Straatagets Rygrad, stikker lige ud i Luften. De rudeløse Vinduesaabninger stirrer som Øjne, hvis Lys er slukte. En Dør klapper klagende paa sine Hængsler et Sted i Husets Indre.

Der er saa lavt derinde, at Hattepulden stryger mod de sodsværtede Lofter. Ildstedet er væltet. Stuerne er tomme. Kun i den sammenstyrtede Del af Huset staar et Møbel: en Sofa, smerteligt præget af Tidens Tand. Gennem en Luge i Forstuen kan man se op paa Loftet. Der ligger en muggraa Damestøvle med de hjerteformede Udskæringer i Overlæderet, som var Mode for 30—40 Aar siden. Kvindefod har alt-

saa traadt her — engang. Tilsyneladende er de rastløse Vinde nu Stedets eneste Beboere. De stryger ind gennem Vinduerne mod Vest, klapper lidt med Døren til Køkkenet og farer ud paa den anden Side, bort over Heden. Intet standser deres



*Saadan ser der ud derinde. Og dog brænder der ofte Lys om Natten...*

Vej, saa langt Øjet rækker. Det nærmeste beboede Hus er ikke indenfor Hørevidde. Man skal ikke vente paa Svar, hvis man raaber her.

Da jeg møder det første menneskelige Væsen igen, en Kone ved en Gaard i Plantagens Udkant, spørger jeg hende ud om Vindenes ensomme Bolig i Mosen. Hendes Ansigt formørkes ved Talen derom. Jeg fortæller hende, at Natmandsfolkets sidste Ætlinge nu er stræbsomme og agtede Medborgere. At

Ansigter fra Heden.

vi kanske en Dag vil høre Klagesangen fra de levende Begravelser i Hedeørkenen udsat for en Jazz, som de kan danse efter i Skjern og paa Hotel Herning. Resterne af Heden er et Fredens Hjem.

— Naa, saa det mener De, siger hun mørkt. Næh, der vil altid være Folk til, der øver Nattens Gerning, af den ene eller den anden Slags. Vi her er ikke glade for det Hus i Bjørnemosen. *Der brænder Lys om Natten!*

Hun vil ikke sige mere. Og det vil heller ingen anden af dem, jeg spørger i Nabolaget. Men de bekræfter alle dette: Der er set Lys i det ensomme Hus om Natten!

### DER BRÆNDER LYS OM NATTEN —

Jeg kører bort, men vender tilbage samme Aften. Det er Nat, da jeg naar Plantagen igen. En Hare sidder paa Vejen. Den lyser sølvhvidt i Projektørernes Skær. Naar jeg sætter Farten op, gør den det ogsaa. Jeg maa standse og slukke for at faa den til at forlade Vejen. Men i næste Sekund kommer en ny. Det vrimler med Vildt i Dejbjerg Plantage. Jeg staar af og gaar ind i Mørket. Dækket af Plantagens yderste Trærække nærmer jeg mig Mosen. Jeg bøjer Granerne tilside. Der ligger det ensomme Hus.

Et rødt Lysskær flakker bag Vinduesaabningerne!

Kun et Øjeblik, saa er det borte. Nu er det saa mørkt, at jeg ikke kan skelne Huset fra Mosen. Jeg gaar videre inde mellem Træerne. Granernes stive Grene svirper omkring mig, de slanke Stammer svajer. En Kvist knækkes under min Fod. Og saa sønderrives Nattens Stilhed af et drønende Haglskud.

Hurtig som en Hare forsvinder jeg fra Krybskytternes Ene-mærker. Konen havde Ret: Der vil altid være Folk til, som øver Nattens Gerning.



## JYDEPOTTEKONEN

**A**d elendige, sandede og hullede Veje, over Hede og Mose kommer man til Mathilde Nielsens Bolig i Elkjær. Hun sidder i det ensomme Hus indenfor Vinduet, hvorfra man har Udsigt bogstavelig talt over hele Grene Sogn. Men hun nyder kun sjældent den storslaede Udsigt. Hendes Blik er fæstnet paa den store Træplade, der ligger over hendes Knæ, og Dagen lang arbejder de flittige Hænder paa at forme det graa Ler til Jydepotter og Skaale og Vaser. Alt sker med Hænderne, kun nu og da hjulpet af det mest primitive Værktøj: en Flintesten, en knivformet Træpind eller en Snor. Hun arbejder med sit Ler, som Kvinder og Mænd har gjort det i Danmark for Aartusinder siden. End ikke en Drejeskive, som Pottemagere dog har brugt i Aarhundreder før Kristi Fødsel, findes i Mathilde Nielsens Værksted. „For bruger man Træskive, kan man ikke lave ægte Jydepotter,“ forsikrer hun.

### *SKIDEN ARBEJD — REN SKILLING!*

— Hvordan har De lært at lave Jydepotter? spørger jeg.

— Det har jeg lært af Mor, og hun har lært af hinner Bedstemor, fortæller Mathilde Nielsen, — snart paa et Købstadsprog, som hun har tilegnet sig under talrige Købestævner og Udstillinger, snart paa det mest kærnefulde og ægte Hede-

jysk. — Se, det, det kommer an paa, er først og fremmest det graa Ler, som vi henter herude, og saa Sandet, vi tager det langt nede, og det er meget fint, der æ Sølvgnister i'et. Leret, det ælter vor Far paa Gulvet her i Stuen — mæ æ Fæij'jer.

— Med Fødderne?

— A siger som min Mor: Det æ en skiden Arbejd', men det gi'er en ren Skilling ... Saa ruller vi det i vaade Sække og gemmer det. Og for saa aa law' æ Potter, saa ska'et *taanes* aa *skawes* aa *smides* aa *glaases*.

— Jeg maa tilstaa, disse Fagudtryk er som Hebraisk for mig.

— Ja saa, men se føst ska'et altsaa tørres, saa skrubes (mæ æ Skawkniv) og saa smides med Tællermergel — d. v. s. smøres ind i flydende Mergel. Tilsidst bliver Sagerne glattet eller gnedet med en Glaasesten af Flint. Den bette swot Stien hier, den haar mi Far brugt ... Men alt imens er det jo Haandelaget, aa hva æ Finger' ka', det kommer an paa. Saa skal det røges i en 3—4 Daw og brændes. Vi kommer det hele i en stor Jerngryde. Og den stilles omvendt paa et Baal af Tørv. Naar der er god Ild, dækkes det hele til med Sand. Saa staa det Natten over, og saa er Sagerne swot, som de ska' vær'.

### DEN LANGE ARBEJDS DAG

Hele Tiden, mens vi taler, bevæger de hurtige Fingre sig i en selvfølgelig Skaberproces henover Brættet. Uformelige Lerklumper vider sig ud til Bægre. Bægrene bliver til bredbuede Potter, Potterne forsynes med sirlige Øren og løsnes endelig af den Lerstamme, hvorfra de er opstaaet.

— Hvor mange Jydepotter kan De lave om Dagen?

— Om Sommeren vel en Hundrede Stykker. Men saa er a ved det, saa længe a kan se, vel en 14—15 Timer. — Men vi laver jo ikke Potter alene, der er snart ikke den Ting, vi nu og da faar Bestilling paa: Kaffekander, Vaser, Kopper,



*Jydepottekonen Mathilde Nielsen i Elkjær og hendes Datter.*



*Hun arbejder med Leret, som Kvinder og Mænd har gjort det i Danmark for Aartusinder siden.*

Gryder, ja Shagpiber. Og nu i den seneste Tid laver vi mange Skægmand ... Mathilde Nielsen peger paa en stor smuktformet Vandbeholder, netop af den Form, som man finder Rester af i Grave fra Oldtiden, og som man langt op i Middelalderen brugte til Brændevin og Øl.

— Men har Deres Varer ikke den Svaghed, at de er utætte?

— De Gamle sagde, at man skulde koge Mælk i en Jydepotte, før man tog den i Brug. Det tætnes. Og hvad det anbelanger, at Luften kan gaa igennem Leret, saa er det mestendels en Fordel. Der er ikke noget saa godt at stege Kyllinger i. Og saadan noget som Rødkaal og en Kaffetaar, det kan staa dagevis i Sager af Jydepotteler uden at faa Afsmag.

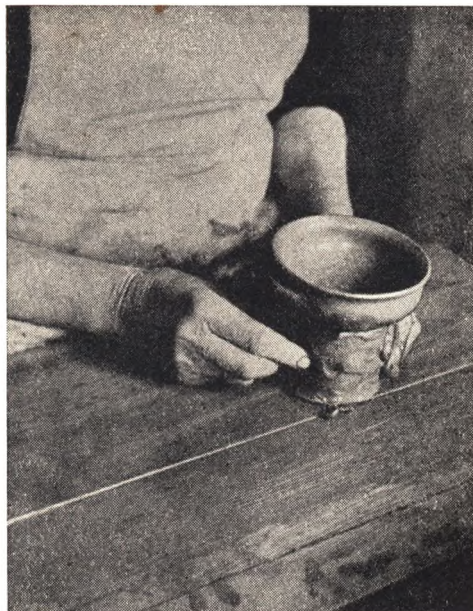
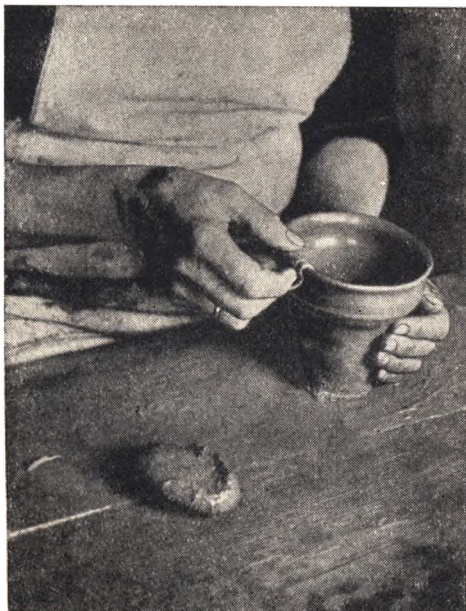
— Bruger De selv Deres egne Frembringelser i Husholdningen?

— Næij, siger Mathilde Nielsen med et bredt jysk Grin, næij, de æ for dy'r!

### *DA MAN DØDE UDEN LÆGEHJÆLP*

— De er her fra Egnen, Fru Nielsen?

— Aah ja endda. Men i min Barndom var her kun et enkelt Hus. Det er 80 Aar siden, mine Forældre begyndte at dyrke Heden. Der var 8 Søskende, ja de har ikke haft det for godt i deres Barndom ... og saa var de endda tilfredse, de fleste af dem da. Døde var vi vel af Sult, dersom der ikke havde været det med Jydepotterne, og saa det, at min Far han lavede Revlriskoste. Kostene blev sat op ved Kanten af Vognen, og Resten blev fyldt med Jydepotter de 3—4 Gange om Aaret, der var Marked i Vejle eller Jelling eller Vorbasse. Det var stort at sælge for 30—40 Kroner hver Gang ... De store



*En Jydepotte formes, og Ørerne sættes paa.*

Søskende kom med paa Markedsrejser (for der kunde jo byde sig en Chance for at faa Plads), men de bette maatte blive hjemme og passe Huset.

— Fik De altid udsolgt?

— Aah nej, men det blev jo saadan, at *Bundslumpen*, den købte Konrad Petersen i Vejle og solgte i sin Butik, og eftersom Aarene gik, kom der ogsaa andre Forhandlere i Byerne, som gerne vilde have Jydepotter at sælge, — men for en billig Penge.

— I Deres Barndom var Landbrugsforholdene vel væsentlig daarligere end nu paa disse Egne?

— Aah, ved Billund kan det jo være ringe nok den Dag i Dag. Det er no'e sølle Jord mange Steder her omkring. Der kan somme Tider være saadan et Sandknog, saa man daarlig kan se igennem det, og saa Kornet knyger til.

— Men De var mere henvist til Hjemmeproduktion?

— Aah ja endda. Mi' Faa'r, han kaaret (kartede), Mor, hun spandt, og Søster Stine vævede. Og allesammen bandt vi jo da Hoser. Min Mor — de kaldte hende „Ellen Bjerg“, og alle var da klare over, at hun var svært dygtig — hun bryggede Øl af Malt og Humle, hun lavede Ost, og hun støbte Lys af Faaretælle, og saa lavede hun jo da osse Potterne.

— Hvad var den daglige Kost?

— Naar der blev slagtet, saa fik vi jo Svin og Sylte og lange Tider efter speget Flæsk, og røget Faarelaar havde vi jo da ogsaa om Vinteren.

— Har Tiderne ikke bedret sig siden Deres Barndom? Var Folk ikke mere tilfreds den Gang end nu?

— Jeg tror nok, jeg var mere glad for én Kjole, end de nu er for to eller tre.

— Men kneb det ikke med Sundhedstilstanden, De fik jo aldrig Grøntsager herude paa Heden?

— De var nok mere sunde den Gang, siger Mathilde Nielsen polisk, for ku' de it løw', saa døde de — uden Doktorhjælp.

## MANDEN MED ØNSKEKVISTEN

**E**rik N. Eriksen flyttede ud paa den sorte Hede ved Fasterholt i 25 Aarsalderen. 54 Tdr. Land har han dyrket op. Det var en Bedrift; men det er ikke det, der har spredt hans Ry over Landet. Det var Rygtet om hans hemmelighedsfulde Evne til at „vise Vand“. Fra sin Inderlomme fremdrager Eriksen en Bunke haand- og maskinskrevne Breve. Det er Anbefalinger. Husmænd, Gaardejere og Mejeribestyrere bedyrer heri, at de i Aarevis har gravet og boret forgæves efter Vand; men da de i deres Nød endelig tilkaldte Erik N. Eriksen, pegede han straks paa det rette Sted, hvor man borede og fandt det klareste Vand.

### *HVORDAN MAN BÆRER SIG AD*

— Hvordan bærer De Dem ad? spørger jeg, og den mystiske Mand tager sin Kniv, skærer en lille tvedelt Kvist af en Syrenbusk og spænder den ud med sine store og stærke Hænder. Straks da han holder Kvisten hen over mit Armbaandsur, begynder den at dreje sig langsomt.

— Saadan gaar det til, siger Eriksen, og et lyst Smil opklarer hans furede Træk. Det var tilfældigt a opdagede til a havde den Evne (jow, a sejer a — husk det, nærensti De skrywer — for a taler mi Muesmaal). Der gik manne Aar, før a gjorde Brug af den. Det er kun 15 Aar siden, a be-

gyndte, og nu er a 70. De havde bygget et nyt Mejeri i Fa-sterholt; men det var helt sølle med æ Vand i den Brønd, der var gravet. De maatte til Købmanden og hente Vand til Smørbedømmelse og saadan finere Brug. Saa gik a en Daw ud med Kvisten i Haanden. Den drejede fire Gange, og a saa, at der gik en Vandaare tværs under Aaen. A fulgte den tæt til Mejeriet og viste, hvor de kunde grave. Et Par Alen nede stødte de paa det klareste Vand ...

### ØNSKEKVISTENS SPROG

— Saa tog a da til aa ekspermentere nu og da derhjemm' med Petroleum, Salt og Sølv, og hvad vi saadan havde, og det viste sig, at for Nikkel gør Kvisten  $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$  Omdrejninger, for Kobber  $2\frac{1}{2}$ —4, for Salt 3, for en Vandaare 4, og fire til for hver af de overskydende Aarer, dersom der er flere. I Springvandslag, det kalder a de artesiske, kan der være indtil 100 Vandaarer, og saa drejer Kvisten 400 Gange. Mergel med 4 pCt. Kalk giver 1 Omdrejning, med 8 pCt.: 2, 12: 3 og over 16 pCt.: 4 Omdrejninger. For tretaarnet Sølv drejer den 5, for gammelt Sølv og Specier  $5\frac{1}{2}$ , for 14 Karats Guld: 6, 16 Karats:  $6\frac{1}{2}$ , 18 Karats Guld og Platin: 7, 20 Karat.,  $7\frac{1}{2}$  og 22 Karat: 8 Omdrejninger; men Petroleum giver 24 ...

Videnskaben forklarer som bekendt Ønskekvistens Drejning som en ideomotorisk Bevægelse, d. v. s. en Bevægelse, der ubevidst fremkaldes af Bæreren gennem smaa ukontrollable Muskelsammentrækninger; men Eriksen mener, at Bevægelsen fremkaldes af „Strømkraften i det rindende Vand“.

— Ved Springaarer, siger han, kan Kraften være saa stærk, at det ligefrem giver et Smæld i Hjertet ... Men hvad der fremkalder Omdrejninger ved Metal, det kender a ikke. Mange har Evnen, mange mister den med Aarene.





*Erik N. Eriksen fra Fæsterholt i Færd med at vise Vand.*

*MANGE PETROLEUMSLEJER I DANMARK*

— De er jo en søgt Mand, siger jeg, er det en indbringende Forretning?

— Aah, smiler Eriksen, a æ it *haard*. De rige betaler mere, de fattige mindre. En Husmand har tit faaet det for en Krone.

— Hvad siger Ønskekvisten om Værdierne i Danmarks Jord?

— Hvad angaar Vand, saa er Københavnerne nu ved at hente det helt ude i Lejre. Men der er Masser af Vand under selve København, f. Eks. under Fords Fabriker ude i Sydhavnen. Det har a da konstateret.

— Er der Petroleum ved Kolding?

— A er vis paa, at der er Mergel eller Salt eller mellemfint Kobber, men a er ikke vis paa, om der er Petroleum. Derimod har a paa mine Rejser for at vise Vand konstateret Petroleum under Jorden baade paa Sjælland, paa Holbæk- og Slagelseegnen og i Jylland, navnlig i den nordlige Del af Vejle Amt.

— Kan De ikke give en nøjagtigere Adresse?

— Naa-aah, ler Eriksen, a vil nok ha' en Finger med i Spillet, hvis der skal bores efter det, og der bliver noget at tjene.

*MINDE OM EN GAMMEL FORBRYDELSE*

— Har De fundet Metaller i Jorden?

— Mange Steder. Nylig var a kaldt til et Sted, hvor Konen havde mistet sin Vielsesring, mens hun tog Kartoffler op. Jeg gik Marken rundt, og pludselig gav Kvisten 6 Omdrejninger. Den er 14 Karat, sagde a saa, og den ligger helt bestemt her. De fandt den ogsaa ... Og den Kæde her — Eriksen peger paa sin fine, gammeldags snoede Urkæde — det var midt ude i en Mose. Kvisten gik 5½ Omdrejning. Det er gammelt Sølv,

sagde a, og saa slog Manden, der var med, en Jernstang ned i Mosebunden. Da den var kommet lidt ned, gav det et haardt Smæld. Den var stødt paa en Flaske. Da vi fik Flasken op,



*Der graves efter Guld paa Heden efter Ønskekvistens Anvisning.*

viste det sig, at den var tilproppet, og inde i den laa denne Sølvkæde og saa en tysk Avis, dateret den 7. November 1850 ... Jo, Danmarks Jord gemmer mange mærkelige Ting ...

— Ogsaa Guldaarer?

— Javist. Ved Søby Mejeri havde de gravet en Brønd, og

da Konen første Gang tog en Spand op, saa hun, at Vandet glimtede. A blev tilkaldt, og a saa straks, at det var Guld. Senere fulgte a Guldaaren fra Brønden ned til Tornvig Aa. Der gravede vi et Par Alen ude i Vandet, og i en Sandstriben paa et Par Tommer konstaterede a 14 og 16 Karats Guldstøv.

### *DEN STØRSTE OPLEVELSE*

— Har De aldrig misbrugt Deres Evne?

— Nej.

— Har De aldrig syndet?

— Ak jo, a har ødt min bedste Kraft i fremmed Ledingsfærd — langt borte fra min Gud — det var i min Ungdom, før a blev gift.

— Hvad er Deres Livs største Oplevelse? spørger jeg den mærkelige Mand.

— For ethvert Menneske er det en stor Oplevelse at faa en Kone, siger Eriksen alvorlig, mens han tænksomt lader Ønskekvisen fjedre mellem Hænderne — det er ogsaa en stor Oplevelse at se den Førstefødte; men over alle Oplevelser staar for mig den Stund, da a fik Vished i Troen paa, at a var et Guds Barn, frelst af Guds Naade — at al min Synd var mig tilgivet. Det skete for 40 Aar siden, og det er min Lykke i Dag!

Ved disse Ord gribes Erik N. Eriksen af dyb Bevægelse. Hans stærke Stemme og hans store Hænder skælver. Ønskekvisen brister mellem hans Fingre.

### *EN GULDGRAVERFÆRD*

Erik N. Eriksen byder mig paa Grønkaal, kogt paa Byggryn. Han folder Hænderne og beder Bordbønnen, og saa spiser vi en Stund i Tavshed. Men jeg fører atter Talen hen paa Guldet, og efterhaanden bliver Eriksen saa ivrig for Sa-

gen, at han mener, Tiden er kommet til at løfte Skatten. Vi kører ud til Tornvig Aa og gaar hen over Marinus Kristensens Mark. Kristensen og hans to Sønner følger med os, be-



*Guldgraveren skyller Sandet i Spanden i Tornvig Aa.*

væbnet med Spader. „Der gror Guld under Gyvelrod,“ siger Eriksen hemmelighedsfuldt, da vi passerer forbi en af de mørkegrønne stride Buske ved Aabrinken. Og saa tager han Ønskekvisten mellem sine Hænder og fortsætter med tøvende Skridt langs Aaens Bred.

— Det skal nok passe, at der er noget at hente et Sted her

i Nærheden, siger Kristensen, just her er et Brudepar kørt i Aaen paa Vejen hjem fra Gildet i Brande med alle deres Gaver. De nygifte blev reddet, men Sølvtojlet blev aldrig fundet.

— Tys, siger Eriksen, og de dybe Furer strammes om hans Mund. Kvisten drejer, og han tæller mumlende Omdrejningerne. — Her! Fulde af Spænding griber Kristensens kraftige Sønner Spaderne og skærer Hul paa Grønsværen. Et sort Muldrag kommer til Syne, saa blygraat Sand. — Videre, nikker Eriksen. De graver, saa Aanden staar dem hørligt ud af Halsen. Snart er Gruben et Par Meter dyb. Eriksen holder Ønskekvisten henover Aabningen. Den ruller voldsomt. — Her er det, siger han, *noget* er der i hvert Fald i det.

Vi fylder en Spand med det graalige Sand og skyller Indholdet i Aaens stride Vand paa rigtig Guldgravermaner. Bag efter sætter vi det til Tørre. Vi staar alle bøjedede over denne Spand og stirrer paa dens Indhold, som nu er blevet hvidt som Sne. Unægtelig minder det dog stadig mest om almindeligt Køkkensand. Men netop, som jeg skal til at sige det, bryder en Solstraale frem gennem Skyerne og rammer Sandets Flade. Og Sandskornene svarer igen: Det gnistrer og lyner fra Spandens Indre. Vi stirrer alle blændede paa den gyldne Glorie.

Men Eriksen nikker blot hen for sig, fuld af Selvfølelse. Kristensen og hans Sønner betragter ham med Andagt. Og saa fylder jeg Spandens Indhold i en Sæk og kører bort med Byttet, for at „de kloge derinde“, d. v. s. et Laboratorium i København kan undersøge dets Lødighed. — Husk nu at give os hurtig Besked, siger Kristensens unge Sønner og stirrer ud over de magre Marker og den hjemlige Gaard, som de maa- ske i Aanden allerede ser forgyldt. Erik N. Eriksen nikker bare og trykker min Haand ...

Men desværre: Det er ikke Guld, alt som glimter. Sækken var fyldt med Glimmersand.

## VED DEN GAMLE STUDEVEJ

Vejsporet fører sydover gennem Vestjylland over flade, nøgne Stræk gennem Hede og Marker. Det er ikke en Færdselsaare i moderne Forstand, den er hverken makadamiseret eller asfalteret; men det er en Vej i gammeldags Forstand, dannet af Tusinder af Fødders Trin, af Klove og Hove og skærende Hjul. I Aarhundreder har Rejsende holdt Lyng og Græs borte ved Slid. Nu er der kommet nye og bedre Trafikaarer baade mod Øst og Vest, og den gamle Vej er saa lidet befærdet, at Græsset begynder at gro mellem Hjulsporene. Men endnu svæver Minderne over den. Her har Hosekræmmerne fra Hammerum Herred draget afsted sydover mod de ensomme Gaarde, og Kniplingskræmmere er draget nordpaa fra Marsken mod nørrejyske Byer. Men først og fremmest er Vejsporet slidt af brølende, hornede Horder af Stude, som Studedriverne drev sydpaa mod tyske Markeder, mens de rige Studeprangere fulgte efter i Vogne. Og midt i det ødste Land laa en Kro ved Vejen, hvor de alle bedede. I Miles Omkreds kunde Heden udenom Sdr. Bork Kro være dækket af fraspændte Vogne og Flokke af hvilende Kreaturer, hver Hjord vogtet af sine Drivere, der sov under aaben Himmel, mens Ejerne svirede eller sov i Kroen ...

### *PERSONER OG SIMPLE FOLK*

Jeg følger dette sandede vestjyske Spor paa en Mindernes Pilgrimsfærd, fordi hele Fortidslivet, der knytter sig til Vejen,

Ansigtet fra Heden.



*Den vestjyske Studevej.*

med et er blevet levende for mig. I et Arkiv mellem gulnede Dokumenter stødte jeg tilfældigt paa en Tryksag, som taler et tydeligt Sprog om de Rejsendes Kaar for  $\frac{3}{4}$  Aarhundrede siden. Det er et kulturhistorisk Dokument, ikke mindst talende er Skellet mellem Personer, der sover i Seng, og Natteleje for simple Folk ... Og nu om Dage, da alle rejser, kunde det maa-ske interessere at drage en Sammenligning med Fortiden. Det drejer sig om den officielle Priskurant for Sdr. Bork Kro i 1861, da man regnede med Rigsdaler, Mark og Skilling — 1 Mark var  $33\frac{1}{3}$  Øre, en Skilling godt og vel 2 Øre ( $2\frac{1}{12}$  Øre).

Den lyder saalunde:



## TAXT FOR SØNDER BORK KRO I SØNDER BORK SOGN

*Spisevare.*

	Rd.	Mk.	Sk.
Kold Frokost eller Aftensmad for een Person .....	2	8	
En Ret almindelig god tilstrækkelig Middagsmad .....	2	8	
Tvende Retter .....	4	„	
Middagsmad for Kudsk eller Tjener .....	1	8	

*Drikkevare.*

En Flaske Rødvin .....	3	„	
En Do. Gammelvin .....	3	„	
Et Glas Punsch .....	12		
En Sopken Rom .....	4		
En Do. Kognac .....	4		
En Do. Kommenaqvavit .....	3		
En Do. Bitter-Brændeвиin .....	4		
En Do. dansk Brændeвиin .....	2		
En Æggesopken .....	10		
En Flaske daglig Øl .....	6		
En Thee- eller Kaffepunsch .....	4		
Et Glas Øl .....	2		
En Spølkum Kaffe .....	6		
En Do. Theevand .....	4		

*I den almindelige Krostue.*

En Sopken dansk Brændeвиin .....	2		
Et Glas Øl .....	2		
En Pægl dansk Brændeвиin .....	7		
En Do. Mjød .....	8		

*Logis og Natteleje.*

For et Værelse m. Seng for en enkelt Person m. Varme..	3	„	
Do. uden Varme .....	2	8	
Do. for 2 Personer med Varme .....	1	„	„
Do. for Do. uden Varme .....	4	„	
Natteleje for simple Folk à Person .....	4		

*Hestefoder og Staldrum.*

En Skjæppe Havre .....	3	8	
En Do. Hakkelse .....	12		
	3*		

	Mk.	Sk.
Et Lispund Hø .....	1	8
Strøelse til en Hest .....		12
Staldrum for en Hest i 24 Timer .....		8

*Bølling-Nørre Herreders Contoir i Skjern,  
den 1ste Januar 1861.*

### KROMANDEN I DE DAGE —

Studevejen ligger der stadig som et sandet Saar, selv om Græs og hist og her endog Plantager søger at udslette den. Den ensomme, straatækte Krobygning ligger ogsaa stadig paa sin Plads i det flade, mennesketomme Land — men desværre, der er ingen Kro mere bag de venlige Mure. Nu bor der en flittig Landbofamilie i den gamle Krobygning i den øde Egn, mens Kroholdet er flyttet bort til den nye moderne Vej mod Nørre Nebel. Saadan gaar det ofte, naar man rejser ud efter Minderne; man bliver skuffet ... Men alligevel finder jeg noget af det, jeg søger: et Glimt af de Mennesker, der levede, da en Sopken Brændevin kostede 2 Skilling i Krostuen ved Studevejen. Jeg finder en Mand, som er født i selve Kroen, og som kan gøre den svundne Tids Mennesker levende. Det er den gamle Tækkemand *Niels Rasmussen*, der trods sine 70 Aar den Dag i Dag klatrer rundt paa sit Stanglad i Skorstenshøjde og tækker Egnens smukke Tage med Rør fra Stadil.

— Huer æ saa det hær Folk fræ? siger den gamle Tækkemand, da Vognen standser udenfor hans hyggelige Hus ved Siden af Præstegaarden i Nr. Nebel. Men saa snart Nysgerigheden er tilfredsstillet, og han hører, hvad den Fremmedes Ærinde gælder, byder han indenfor og fortæller: — Hvem der var Krowmand i de Daw', da den hær gammel Priskuran gjal, det kan a sæj; for det var Severin Groth. Han døde lige for 66 Aar siden. Se, han var forresten ikke nogen hel almindelig Krowmand, ham Severin Groth. Han var Præstesøn fra Holstebro, og han sku vist ha været Provisor ved det hær



*Den gamle Tækkemand.*



*Kroen ved den gamle Studevej.*

Apotekervæsen; men han blev nok strittet ud af en eller anden Grund og kom saa til Sdr. Bork, købte Jord henne ad Skrumsager til og fik senere det kongelige Privilegium. Næh, han var ingen hel almindelig Krowmand, ham Severin Groth, og han var nok noget galsindet. Hvis nogen var svirende, og han kunde se, at de allerede havde noget i Hovedet, naar de kom ind for at faa en Bitter, saa *heraus* med dem. Og saa drev han Doktorforretning og rejste langt omkring. Medicinen

skrev han op med en Pennefjer, Folk ku jo godt nok ikke læse det, men det gjorde jo Indtryk at se Apotekerskriften.

— Hans første Kone hed Katrine. Naar han rejste ud med hans Doktorsager og ikke kunde ses mere ude over Heden, saa hejsede Katrine straks en hvid Klud ud af Vinduet, og saa kom Konerne strømmende til og fik Kaffe. Han maatte jo ikke vide det, Severin Groth, for han ku ikke li Sladder. Han havde nok ellers Krammet paa Katrine; hun tog sig af Dage tilsidst. Saa kom Johanne Nielsdatter, min Fars Moster, til Kroen for at føre Hus, og saa blev de gift. Min Farfar var



*Tækkemanden paa Straataget.*

Røgter og havde det nok smaat, og saa tog Krofolkene min Far til dem og opdrog ham som deres egen. Min Far (han hed Hans Nielsen Rasmussen) arvede senere Kroen, og a voksede op derude, indtil Far solgte og købte Lykkegaard i Lydum Sogn, fordi han ikke vilde være Krowmand længere. Den Ejendom var forresten Nabo til Kroen, og der var Hede og Mark just der, hvor der nu er Plantage langs det gamle Vejspor. Jo, a husker nok de Krowtider. Der kunde holde en 20—30 Hølæs omkring Kroen, naar Hedefolkene havde været oppe ved Tipperne, hvor de hentede deres Hø. De store Stude-drifter husker a dog kun dunkelt, men vi vidste jo nok, at det var dem, der havde givet Vejen Navn: den hed *Driftvejen*.

### EN KLANG FRA FORTIDEN

A har da ogsaa kendt Kræsten Vad Sørensen, der boede her i Byen paa si gammel Daw og nu ligger herinde paa Kirkegaarden. Han har købt og drevet meget med Stude, og a husker nok hans store Pengekat, som han havde om Livet med Dalerne i. Forresten har a jo da ogsaa set i sin Tid, at Prangerne spændte Pengekatten af før Natten og gav dem til æ Krowmand, som saa laaste dem nede i sin jernbeslaaede Kiste. Kræsten Vad oprettede baade Sparekassen og Brandkassen og stiftede endda et Legat for 40 Aar siden ... Men den Studehandel fik jo Ende, og saa kom den nye Vej og den nye Kro, og der blev stille omkring den gamle. Men manne Pæng' er der kommet sydfra ad den gamle Driftvej. Thomas Christensen her ved Siden af har samlet i manne Aar paa de sjældneste Mønter, der er havnet her paa Egnen, nok tiest gennem den gamle Sdr. Bork Kro. Han har solgt en Del af sin Møntsamling i Tidens Løb, men der er endda en Slump tilbage ...

Vi gaar ind til Naboen Thomas Christensen, og han henter

en slidt Skindpung frem fra et Gemme og lader en Strøm af gamle tyske, belgiske og franske Mønter rulle ud over Bordet. Det klinger sødt af Sølv og Kobber — det er den sidste Efterklang fra Fortidens store Dage ved den gamle vestjyske Studevej.

---

## EN VINTERLÆRER

Hedegaarden i Kjølvråa med de vejrbitte ildrøde Sten og det mørkebrune furede Egetømmer var Fæstegaard under Herningsholm i 1635. Har man lige kørt Vejen fra Herning til Kjølvråa, har man en tydelig Fornemmelse af, hvilket vidtstrakt Rige en Hedens Godsejer raadede over i de Dage. Der er ca. 25 km.

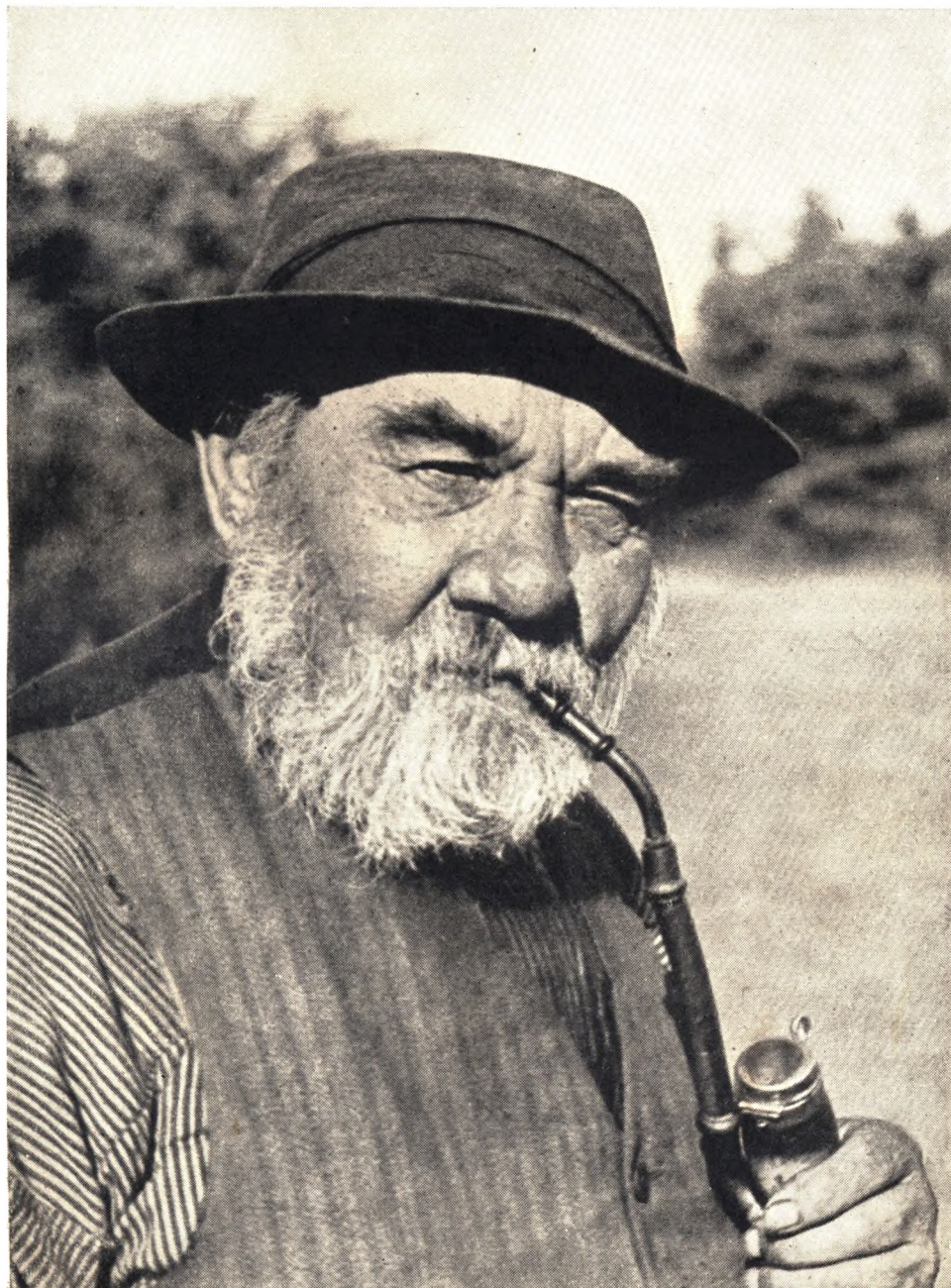
Nu er Gaarden fredet. Dens Beboer, Peder Lauritsen, burde ogsaa fredes og sikres et varigt Minde. I Sind og Skind er han mindst lige saa interessant som den gamle Gaard. Han er en af de sidste Kærnekarle fra Heden med hele Fortidens Kraft og Humør.

### *DE KAN IKKE GAA MERE*

Med et Kast af Pibespidsen, som han kun nødtigt fjerner fra Munden, byder Peder Lauritsen mig til Sæde ved Langbordet i sin Stue under Mindeversene for afdøde Slægtinge. Der kan sidde tyve Mennesker ved det Bord.

— Jovist er det en dejlig Egn her om Karup, siger han og nikker, det har De Ret i, og her var det Mads Dos, den Konkoltringsknæjt (Konfirmationsdreng) og saa Mett' Kjølvråa, den Stunthuestyes, de gekk' aa sang, saa det klang over Mosser og Kjar — just her. Som gift boede Mett' Kjølvråa her oppe bag Bakkerne. Det fik Blicher godt nok ikke med i Visen, men sandt er det ...





*Fhv. Vinterlærer Peder Lauritsen, Kjølvraa.*

— Har De levet her i al Deres Tid?

— Nøj, a er født i Nørre Felding, men opvokset i Feldborg, og a gik først til en Degn i Idun. Bette Jerrik kaldte vi ham. Se, med ham var det saadan: Præstens Pige i Feldborg, hun fik et Baan. Det ku' jo hænd' sig i de Daw. Det var nok Præsten — men Kaalen i Præstegaarden han fik Skyld for 'et — og tog Skylden paa sig. Men Præsten, han tog sig jo da allywaller a Knæjten og gjorde ham til Degn. Det var altsaa ham bette Jerrik ... Den føst Daw, saa skuld' a regn'. Men den her stue Tabel, den kam a aldrig om ved. A var jennest Baan, og saa vild' a da heller til Hodsager Skuel, og det kam a. Degnen der, han holdt baade Skuel i Hodsager og Hallundbæk. Der var en Mil aa gaa. Aah ja, saamænd. Men i de Daw ku' En gaa. De gamle Hedebønder her ved Karup, de ku' trill' de' Smør paa en Bør til Viborg. Nu vil ingen ha' Fødderne til Jorden, de sidder oppe paa Cykler. Ja, der er kuns tre Mænd i hele Grove Sogn nu, der kan gaa; det er den gamle Skovfoged, Ringeren, som er 84 Aar, og saa mæ paa 79.

### DEGNEKAAR I 70-ERNE

— Det var ringe nok at være Degn i de Daw, og det var ikke saa sært, at naar Drengene fra Karup havde nogle gode Laks med til Læreren i vor Skole, saa sagde han til alle andres Opmuntring: „I er pindø nowen flinke Dreng.“ Pindø, det var noget, som Degnen altid sagde, han kunde ikke lade det være, om det saa var ved hans egen Kones Begravelse. Da Følget skulde skilles paa Kirkegaarden, saa traadte han frem og sågde disse Ord: „Nu skal I pindø ha' Tak alle sammen, nu ska' hun nok blive der.“

— Jo, der var Smalhals i Degnehjemmene, og ofte stod Sulten for Døren, hvis milde Gaver udeblev. „Aah, bette Far,“ sagde Degn Mikkelsens Kone en Dag, „vi har slet ingen Smør,



*Den nye Cementvej fra Kjølvraa til Herning.*

slet ingen Æg eller Ost i Huset.“ — „Det skal hun ikke være kyw a, bette Muer,“ svarede Degn Mikkelsen, „i Morgen skal a holde Skuel i Feldborg, saa skal a gi’ Kræn Dams Dreng nowen Hug, det ska’ nok hjælp’.“

— Men De blev dog selv Lærer?

— Kun Vinterlærer. Lyst til Bogen havde a tidligt. Der var en Bogsamling paa Skolen. Og om Aftenen sad a i Stuen ved

det hjemmestøbte Tællelys aa løst aa løst: Ingemann, Carit Etlar, Blicher og Tolstoy. Lyset brændte nedad, og Forældrene, som var gaaet i Seng, de raabte inde fra Dynerne: „Sluk, Peter, sluk.“ Men a løst aa løst, til Lyset brændte ud. Da a var en Snæs Aar, kom a paa Vallekilde Højskole en Vinter og bagefter en Sommer til Starby, hvor de uddannede Vinterlærere.

### ET BEVIS PAA VELSTAND

— Saa blev a Vinterlærer i Graasand Skole; det var i 85. Lønnen var 160 Kroner pr. Vinter paa egen Kost, og deraf tog Sogneraadet de 10 tilbage i Skat. A var Vinterlærer en Snæs Aar og Vikar for Degnene ved flere Skoler heromkring, og om Sommeren arbejdede a paa Teglværk, 16 Timer om Dagen for en Krone og Kosten. Vinteraftenerne gik a rundt og snakkede med Folk paa Gaardene. A løste for dem, og de fortalte, mens de sad om Bordet ved Tællelyset og bandt Løb, Bikuber eller Hueser. Om Aftenen fik vi Boghvedegrød og Mælk med tyk Fløde — for der var ingen Mejerier til at tage Fløden — om Morgenen opstuede Kartoffler og Øllebrød. A sov i Gæstesengen. Der kom allehaande Folk i den Halm. En Gang kom a hjem til mi' Muer og sagde: „Muer, a ska' ha' en ren Skjowt', for a haar tow Lus aa mi Ryg.“ Og saa fik a da en ren Skjowt'. Men mi' Muer hun sagde: „Det var helsen now stue nowe, En ka' se, de' er it nowen *fattig* Mand, do haar waaren ved...“

### SPØGELSET PAA HEDEN

— Var der ikke mange Spøgelsers paa Heden i de Dage?

— Kræn Spillemand fra Pilhuse han mødte mange, naar han gik omkring til Gilde — sagde han. Der var navnlig Snak om store Graasand Gaard. Og engang de rev Skorstenen ned, saa fandt de ogsaa Skelettet af et Menneske. Det var nok en Kræmmer, som de havde gjort det ved i Gæstesengen en Nat.

Ude ved Højene gik der ogsaa en. Det kom sig nu af, at æ Dætter og Kaalen et Sted var blevet Kærester. Kaalen maatte springe Soldat, og saa kom der en ny Kaal, og Pigen fik en ny Kæreste. En Dag kom den første hjem, men han forsvandt lige saa hurtigt igen, ingen saa ham siden. Det var nok ham, der gik igen ... De fandt hans Lig Aar efter i en Høj ude paa Heden. — Det kan godt ske, det ikke er Løgn.

### INGEN SANGE PAA DEN NYE VEJ

— Har De aldrig været ude at rejse? spørger jeg den muntre Hedebo.

— Paa Højskoler — og i Sønderjylland en Gang.

— Aldrig i København?

— Næj, siger Peder Lauritsen afgjort, og dør bryder a mig heller ikke om at komme.

— De er tilfreds her i den gamle Gaard?

— A klager mig ikke over nogen Ting — undtagen det ene, at vi ikke kan faa Arbejdsfolk. Det er rent galt, at de unge Mennesker vil til Byen i Stedet for at blive her ude paa Landet, hvor der er Arbejde nok. Har de været derinde i fire Maaneder, er de ødelagt. Vi har sat et lankøkonomisk Ungdomsarbejde i Gang her i Grove Sogn. 50 Smaabørn har faaet en Stump af Forældrenes Gaard. Drengene sælger Kartoffler til Kartoffelmelsfabriken, Pigerne Kaal og Køkkensager til Mors Køkken. For de er jo ogsaa Jyder og spørger: „Ka' 'et betaal' sig?“ De bedste Haver præmieres til Opmuntring. Vi vil jo lære dem at blive glade for Jorden og blive ved den. — Der er noget i Tiden, som ikke er rigtigt, siger den gamle Vinterlærer og bakker voldsomt paa Piben. Da den gamle Grove Vej gik her forbi, da sang de, naar de kørte hjem fra Kroen. Nu har vi faaet en ny og fin Cementvej — der synger de aldrig.

## ENEBOEREN

Saa langt Øjet rækker, skimtes ikke et levende Væsen end-sige et Hus; og dog snor en spinkel blaanende Røgsøjle sig svævende mod Himlen et Sted langt inde paa Jerup Hede.

Man aner Muligheden af en begyndende Hedebrand og styrer afsted efter Røgen. Det gaar op og ned, for Jerup Hede er som et bølgende Hav, stivnet midt under Naturens Vrede med lange Rækker af lyngklædte Sandkamme med aflange sumpede Mosestræk imellem. Det er det, man her norden for Limfjorden kalder Rimmer og Dopper.

Men omsider staar man ved Ildens Arnested. Røgen stiger frem af en brøstfældig Skorsten, der stikker ud af en lyngloden Tue. Det er den ensomste og mest primitive Menne-skebolig i Danmark.

En fedladen Køter farer halsende frem fra Lynghyttens Dør, og lidt efter kommer en lille jordfarvet Mand, det er Laurits Christensen, Eneboeren paa Jerup Hede.

Der er mange Eneboere paa de jyske Heder, flest dog her nordenfjords. Heden er jo ogsaa det eneste Sted, hvor man kan være alene. Men de fleste Eneboere er Særlinge, snavsede og lempeligt aandssvage Individider. Det gælder imidlertid ikke Laurits Christensen.

### *ENEBOERENS EJENDOM*

Han er venlig og forekommende mod den fremmede, og han vil gerne fortælle, men Tungen er ikke talevant, og Or-



*Det ensomme Hus paa Heden.*

dene falder tøvende fra hans Mund med lange Mellemrumsom Draaber fra en Hane.

— Lyngbrand, siger han, næh gudskelov — det har jeg op-

Ansigtet fra Heden.

levet én Gang, og det midt om Natten, hm ja. Det kom vesterfra. Hele Heden var ildendes rød, hm ja. Og jeg mærkede Varmen og stod op og slæbte Sengeklæderne ud, ja. Og det kom susende forbi i to Ildvolde, og de slog sammen her bagved, hm ja.

Eneboeren peger paa en lemlæstet Lund af hvide Birkestammer et Stykke borte. Hvert eneste Træ har mistet sin Krone og ender i et sodet Spyd. Og han stryger fredsommelig en stor Honningbi bort fra sin Pande og tilføjer med en dyb Vejrtrækning mellem hvert Ord:

— Men mig gjorde den ingenting — ingenting gør mig noget —

Vi gaar rundt og ser paa Eneboerens Ejendom. Den er misundelsesværdigt gældfri og prioritetsfri, men til Gengæld har han heller intet Skøde paa den; for sandt at sige er der ingen, der ved, hvem denne Stump Hedelod tilhører. Han har indhegnet en Strimmel med Kartoffler for at beskytte den mod Sandflugten. Han har et lille Mosehul og en Kule fuld af Tørv til Vinteren. Han har en lille Flok fritgaaende Høns, som Ræven pligtskyldigst skaaner. Han mangler intet, siger han selv, idet han aabner et Brønddæksel og sænker en Olie-dunk paa en Stang ned i det slumrende Vand. Det er koldt og glasklart. — Og det er det vigtigste af alt her paa Jorden at have godt Vand, siger den veltilfredse Eneboer.

Selve Hytten er rummelig og lun. Væggene er bygget af Lyngtørv, Taget bæres af smaa Træstammer, hærdede og krummede i levende Live af Vestenstorm. Ind imellem dem er flettet stride Lyngkviste, og det hele er foret med gamle Julehæfter og Numre af „Magasinet“. Naar Solen falder ind gennem den lille skaarede Rude, funkler det festligt i det farveprægtige Tapet. Udenfor breder Heden sig i violet Vemod. — Men Farver er godt for Øjet, siger Laurits Christensen.

Gulvet er dækket med Brædder og Sand og et tykt Lag duf-





*Eneboeren i sin lune Lynghytte.*

tende Hø. — Jeg strør Græs paa, forklarer Eneboeren, for taber man en Ting, saa gaar den ellers let i Stykker.

Der er for øvrigt ikke meget at tabe af. Husgeraadet bestaar af en Pande, en Gryde, et Bæger og et Par Tallerkener, en Træseng med mærkelige Dynner og en storladen velfyldt Spyttebakke af Træ. Den rustne Kakkellovn, skænket af Grosserer Schæbel i Aalborg, er Komfur. I øvrigt ejer Eneboeren en Bibel og en Salmebog, en Harmonika og en Cykle.

— Saa jeg mangler ingen Verdens Ting, erklærer han, fuld af indre Tilfredshed.

### LIVRETTER HVER DAG

En mægtig Bisværme staar summende foran Kakkellovnens Kogehul. Det er, fordi der er Pandekager derinde.

— Jeg har faaet saadan en Forkærlighed for Pandekager, siger Eneboeren, og Delle, det bette gal' Spøgels' ka osse saa godt li' dem. Vi deler lige over ...

Jeg ser fra Delle, der ligger fed og veltilpas paa Ryggen i Sengen, til Eneboerens magre, senede Ansigt: Det er øjensynligt, at Delle trives bedst paa Pandekagekost.

— Men nu og da laver jeg da ogsaa en Grydefuld Grønkaalssuppe, fortsætter Eneboeren, saa vi lever helt godt. Dette her med Vitaminer, man har læst om, det bekymrer jeg mig godt nok ikke noget om. Det har saa lidt at betyde med al den Visdom. Det bedste er at leve uden alt for mange Bekymringer, at spise, naar man er sulten, og sove, naar man er søvniq — og saa være fri for Spektakel.

— Savner De aldrig Brændevin?

— Aah, jeg kunde nok tænke mig en bette Dram en kold Vinterdag, lige saavel som en Bajer en varm Sommerdag. Men det ka' da undværes, og jeg undværer det let.

— Savner De heller ikke Kvinder?

— Skriften siger jo godt nok, at det ikke er godt for Men-

nesket at være ene. Jo vist kan det vel forkorte Livsvejen, naar der er to om at bære Byrderne ... Men jeg har nu da saa ofte set Eksemplarer af Kvindekønnet, som gjorde, at jeg har prist mig lykkelig over at være ene.

### *BEDRE AT BO END VANDRE*

— Hvordan er De blevet Eneboer?

— Jeg har rejst meget omkring. Jeg har været i Norge og England og i Verdens største By. Jeg har sejlet, jeg har arbejdet i Fabrik og i det fri, og jeg kender den Hjemløses Liv paa Landevejene og Kampen for at faa Arbejde. Saa førte min Vej mig engang her over Jerup Hede. Der var ingen Landevej som nu, men kun et Hedespor. Da saa jeg, her laa et Gild'hus, saadan kaldte de det, men det var kuns et Hul i Bakken, lagt over med Bjælker og Lyngtørv, hvor Karle og Piger kunde søge Ly under Tørvearbejdet. Der gik jeg ind og lagde mig i Høet og tænkte: „Nu ka do hvil' dig noen Dae.“ Det var ved Fastelavnstid i 1928.

Nu og da kan jeg længes efter Livet derude og de rejseglade Mennesker. Men hver Gang Natten kommer, saa tænker jeg: „Det er galt ikke at ha' Ly.“ Om Sommeren kommer der nu og da Turister og ser til mig. Men om Vinteren er jeg helt ene. Saa samler jeg Ris her omkring og fletter Kurve, og dem sælger jeg i Jerup Brugsforening og faar Varer til Gengæld. Men sidste Vinter laa Sneen en Tid saa højt, saa jeg ikke kunde komme til Risene. Det er den eneste Gang, jeg har søgt Støtte — jeg fik 10 Kr. i Socialhjælp.

— Men hvad siger Skattevæsenet til Dem?

— Det har ikke været meget nærgaaende. Jeg har jo heller ingen paaviselig Indtægt. Men de har krævet mig for Sygekassepengene. Jeg havde bare ingen. Og jeg ser nu saadan paa det, at Sygekassen den kan ikke redde os. Tværtimod, den skaber vist megen Sygdom rundt omkring.

Eneboeren fylder begge Kæbeposer med Skraasnus og spytter eftertænksomt i Bakken:

— Jeg har ikke haft en syg Dag her ude paa Heden. Det er et stort Held og en Guds Gave, for den Dag man ikke kan rejse sig og gi' Hønen og Hunden, da er det galt. Men hvad hjælper Sygekassen saa? Jeg sidder tit oppe om Natten og spekulerer. Og jeg tror nok, jeg er et bette Korn inde i det evige Spørgsmaal: „Hvad er vel et Liv i Taarernes Dal?“ Det er nu min Tanke, at det spiller ikke stor Rolle med Livet i denne jordiske Hytte.

— De er altsaa tilfreds med Livet i Ensomheden?

— Jeg har ikke ondt af mig selv.

— Men har De slet ingen Ønsker?

Eneboeren ser sig grundende omkring i Hytten og rynker Panden for ogsaa at ransage Hukommelsen. Saa siger han endelig efter megen lang og moden Overvejelse: — Det sku' da være et Par hele Bukser.

## TINGENE TALER

**H**erning er med Rette stolt af sit Musæum. Det er *Hedens Musæum*.

Det er grundlagt 1892 af Lærer J. A. Trøstrup. Han samlede med utrættelig Flid paa alt — fra Stenøkser til grønne Hinkesten; selv var han ubetinget ogsaa en Raritet. Det blev den nuværende Musæumsforstander Konservator H. P. Hansens Opgave at drage Grænsen mellem Værdier og Ragelse, og han blev sat dertil, endnu mens Trøstrup levede. Det vandt absolut ikke den Gamles Bifald. Han paastod, at de Hylder, Hansen havde lavet, var skæve; og skønt Hansen gjorde alt for at rose og formilde ham, blev den Gamle om muligt endnu mere uomgængelig end før. Endnu paa sit Dødsleje 1915 skældte Trøstrup ud over Hansens skæve Hylder. Pastor Terkelsen talte indtrængende til ham om at vise et mere ydmygt Sind i den sidste Stund. Men Trøstrup manede indædt Præsten bort fra sit Dødsleje med de haanende Ord: „Do ka' minsandten et' fræls' mi' Sjæl ilywl'.“

### *TANG KRISTENSENS REJSEUDSTYR*

Musæumsforstander H. P. Hansen fortæller — og mens han gør det, gaar vi rundt gennem hans Musæum i Herning, og han tager mærkelige Ting fra Skabe og Hylder, som han for Størstedelen selv har fundet paa sine Vandringer over Heden, og han holder dem frem som Illustrationer til sin lune Fortællen. Det er som Tingene selv faar Mæle.

Her i Montren ligger hans store Forgængers, Folkemindesamleren Evald Tang Kristensens personlige Udstyr: Den store Kabuds, Pibehovedet med Fr. VII's Billede, Vadsækken, Rejseblækhuset, Lægetasken med Papirer og Bøger. — En Tandbørste hørte ikke med til Udstyret? siger jeg. — Nej, svarer Hansen, en Tandbørste har Evald Tang Kristensen aldrig ejet, det var unødigt Luksus! — Men hvordan fik han Raad til at ofre sit Liv paa at samle Folkeminder? — Nøjsomhed og Nidkærhed — han havde altid nogle af sine Bøger med og gjorde mangan lille Handel. Og havde han boet i nogle Dage hos en gæstfri Bonde og mente sig nødsaget til at vise Pigen en Enkendtlighed, saa tog han en Bog op og sagde til hende: „Denne her koster en Krone, du skal faa den for det halve — saa har du 50 Øre i Drikkepenge.“ Joh, han regnede med Smaapengene ... Engang fik han Besøg af Skjoldborg og hentede ham paa Stationen i Vejle. „Er her en Drager, som kan tage min Taske?“ spurgte Skjoldborg. „Nej, lad do bare mig ta' den,“ sagde Tang Kristensen, „jeg kan lige saa godt faa den 25 Øre.“ Skjoldborg grinte og lod Kristensen tage Tasken, og saa begav de sig paa Vej til Hjemmet, som laa langt uden for Byen. Men undervejs gik Tang Kristensen ind til en Fiskehandler. „Aah, jeg skulde lige have nogle Fiskehoveder med hjem til Katten,“ sagde han og rakte Skjoldborg Pakken, den vil du nok være saa god at tage, nu da jeg har Tasken?“ Og Skjoldborg maatte pænt bære den lugtende Pakke Resten af den lange Vej.

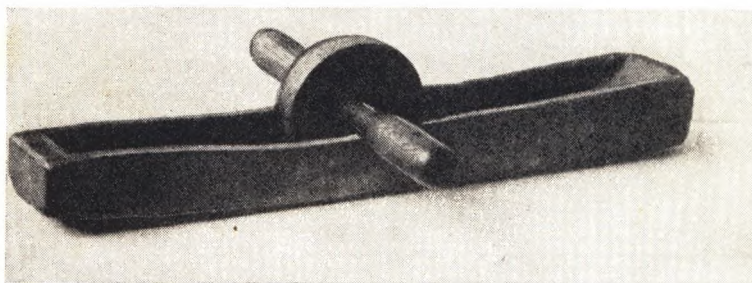
### *KAFFE FEM GANGE OM AARET*

— Se nu denne hjemmelavede Lygte, fortsætter H. P. Hansen, den har været i Brug endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede her paa Heden. Ruderne, som er fældet ind i Træet, er Fødderne af ituslaaede Snaaseglas fra en Hedekro. Se denne Trag, det er Halsen af en ituslaaet Graamand, en al-



*Folkemindesamleren, Musæumsforstander H. P. Hansen, Herning.*

mindelig Brændevinsdunk. Intet maatte gaa til Spilde. Saa-  
dan lærte man Nøjsomhed paa Heden. Her er Tællepraasen,



*Den første Kaffemølle i Midtjylland.*

her er det hjemmestøbte Lys til den hjemmegjorte Træstage, som endnu i min Barndom var den almindelige Belysning. Her er den første Petroleumslampe, som nogensinde er kommet til Heden. Den tændtes første Gang i Sdr. Felding, og der gik Ry af den viden om — skønt den næppe lyser saa klart som et moderne Julelys ... Denne mærkelige Baad med Hjulet i er den første Kaffemølle i Midtjylland. I min Barndom fik man kun Kaffe fem Gange om Aaret: Juledag, Paaskedag, Pinsedag, til Lunde Marked og saa den Dag, den store So blev slagtet. Jeg har kendt en Tjenestekar, som erklærede at have været særlig heldig med en Plads, fordi det skete, at den gamle Mor døde, mens han var der. Saa fik de Kaffe en sjette Gang det Aar!

### *DEGNENS BRÆNDEVINSTØJ*

— Brændevin var mere almindeligt. I min Ungdom kostede en Flaske 21 Øre, og „en Bi Brø aa en Dram“ var det staaende Visittraktament. Tidligere havde de været slemme til at brænde selv, ogsaa *efter* at det var blevet forbudt ... Hr. Hansen peger paa en mægtig kolbelignende Genstand af Ler: — Det er en Brændevinshat, Topstykket af et hjemme-



lavet Destilleringsapparat. Det blev fundet under Pløjningen paa Voergaard Hede. En af Trækstudene sank pludselig i med det ene Ben. Den er sikkert gemt og glemt i Jorden engang, da Kontrollørerne har været paa Egnen for at paase, at der ingen Hjemmebrænding fandt Sted. Det var ikke ualmindeligt, at man saa gravede Grejerne ned. Degnen i Sdr. Felding brændte Brændevin endnu i 50-erne. En Dag kom Kontrollørerne og gik hele Gaarden efter, men de fandt ingenting. Saa endelig kom de ud i Haven. Der gik Degnens lille kvikke Søn, og han sagde nok saa vigtigt: „A ved nok, hvad I leder efter.“ „Jasaa,“ sagde Mændene, „og du ved kanske ogsaa, hvor vi kan finde det?“ „Jow,“ sagde den lille Søn, „for det ligger under Pæretræet.“ Den lille kvikke Dreng fik 4 Skilling; men hans Far fik sin Afsked!

### MUSEN I BRÆNDEVINSFLASKEN

— Kan De se, hvad det er? Hansen løfter en klar Klukflaske, paa hvis Bund der ligger en lille laadden Tingest. Det er Resterne af en Mus. Jeg fandt Flasken paa Loftet til en



*En Brændevinshat, der engang er blevet gemt for Tolderne i Jorden.*

Gaard i Rind og fik den straks forærende. Den er særlig interessant, fordi Lærer Hviid fra Rind netop har boet i den Gaard, og fordi jeg ved, at Lærer Hviid fik Afsked fra sin Stilling paa Grund af Drikfældighed. — Her er altsaa et Minde om en af Hedens Tragedier. Lærerens Kone har puttet Musen i Brændevinsflasken for at sætte den stakkels Mand en Skræk i Livet. Det var ikke noget ualmindeligt Middel som Afvænningskur; men kun ufejlbarligt, naar der ikke var Adgang til mere end den samme Flaske. Her hjalp det desværre ikke ... Musen i Flasken er en Slags praktisk Trolddom, mere mystisk er f. Eks. disse rustne Smaating: det er en Saks og Resterne af et Bind, som saa sent som i 80-erne har været medgivet en uforløst Kone i Graven.

### HANSEN SOM HEKSENS LÆREMESTER

— Overtroen har haft et vidt Spillerum paa de øde og mørke Hedeflader. Se denne Opskrift:

K a l a m a r i s  
 K a l a m a r i  
 K a l a m a r  
 K a l a m a  
 K a l m  
 K a l  
 K a  
 K

— — Ligesom Abrakadabra har den ind i dette Aarhundrede været anset for et godt Middel mod mange Onder. Enten aad man Papiret med den mystiske Opskrift, eller man lagde det paa det syge Sted. — — Den sidste Heks, jeg har besøgt, var Elsemarie Nielsen i Salling. Hun kunde signe for Vrid og var kendt viden om; men hun var noget tillukket, da

jeg kom. Saa tog jeg Cyprianus op af Lommen, og da gav det et ordentligt Sæt i hende. Den havde hun jo ogsaa, men hun kunde nu ikke tyde alt, hvad der stod i den. Saa lærte jeg



*Tre Stadier af Belysningens Udvikling paa Heden. Til venstre en Petroleumslampe fra Sdr. Felding.*

hende at standse løbske Heste, og det var hun selvfølgelig glad for, og hun kvitterede ved at fortælle mig alt det, jeg vilde høre, og mere til.

### **FANDEN SOM FJERDE MAKKER**

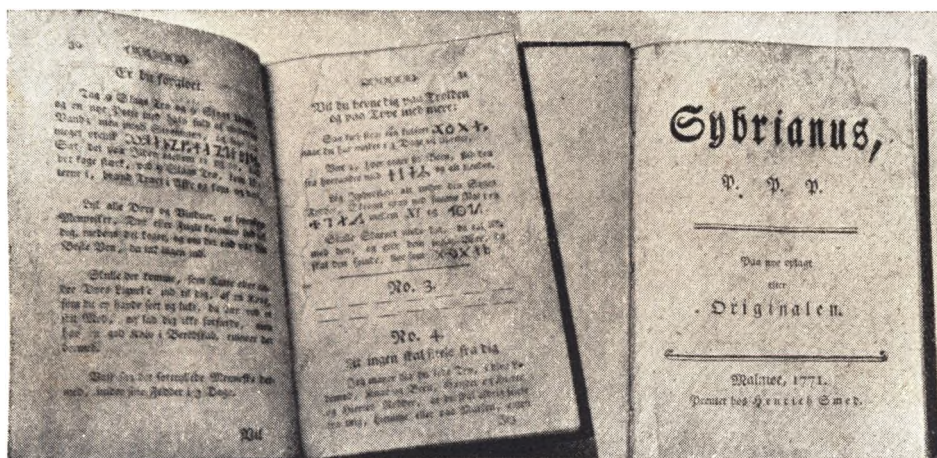
— Maaske synes De ikke, denne gamle medtagne Egepæl ser særlig mærkelig ud; men det skal ikke desto mindre være en Manepæl. Den stammer i hvert Fald fra et Sted, hvor man med Sikkerhed ved, at et Genfærd har været manet ned. —

I min Barndom i Holing gik Binderne endnu omkring og bandt Hoser i Hjemmene, og jeg hørte dem ofte fortælle baade om Genfærd og Varsler og om Fanden som fjerde Makker. Flere af dem havde oplevet Historien om den flotte fremmede, som kom til Kroen og blev Fjerdemand i Fedtmule, da man manglede en Makker. Han tabte, men halede den ene Sølvdaler op af Lommen efter den anden. Alt gik godt, indtil en af Karlene tabte et Kort paa Gulvet. Han bøjede sig for at tage det op, og da saa han under Bordet, at den fremmede havde en Bukkefod ... Man saa tit Syner, naar man færdedes paa Heden. Gartneren paa Herningholm saa et festligt Tog som af en Vognrække med lysende Ruder — netop der hvor Viborgbanen kom til at gaa 20 Aar senere ... Selv gik jeg som Dreng med en Maler over Marken, da jeg pludselig saa Ilden løbe hen over Tagryggen paa Østerlundgaard i det fjerne. „Kan du se, det brænder?“ spurgte jeg. „Ja,“ svarede Maleren. Og saa gik jeg hjem og fortalte Mor, at Østerlundgaard brændte. „Nej, det passer slet ikke,“ svarede hun, og det passede heller ikke. Men to Dage senere gik Østerlundgaard op i Luer ...

### STUDENE FIK HOSTE

— Ja, jeg er ellers en nøgtern Mand, siger Hansen, men sandt er det. — Vi Jyder er jo ikke overspændte i det daglige, vi holder os helst ved Jorden. Saadan var jeg nylig til Stede ved et Turiststævne ude paa Heden, et kønt Sted, dem er der jo mange af. Men her talte en Festdeltager i lyriske Vendinger og kaldte det „den *skønneste* Plet paa hele Kloten“. „Det lyder skjønt,“ sagde en gammel Bondemand ved Siden af mig, „men, tilføjede han, „*det æ Løwn!*“ ... Vi Jyder holder os helst til Sandheden — — næh, maaske ikke i Handel, det er rigtigt nok, der gælder et Kneb den Dag i Dag. Det er ikke længe siden, Mads M. fra Silkeborgkanten solgte et

Par Stude til en Pranger her til Levering paa en bestemt Dag. Men saa skete det i Mellemtiden, at Studene steg noget saa gevaldigt i Pris. Saa kløede Mads M. sig jo noget i Nakken. Men et Ord er et Ord, og paa Leveringsdagen trak han da ogsaa afsted med sine Stude. Men undervejs købte han en Fla-



*Cyprianus, et Værk, som har spillet en vis Rolle lige op til vore Dage.*

ske Eddike, og ude bag Prangerens Gaard hældte han Eddiken i Halsen paa Dyrene. Og saa gik han ind og rømmede sig meget og sagde, at selv om det var kywstomt, saa vilde han da ikke fortie, at de her Stude jo da havde lidt Hoste. „Hoste,“ sagde Prangeren og tænkte rædselsslagen paa Tuberkulose, „har de Hoste?“ Og saa fo'r han ud til Kreaturerne, der stod bag Laden og hostede og nyste opkap. Det endte selvfølgelig med, at Mads M. „lod sig overtale“ til at lade Handelen gaa tilbage.

## THYGE PETERSENS OVERMAND

— Ja, det kan hælde, at Lysten til at handle hos en og anden Uldjyde er forbundet med Trangen til at lave „Kneb“

i noget højere Grad end maaske heldigt er. Det kan man vistnok sige om Thyge Petersen, — der nu forhaabentlig har fundet Hvile i sin Grav. Denne mærkelige Skikkelse med den halvhøje Haarhat, Lastingkraven og de hjemmestrikkede Strømper udenpaa de færdigsyede Cheviotsbukser staar stadig for mange af Hedens Folk som Indbegrebet af Snuhed. Han havde Livet igennem handlet med alt fra Uldtøj til Guldure, men slog sig sluttelig paa Slotte. Efter Krigen „slagtede“ han Herningholm og byggede en stor Ejendom i Østergade. Han havde akkorderet med Maleren om at male hele Huset for en bestemt Sum. En Dag kom Malermesteren, førte Thyge gennem Huset og viste, at alt var smukt malet. Nu vilde han saa bede om sine Penge. „Nej, stop, bette Ven,“ sagde Thyge, „det er en Aftale, at hele Huset sku' males — do ska' aa male Facaden.“ Manden gik fortvivlet hjem. Fortjenesten vilde blive til Tab, hvis Kontrakten skulde opfattes paa den Maade, og han vidste, at Thyge var ubøjelig. Men nu havde Maleren en Svend, der ogsaa var en Jyde af den Slags, som ikke er faldet ned mellem Vognstængerne. Og da han hørte om Kalamiteten, lovede han at „ordne“ Thyge. Næste Morgen vaagne Thyge i sit nye Hus ved Lyden af en Malersvends muntre Fløjten. Han strakte sig tilfreds i Sengen ved Tanken om sin Kløgt og blev gladere og gladere, jo højere Fløjtonerne steg op ad Facaden. Men saa pludselig slog det ham, at der blev mørkere og mørkere i Værelset. I et Nu fik han Gardinerne til Side og konstaterede, at Ruderne næsten var dækket med Maling. Hvis Thyge nu havde haft den slette Vane at sværge, saa havde han sikkert udstødt en frygtelig Ed. Men han plejede kun at strø om sig med Skriftsteder, og det var ham umuligt at finde et passende til Lejligheden. Saa stod han maalløs en Stund. Og Maleren malede og fløjtede videre. „Saa hold dog op, Mand,“ raabte Thyge, da han endelig havde genvundet Mælet. „Ikke Tale om,“ svarede Maleren. „Mester har udtrykkelig sagt, at *hele* Huset skal males.“ Da sprang



*Den Dag i Dag kan man se hvidhaarede Gamlinge sidde med Garnnøglet fæstet til Brystet.*

Ansigtet fra Heden.

Taarerne frem i Thyges Øjne, og han tiggede og bad for sig. „Jeg holder ikke op, før du gaar lige hen til Mester og betaler, hvad du skylder,“ sagde Svenden. Det er den eneste Gang, Thyge har trukket det korteste Straa; og det viser, at i den unge Generation er der heldigvis Folk, som er lige saa durkdrevne som i den gamle.

### DET GÆSTFRIE BORD

— Hedens Barn er opdraget til Nøjsomhed gennem Generationer; derfor kan hans Haand være karrig i Handel. Flere af de Mænd og Kvinder, som nu er betydende Borgere her i Herning, har set deres Bedsteforældre blande Ukrudtsfrø i det sparsomme Korn til Brødet. Endnu dengang kunde det hænde selv for større Gaardejere her i Sognet, at de maatte gaa Tiggergang til det rige Salling, naar Høsten slog fejl. Det satte sit Præg. For at raade Bod paa Naturens Karrighed maatte Bindehosen være i Gang tidligt og silde. Børn begyndte at strikke i 5-Aarsalderen og blev ved, til de døde. Manden strikkede, mens han kørte Møg, Konen, mens hun vuggede Barnet og kærnedede Smørret. Denne evige Flid sidder mange i Blodet endnu. Den Dag i Dag kan man i Byens smaa Stuer se hvidhaarede Mænd sidde med Garnnøglet fæstet til Brystet og den evige Bindehose mellem de gamle rystende Hænder. Af denne Flid er store Virksomheder groet frem, Strikkepindene er blevet til sindrige Trikotagemaskiner, som skaffer Brødet til mange Munde.

Men den samme Haand, som er karrig i Handel, er rede til at hjælpe i Nød. Kniber det med at faa Kornet ind, saa møder Naboen med sin Vogn. Jeg har set det, selv i den allernyeste Tid. Og da en Tilflytter i en saadan Situation sagde: „Tak skal I ha' — hvad er jeg saa skyldig?“ saa fornærmede han, uden at vide det, Naboen saa dødeligt, som en Jyde kan fornærmes.

Jeg er født her ude paa Heden, jeg saa tidligt, at de gamle



Minder og de gamle Brugsgenstande var ved at gaa tabt, og jeg besluttede mig til at være med til at samle og bevare dem og dermed Midlerne til Forstaaelsen af de gamle Slægter og de nye med. Det er vort Musæums Styrke, at det har koncentreret sig om dette ene: Hedens gamle Almuekultur — vore Ting taler om den jyske Folkesjæl. Det, Staten yder til Musæets Drift, er en Drikkeskilling: 450 Kroner aarlig. Personlig faar jeg 1000 Kroner af Herning Kommune. De gaar til mine Rejser — for man maa ud. Tingene kommer ikke af sig selv. Men jeg møder og ser paa min Færden her i Jyllands Hjerter saa meget af det, der gør Livet værd at leve. „Jeg er sulten,“ har jeg sagt, naar jeg kom til en Gaard i en øde Egn. Og man har dækket op — uden at spørge, uden at ane, hvad jeg eller mit Ærinde var.

### TO GENERATIONER

Mens han har talt, har Hr. Hansen ført mig ud gennem Musæet til den gamle Hedegaard med den originale Bindestue, som giver det mest levende Indtryk af Egnens Almuekultur. Helheden virker saa levende, at det gør det stærkeste Indtryk paa alle Besøgende — d. v. s. alle fra Kongen til Egnens Vogterdreng.

— Ja, siger Hansen smilende, gamle Trøstrup mente da ogsaa, at det var forkasteligt at tale andet end jysk herinde, det vilde bryde Stemningen. Den Ære blev ham til Del at skulle fremvise Bindestuen for Majestæterne Frederik VIII og Dronning Louise. Men han var kun saa maadeligt bæret. „Nej, se dog,“ sagde Dronningen, „der sidder de og strikker.“ „Nøj, Deres Majestæt,“ protesterede Trøstrup fortørnet, „de binder Hueser.“

— Jeg har oplevet, siger Musæumsforstander Hansen, at en alderstegen Husmand er blevet saa bevæget under Besøget i Bindestuen, at han løb udenfor og gemte sig bag Vippe-

brønden. Der stod han og vred sine Hænder, og da jeg spurgte ham, hvad der var i Vejen, svarede han med Taarer i Øjnene: „Men det æ jo li'som a var hjemm'“. Han tænkte paa sine Forældres Hjem ... Men det kan ogsaa ske, naar en lille Pige kommer fra et af de flunkende nye Husmandssteder ude paa Heden, at hun udstøder et forundret lidt foragteligt Suk: „Hvor havde de det endda sølle.“



*En Manepæl.  
brugt til at  
mane Genfærd  
i Jorden.*

## JYSK HJEMSTAVNSBEVÆGELSE

**D**er er Gudstjeneste i Thorning Kirke. Degnen gaar frem og tilbage mellem Stoleraderne, i sort Diplomat, med Salmebogen i højt løftet Haand og Tænderne meget blottede ved den sanglige Anstrengelse. Han er vældig god til at holde Tonen, og Menigheden styrkes ved hans Eksempel til ogsaa at synge uden Benovelse af Strubernes fulde Kraft. Sangen støder brummende mod det lave Loft, presses ud gennem de buede Vinduer og vejres hen over Kirkegaardens solbeskin-nede Stene til den stille Landsbygade. Inde i det lave Korrum gaar Præsten, besynderlig sort mod den kalkede Baggrund. Kirken er helt hvid, kølig og smuk, Herrens Lys skinner livsaligt ind gennem Vinduerne, der kun findes i den ene Væg, paa Mandssiden, hvor der ogsaa er Knager. Kvindesiden har ingen Vinduer, maaske for at udelukke Fristelsen til at kikke ud, ej heller Knager, desformedelst at Kvinder ikke bør tage Hovedtøjet af i Kirken. Nu stiger Præsten op paa Prædike-stolen, der staar højt oppe i en Krog inden for et af Vinduerne. Han bøjer Hovedet og ser ud over Menighedens solbrændte, højtideligt foldede Ansigter.

Saadan er det sket Søndag efter Søndag fra Anno 1743, da „velbyrdige Janus Friedenreich til Palstrup etc. og Fru Anne Margrete Linde lod oprette Thorning Kirke“ — ogsaa i de Aar, da Steen Steensen Blicher stod paa Prædikestolen. Menighedens opadvendte Ansigter har været de samme, maaske

dog mere furede og hulkindede end nu. Der har ogsaa været mere Vadmel i Stedet for blaat Cheviot fra English House i Kjellerup og Silkeborg, og ingen Kunstsilkestrømper paa Spindesiden, ingen Kirsebær paa Hattene. Jorden var karligere, da Blicher var Præst her paa Skellet mellem Heden og Marken. Og den stakkels Hedeprest fra 1819 har ikke altid haft den samme Ro i sit haardt prøvede Hjerte, som præger Præsten nu. Her fra denne Prædikestol droges hans Øjne selv under Gudstjenesten til hans Bekymrings og Sorgers Hjem, Præstegaarden, der skimtes gennem Vinduet hinsides Vejen. Herfra saa han midt under Prædikenen, at hans smukke Hustru, den lille Ernestine, stod i Stuen bag Alléen og kysede Tjenestekarlen ...

### *Æ BINDSTOUW*

Over Vium, i hvis trange Præstegaard Blicher blev født for en halvanden Hundrede Aar siden, og paa hvis højtliggende Kirkegaard han ofte har staaet og „hørt paa Rørdrummens Sang nede i Bastrup Sø, medens Solen skred ned i Nordvest bag Lyshøj“ — kommer man til Lysgaard, hvor Æ Bindstouw staaer den Dag i Dag. Huset, hvor Kræn Koustrup boede, og hvor Blicher sad og lyttede til Hedebøndernes lunerige Historier, kunde dog let være forsvundet. Viborg Turistforening købte det og skulde til at flytte det hjem til Domkirkebyen; men det fandt Bønderne i Lysgaard og Thorning og Vium da ligegodt var for galt. De samlede sig i lokalpatriotisk Begejstring, skillingede sammen og købte det tilbage.

Fra Thorning Præstegaard over Frederiks er der vel en 15 Kilometer til Grønhøj. Her paa Alheden strejfedes Blicher rundt paa de daglange, ensomme Vandringer for at jage, snakke med Taterne, de fattige tyske Kolonister og Hosekræmmerne, for at holde Konfirmationsforberedelse i Skolerne — eller blot for ikke at være hjemme. Alle Hedens Folk

helt op til Davbjerg og Viborg kendte den sælsomme Skikkelse med den mærkelige bredskyggede Klædeskasket, den



*Alteret i Thorning Kirke.*

langskødede Kalmuksfrakke, Bøssen paa Nakken og Hunden i Hælene. Endnu i dette Aarhundrede har der levet Folk paa Egnen, som kunde berette om Møder med den underlige Præst, og i Folkemunde lever Beretningerne stadig.

— Joh, vi har en stærk Hjemstavnsfølelse her paa Egnen, siger Førstemanden i den midtjyske Hjemstavnsbevægelse, Landbrugskandidat Jakob Jakobsen, der indtil fornylig har boet i Naboejendommen til Thorning Præstegaard, Kauergaarden; og vor Hjemstavnsfølelse samler sig om Minderne om Hedens Digter. Vi vil værne om Blichers Minde.

### BLICHERS OPDRAGELSE

— Min Oldefar var Nabo til Præstegaarden i Vium, hvor hans Far Niels Blicher var Præst. En Dag kom Niels Blicher hen til Oldefar og sagde, at han gik og tænkte paa at tage Barken af Egetræerne i Præstegaardshaven, „for Bark til Garvning var saa dyrt i de Dage“.

— Jow, sagde min Oldefar, a haar aa tænkt po aa ta æ Hudør aa æ Høveder, for Fæhuder de æ aa dy'er.

— Lad os gaa hjem, Søn, sagde Niels Blicher stille til den lille Dreng, han stod med ved Haanden. Det var Steen, der saaledes gennem Faderens Eksempel lærte at agte Bondens sunde Fornuft. Hensynsfuldhed og Forstaaelse kom til at præge al hans Færd, da han senere blev Præst her paa Egnen. Han var den første af „de stuer“, der interesserede sig rent menneskeligt for Hedebønderne, og han var den eneste, som rigtig kunde faa dem til at aabne sig og fortælle ... Ja, der saa jo noget anderledes ud her omkring i de Dage. Engang, da min Bedstefar sad i Købmandsboden i Vium og snakkede med Bønderne, hørte de en Urhane skogre udenfor. Da Bedstefar erklærede, at han havde Lyst til at prøve paa at skyde den, sagde en af Bønderne: „Ka do skyde æ Urkok, saa vil a æde ham med Fjer og det hele.“

Bedstefar tog Bøssen. Faa Minutter efter kom han tilbage, lagde Urkokken paa Bordet og sagde: „Værsgo' aa æd!“

Det viser, hvor tæt Heden gik ind til Vium og Thorning i

de Dage. Nu maa man helt ud ad Knudstrup til for at høre Urkokken skogre.



*Æ Bindstouw i Lysgaard By, hvis Bevarelse Beboerne paa Blicheregnet har sikret.*

### *MÆ BØS AA HUND*

— Jagten var Blichers store Fornøjelse, og han havde rig Lejlighed til at dyrke den, da han blev Præst her i Thorning. Min Far har engang truffet den gamle Jacob Plantør, der havde gaaet til Præst hos Blicher.

„Nær æ Præjstdreng’ gik ud aa den jen Gaardsled, saa gek

Blicher ud aa den anner mæ Bøs' aa Hund," fortalte Jacob Plantør. En anden Gamling har fortalt, hvordan Blicher en Søndag fik Øje paa to Raadyr ovre i Egekrattet, netop som han stod „aa sku over i æ Kjærk“. I en Fart fik han „æ Kjowl skubbet a sig og raabt til Degnen, at de sku' begynd' mæ „Aah Menneske, din Synd begræd“ — det æ den længst' Salm' dæ war, saan saah de gammel.“

Menigheden manglede endnu to Vers, da Blicher kom tilbage og besteg Prædikestolen — efter at have skudt de to Dyr.

— Det er sagt, at hans Jagtiver og Digtning gik ud over Prædikeskriveringen. Men i Følge Overleveringen her paa Eggen var Blicher en udmærket Prædikant, og det er uomtvisteligt, at Menigheden elskede ham. Han var altid rede med Raad og Daad, og i flere Henseender var han 150 Aar forud for sin Tid. Han talte om at faa Stenrøgel Mose dyrket op. Han indsaa Betydningen af at mergle. Her i Thorning ses en Grav, hvorfra Blicher kastede Mergel op — men han fik det ganske vist ikke kørt ud. Tiderne var daarlige for Landbruget. Da Blicher rejste herfra, skyldte han Skatter for 6 Aar.

— Derhenne i Kirken prædikede han, derovre i Præstegaarden boede han, og i Kaurgaarden kom han tit og fik sig en Bid Mad, naar Præstefruen var sur, hvilket som bekendt ofte var Tilfældet. Overalt, hvor man færdes her omkring, træder hans Skikkelse eller de Skikkelser, han har skildret, en levende i Møde. Alt, hvad han har skrevet, har jo sin faste Rod i Virkeligheden: I Vandet (hvilket udtales Wannet og ikke U-andet, som vi med Rædsel har hørt i en Radioudsendelse) peger man endnu paa det Sted, hvor Røverne fra „De tre Helligaftener“ holdt til. Ude paa Heden overfor det gamle Gedhus ser man endnu nogle Volde, der angiver Stedet, hvor Røverstuen laa, og hvor Sorte Mads gemte Junkeren og Jomfru Mette. Paa Vium Kirkegaard har man fundet Liget af





*Sjælen i den Blicherske Hjemstavnsbevægelse Landbrugskandidat Jakob Jakobsen.*

Skytten fra Aunsbjerg, der virkelig engang blev skudt ude paa Heden — Skelettet kunde identificeres efter Uniformsknapperne, som fandtes ved det. Her syd paa ligger Gaarden Revl, hvor den Pige boede, der var Kæreste med „Præsten i Thorning“, Hr. Erik Sørensen. Han er heller ikke nogen opdigtet Figur. Hans Navn staar paa Tavlen over de Thorning Præster herovre i Kirken. Og det er historisk, at han fik en mærkelig og omtumlet Skæbne. Han karambolerede med Ole Skram og slog ham ihjel i en Gyde i Viborg og maatte redde Livet ved at flygte ud af Landet. Det er sikkert ogsaa rigtigt, at han senere gik i svensk Krigstjeneste og paa denne Maade kom her tilbage til Landet med Fjenden. Der skal have været et gammelt Bord her i Byen, i hvis Bordplade der stod skaa-ret: „Erik Sørensen, forhen Præst i Thorning, nu Løjtnant i den svenske Hær“.

### *HEDENS FOLKEMAAL SKAL BEVARES*

— Det er jo ikke saa sært, naar vi saadan stadig har de minderige Steder for Øje, at Mindet om Hededigteren ogsaa stadig er levende her paa Egnen, siger Jakob Jakobsen. Men i de senere Aar har vi haft den Glæde at se, at Interessen ikke er begrænset hertil, men at den er udbredt over hele Landet, ogsaa blandt de Unge ... I Anledning af 150 Aarsdagen for Blichers Fødsel havde nogle Mænd og Kvinder her paa Egnen — vi var 12 ialt — besluttet os til at læse Æ Bindstouw op. Vi fandt gamle Klæder frem fra Skabe og Kister og lærte os Rollerne. Sproget kunde vi jo da endnu, kun enkelte Ord i Æ Bindstouw er forlængst forsvundet fra Dialekten. Men jeg tør sige, at vi taler det mest uforfalskede Jysk, der kan præsteres i Dag. Den første Oplæsningsaften her i Thorning var der saa stor Tilstrømning, at mange maatte gaa med uforrettet Sag. Saa gentog vi Oplæsningen og belavede os endelig paa at lægge de gamle Dragter i Kisterne igen, til

de maaske skulde frem ved et 175 eller 200 Aars Jubilæum for Blicher. Men saadan blev det ikke. Kort efter blev vi opfordret til at læse op i Forsamlingshusene i Nabosognene. Og senere kom der Bud efter os langvejs fra, vi har haft den Glæde, at Det unge Grænseværn har skikket Bud efter os. Nu har vi læst op i Sønderjylland, i Hammel, Holstebro, Viborg, Aarhus og flere Gange i København. Sidste Gang læste vi Æ Bindstouw paa den store Turistudstilling derovre ... Vor Op-læsning i jysk Mundart, som kun var tænkt som en enkelt Aftens Underholdning, er blevet en hel Institution. Vi er overraskede, men ogsaa glade og stolte over at yde vort Bidrag til at vedligeholde Interessen for Hedens Digter og til at bevare vor Hjemegns, Hedens oprindelige og urstærke Maal.

---

## HVOR BLICHER FÆRDEDES

I „Hosekræmmeren“ taler Blicher om „den store Alhede, hvor man kun har den brune Lyng omkring sig og den blaa Himmel over sig, hvor han svæver hjertelet, frihedsstolt som Beduinen, hvem intet Hus, ingen snævert begrænset Mark fængsler til Pletten“. Og han føler Uvilje, „naar hans svævende Blik i Kimingen skimtede et Hus og saaledes ubehageligen standsedes i sin lette Flugt; stundom opstod da — Gud forlade mig denne Flyvetanke, thi andet var det ikke — det Ønske: gid denne Menneskevaaning var borte; dér trættes, dér kives de ogsaa om mit og dit.“

### *LYNGENS BRUNE LAND*

Følger man i Dag i Blichers Fodspor fra Firhuse og Frederiks, Resen og Sovsøgaard helt op til Davbjerg, opnaar man intet Steds den betagende og uhyggelige Følelse af Ørken. Overalt brydes Ødet i det mindste af et enkelt, ensomt beliggende Hus med en spinkel Søjle af Tørverøg over Tagryggen. Men Hede er der endnu; ofte milelange Stræk af bølgende Bakker, hvor Lyngen krummer sig kummerligt under Vestenvinden, og vilde Dale med graagule Mosarter og silkebleg Kæruld paa Hedetørvens gyngende Grund. Lyngens fattigraa Firben smutter under de stride Kviste, over Mosen skærer Viben Luften med kantede Vingslag, og den brune Lærke hænger under Sky som et lille sitrende Tonebundt.



Steen Steensen Blicher, tegnet 1845.

En enlig Hosekræmmer er den eneste Vejfarende, man møder paa disse Kanter. Han har en stor Bylt bag paa Cyklen; men det er ikke hjemmehundne Hoser, derimod Underbukser og rødbortede Uldklokker fra de store Fabriker i Herning, Hammerum og Ikast.

Der er Hede endnu, og Hedens bitre Vemod er endnu at skue mellem Straaene paa Marken. I Grove Sogn og i Nærheden af Davbjerg Daas kan man gaa tværs gennem en Kornmark uden at træde noget ned. Det var her, den lille Landmandssøn fra Sjølund's fagre og fede Sletter undrende spurgte sin Far: „Men hvorfor strør de dog Køkkensand paa Markerne?“

Fattigdommen har til Huse i mange af de ensomme Gaarde. Børnene gaar paa bare Ben med deres Faar over den stride Lyng. Der er Rifter i deres Bukser, som lader se de sortbrune Knæ, og Fugtstriben under Næsen er grumset af Tørverøg.

### 150 AAR TILBAGE I TIDEN

I Barslund i Grove Sogn ligger en ensom Gaard med ildrøde Mure og lysgrønne Mospuder paa det sortladne Straatag. Saadan ser de Gaarde ud, hvor Blicher søgte Ly under sine Vandringer. Det skulde ikke være mærkeligt, om han ogsaa har gæstet denne, mærkeligere er det, at den stadig er indrettet som paa Blichers Tid. Her bor en ensom, men langt fra menneskesky Kvinde. Ane Marie Laursen hedder hun.

Hun stikker Hovedet ud af Halvdøren. Et stort Tørklæde indrammer hendes Ansigt, et af Hedens bedste: stortskaaret og stærkt med et Par rolige forskende Øjne. Hun byder mig indenfor. Jeg takker, bøjer Nakken under den lave Stuedør og løfter Foden over det høje Dørtrin. Gennem denne Dør træder man 150 Aar tilbage i Tiden. I Køkkenet er der aabent Ildsted. Jeg har set mange aabne Ildsteder i gamle Huse, men oftest staar der en Primus under Røgfanget. Her brændes



*Ane Marie Laursen i Barslund karter endnu.  
Ovenen fra 1787 er af det nyeste blandt Husets Inventar.*

Lyngtørv i Ildstedet. Der er lagt Brød paa de varme Stene i Ovnens Indre, og Middagsmaden smaa koger ovenover — en Jydepotte med Øllebrød, dækket med to Tørv til Værn mod Soden, som drysset ned fra den aabne Skorsten. Jeg gaar videre ind i Stuen. Der er stampet Lergulv. Aarhundredes Fejning med stride Lyngkoste har slidt Dale i det. Kun under Langbænken og Bordet ved Vinduet og under Bilæggerovnen, hvor Kostens Energi har været hemmet, hæver Lergulvet sig i smaa Høje. Paa Ovnens staar Aarstallet 1785. Paa Væggen hænger den festligt dekorerede og kaligraferede Brudesang fra Ane Maries Forældres Bryllup og indrammet i Glas et Par Sørgetaler, nedskrevne af en forlængst afdød lokal Kunstner over forlængst afdøde Medlemmer af Slægten. I Alkoverummet staar den brede Træseng med en flettet Halmmaatte som lunende Værn mod Kuldeslaget fra Væggen. I Hjørnet staar Spinderokken, og paa Hylderne ligger de Karteredskaber, som man har brugt i Huset i umindelige Tider, og som man bruger den Dag i Dag.

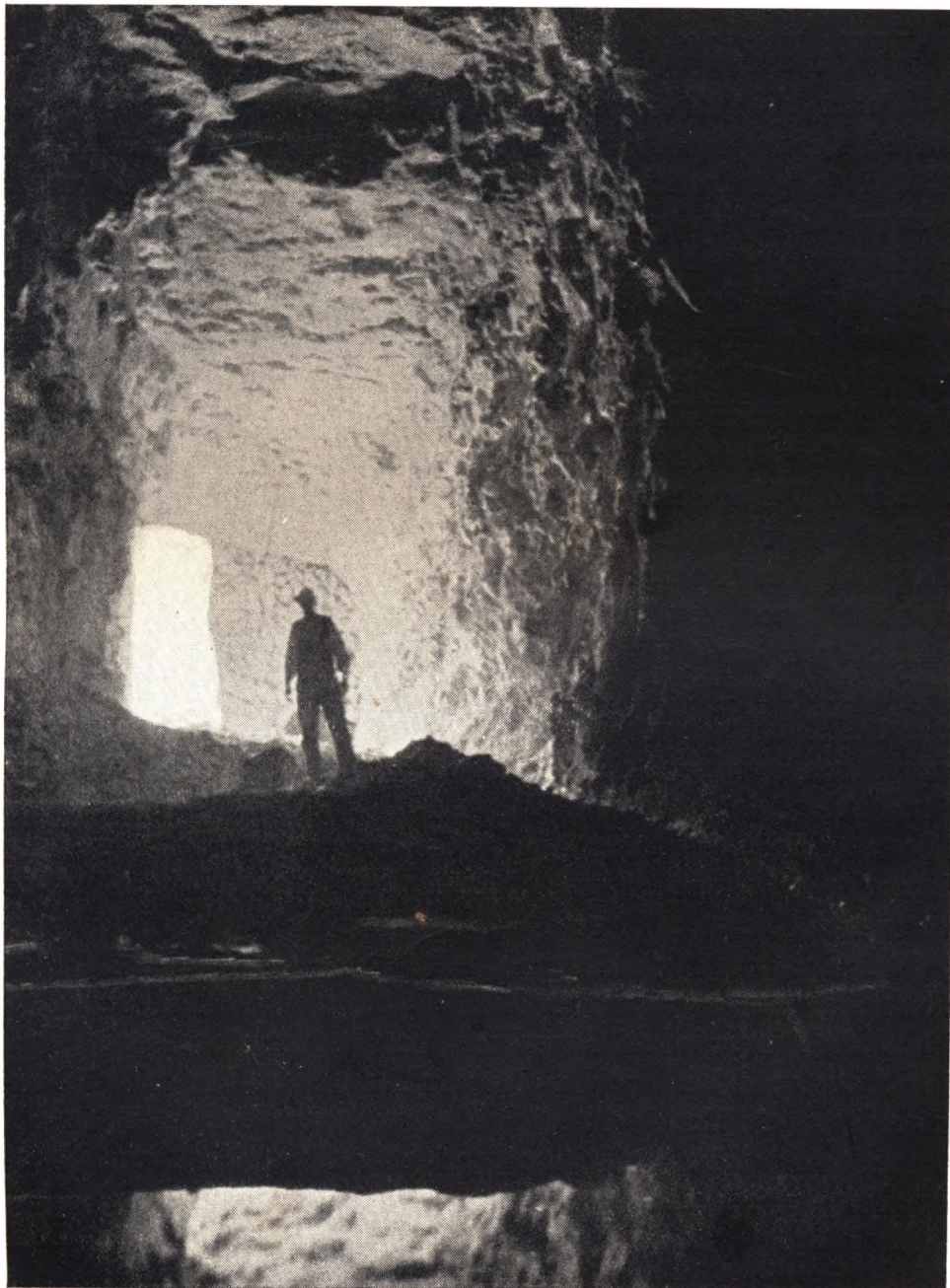
### *DEN ENSOMME KVINDE*

— Hvor meget Jord har De? spørger jeg. — 150 Tdr. Land eller deromkring, svarer Ane Marie, men det meste er jo Hede og Mose. — Og De bruger slet ingen moderne Redskaber? — Nej, jeg klarer mig uden! — Holder De ingen Aviser? — Næh, det er for dy'ere. — Saa ved De ikke, at der er en, der hedder Hitler i Tyskland?

Joh, det har hun da hørt. Men hun lever ellers uberørt af Verdens Gang, af Kriser og Vanskeligheder, hun har sin egen Mælk, sin egen Uld, sine egne Tørv, og hun bager selv ...

Ane Marie lever alene, fordi hun ikke har Brug for andre. Hun er ikke nogen Særling, men klog og forstandig. Hun har blot valgt at blive ved med det gamle, som hun siger: fordi hun endnu ikke har set, at det nye bragte nogen den Velsignelse, som hun kender i sine Fædres Gaard: Freden i Sindet!





*En Minegang i Kalkværkerne ved Mønsted.*

## DANSK MINEDRIFT

Viborg-Holstebrovejnen fører gennem Mønsted. Her drejer en Bivej ind til Danmarks mærkeligste Mineanlæg. For en 25 Øre faar man Lov til at gaa ind i de underjordiske Gange. Det er ikke blot en interessant Oplevelse, men det er en Vederkvægelse som et Havbad paa en varm Sommerdag. Frisk og kølig om Sommeren, lun og behagelig om Vinteren er Luften i de dybe Gange, som strækker sig kilometerlangt ind under den hvide Kalkmasse. Elektriske Lamper lyser over de hakkebevæbnede Mænd i Grubens Dyb, lange Rækker af Tipvogne, forspændt et Benzinlokomotiv, kører den løshakkede Masse ud i Dagens Lys til de vældige Ovne.

Højt oppe paa Banken over Minen ligger en Gaard; den har sin Brønd Snese af Meter nede i Dybet. Man kan se Spanden fare tværs gennem en Minegang og videre ned til det mystiske Vand, som blinker i Jordens Indre.

Baade i Mønsted og Davbjerg har man brudt Kalk paa Blichers Tid; men kun Mønstedværket drives endnu. Kalkmændene fra Davbjerg og Mønsted kørte viden om med Minernes Produkter før Baners og Bilers Tid. De blev anderledes end Hjemmefødinge; man sagde: voldsommere og vildere. Endnu bærer mange paa denne Egn et Barskhedens Præg. Men de er flinke nok at tale med.

Mægtige sortgule Bastardhunde, præget af Grand Danois-Godmodighed og St. Bernhard-Sløvhed tilsat lidt Schäfer-Bidskhed, farer ud af Gaardene. Man holder store Hunde her til Værn mod de drukne Omstrejfere, som har afløst Natmandsfolket. Men hvis en fredelig Rejsende raaber Gevalt, dukker vor Mors venligt-nysgerrige Ansigt straks frem i Dør-aabningen. Og naar hun endda ikke ænses Hundens Halsen, og man spørger, om den ikke bider, saa smiler hun bare bredt og svarer med Hedens lyngtørre Lune: „Aah næj, han æ saa-mæn' møj skjekkelig; men han vil gjan' respekteres!“



*Udsigten fra Davbjerg Daas, hvor det forhen saa øde Land er spættet af Gaarde og Huse.*

I deres sjælelige Indstilling er Davbjergfolkene som deres Hunde: skikkelige nok, naar man ikke træder dem for nær; men de forlanger at blive respekteret.

*SIDSTE KAPITEL I BLICHERS TRAGEDIE*

Davbjerg, Viborg, Randers, Spentrup! — I Spentrup har man den smukke Skik, som er saa sjælden i den protestantiske Verden: at lade Kirken staa aaben. Enhver kan gaa ind og nyde Andagten og den svale Luft under de snart 1000-aarige Hvælvinger, se det sjældne Kalkmaleri fra det 12. Aarhundrede i Korbuen og Fregatten „Tordenskjold“, som blev hængt op, da Blicher viede sin Yndlingsdatter foran det højst ejendommeligt kolorerede Alter. Her var Blicher Præst i de Aar, da han skrev sine bedste Ting, her paadrog han sig den ikke helt almindelige Anmærkning af Biskop Paludan-Müller i Visitatsbogen: „Blicher er en Præst, der kun interesserer sig for Jagt og Nouvelles,“ og her kom han ofte Søndag Formiddag og hviskede til Degnen: „Hvad er Evangeliet i Dag?“ — og talte ikke desto mindre til hele Menighedens Tilfredshed.

Den Spentrup-Præst Hr. Christensen aabner gæstfrit Døren til Præstegaarden over for Kirken. Den store Gang med de indbyggede, mørke Skabe er fredet og ser ganske ud, som naar Blicher med let Hjerte forlod den for at strejfe ud med Klukflaske og tørt Brød i Tasken, eller naar han med mindre let Hjerte vendte tilbage og ængsteligt lyttede efter, hvordan Ernestine mon var i Humør. Bag Entreen ligger „Salen“, en vældig Stue med tre Fag Vinduer til hver Side og Døre ind til Fruens Værelse og til det Rum, hvori den haardt prøvede Præstemands Svigersøn skød sig. De hvidlakerede Døre er endnu smykket med de Messingbeslag, som Fru Neste var saa øm over, at hun kun tog paa dem med et Lommetørklæde.

Blichers Studereværelse, hvor han skrev saa mange flere Noveller og Digte end Prædikener, anvendes af den nuværende Præstefamilie til Soveværelse. Udenfor Vinduet ligger den smukke Have med den ældgamle Ahorns-Allé og en mystisk Voldgrav, som Blicher — af helt uforklarlige Grunde — har ladet grave. Ogsaa ude paa Marken findes Mindelser

Om mærkelige Udslag af hans Foretagsomhed, bl. a. et Hul, som skulde bruges til Badeanstalt for Skolebørnene. Naar det gjaldt Børn, har han altsaa næret en Opfattelse, der staar i



*Gangen i Spentrup Præstegaard, der er uforandret fra Blichers Tid.*

Modstrid med det Syn, han anlagde paa sin egen Hygiejne: „Man skal aldrig komme Vand i sit Ansigt,“ sagde han engang til en af sine Slægtninge, „jeg gaar altid med en ulden Klud i min Lomme; den gnider jeg mig med; det tager Huden ingen Skade af.“

Forestillingen om den besynderlige og ulykkelige Hedens Søn bliver sælsomt levende i disse Omgivelser, der dannede Rammen om det sidste Kapitel i hans Livs Tragedie. Her sad han i tilkæmpet Ro og skrev de vemodige Ord til Ingemann i Sorø:

„Jeg føler mig i mit Forhold til mine særdeles agtværdige og kjere Sognebørn her, i min isolerede umisundte Stilling og i min landlige Frihed saa vel, at jeg betragter Spentrup Kirkegaard som mit sidste stille forborgne Hvilested. Det vil findes ved Foden af en enligt staaende Løn, hvis Hovede Stormene have bøjet — liig dens, hvis Sovekammer den venligen vil beskygge — dog nok herom, mit Brev maae ikke tage den Vending. Jeg har nu tilvant mig at indeslutte mine Sorger i mit eget Bryst, der, — Gud være lovet, er hærdet nok til at bære dem. Men jeg siger i Ydmyghed: „Min Sjæl lov Herren, naar du nedbøjer mig, da gjør mig stærk.“ — — See vi engang hinanden her, som jeg stedse haaber, da kan vel være, at jeg for dig aabner et saaret, men ikke sønderknust Hjerte.“

Det skete, som han ønskede: Det saarede Hjerte fandt Hvile paa Spentrup Kirkegaard. Og Ernestine, der saarede hans Hjerte, og hvis Hjerte han saarede, fandt omsider ogsaa Hvile i den samme Grav. Og det enlige Træ, hvis Krone Stormene har bøjet, hælder sig skærmende over Graven.

---

## KROMANDEN I HVIDSTEN

Vil man se, hvordan en Kro saa ud paa Blichers Tid, skal man tage til Hvidsten, det er ikke langt fra Spentrup.

Hver Gang jeg har passeret Mariager-Randers Vejen, har der holdt Biler udenfor Hvidsten Kro. Det gør der langtfra ved enhver dansk Landevejskro — desværre gør de ofte et temmelig forladt Indtryk. Og dette her er tilmed en gammel-dags lav Bygning, som man ikke har gjort mindste Forsøg paa at modernisere med Veranda og Jazz og kulørte Lamper. Jeg undrer mig over, hvad det mon er, der forøver sin Tiltrækning; men da jeg en Aften træder indenfor, faar jeg straks Forklaringen: Det er blot det, at Kroen er gammel og har faaet Lov til at blive det.

### *DO KA' FAA RECEFTEN*

De smaa lavloftede Stuer er fulde af Mennesker — og af den Stemning, som udstraalet fra gamle Ting. Jeg sætter mig paa en Vægbænk ved et hvidskuret Langbord, og saa kommer der en ung Pige i langskørtet Kronjydedragt med kniptet Hovedtøj og siger *Goddaw*. Jeg spørger, om jeg kan faa noget at spise, og hun svarer, at jeg jo da kan faa *Receften* ... Naar man i 10 Dage 10 forskellige Steder i Landet har fremsat Spørgsmaalet op, hvad man kunde faa at spise, og hver Gang har faaet Svaret: „Bøf, Kotelet og Skinke med Spejlæg,“ er alene det opmuntrende, at Huset har en Specialitet — hvad det saa end er. Ja, selv om det er saa forhistorisk kraftig en Krokost som her. Det begynder med Sild, saa kommer en

Pande med Æggekage og Purløg, saa Oksebryst med Grøntsager, og da jeg ængstelig spørger: — Hvad bliver saa det næste? svarer den unge Opvarterske med et beroligende Smil under Kysen: — No ka' do jo vent' aa sie!

### *I MORGEN KA' DO BETAAL —*

Ved den anden Ende af Bordet sidder Krofar, en høj tynd Mand med et mægtigt skaldet Kuppelhoved og underholder to glade københavnske Rejsende. De snakker, og de ler paa hver sit Maal og er aabenbart gensidigt grundig glade for Selskabet; for da de fremmede vil betale, siger Krofar sindigt: — Næj, i Daw koster 'et ingenting. For ser I, det æ no saadan hos wos nu aa da ... Mi Faar var engang i Nyhavn i Kjøbenhavn, og der saa han en Skilt i en Beværtning, hvor der stod: „I Dag betale, i Morgen gratis“. Wi vender 'et omkring, hvis der kommer nowen, vi tøkkes æ ærlig: „I Daw æ 'et gratis, i Morgen ka' do betaal.“

De fremmede protesterer, men det bliver, som Krofar har sagt, og saa tager de Afsked med hjertelige Haandtryk og Forsikringer om, at de vil vende mandstærke tilbage, saa snart de kan.

— Det er det, det gælder om, siger Krofar, idet han sætter sig hen til mig, at Folk de skal sige, naar de gaar: „A kommer saa snaar a ka igjen.“

Jeg beder ham fortælle mig lidt om Kroen og om sig selv, og spørger saa først, hvad han hedder?

— A hedder Marius, og hun hedder Gudrun, lyder Svaret.

### *DET GLAAE MAA IT FORGAA*

Og saa fortæller han om sit gamle Hjem. Kroen stammer fra 1634. Først laa den ved Hald paa den anden Side Spentrup, men da Præsten dér ikke kunde lide Krohold, flyttede





*Hos Kromanden i Hvidsten, hvor Bordet bugner under Vægten af gamle Tinkrus, Snapseflasker og tunge Retter.*

de det hele hertil omkring 1790. Rejsestalden, Bettestuen, Storstuen og Skænkestuen ogsaa kaldet Slyngelstuen, hvor vi nu sidder, har staaet uforandret siden. Og Kromanden paa-

staar, at Blicher kom her ofte og følte sig særdeles vel tilpas i Kroen. I 50 Aar har Kromandens Far drevet Stedet, før han selv tog fat. I gamle Dage var det Mariagerfolkenes faste Bested, naar de kørte til Randers med Aal og Kartoffler. Og nu, da Landevejene har faaet deres Renæssance, kommer her Bilfolk fra alle Jyllands Hjørner.

— Jow, siger Kromanden og smider Jakken for at forklare det helt rigtigt, det kommer nok af, at vi sejer som saa: „Æ do syg, ka' do sæj et, æ do gal, da ligesaa. Æ do glaa, ska do plejes — for det glaae maa it forgaa.“

### *DET KOSTER IT PÆNG' AA SI GODDAW*

— Vi har hat manne manne Minnesker herrind' — en 1200 wal om Ugen. For a ska sæj wos, det koster it Pæng' aa si Goddaw te wos. De behøver it sæt' dem ned ved Bordet, de er lig' walkommen — — Det er it som hos Jer i Kjøbenhavn, te der staar en Tjener mæ en Visk'stykk' bag Stolen og kigger efter, om der nu blywer liggende en Daler te ham ... Men vil nogen spis', saa gir vi Receften: en Bid Brø', en Taar Øl, aa en Dram — det er Sild aa Æggekaaw, aa hva vi hejs haar: Hjemlaw'e Medister mæ Røkaal aa brun' Kartoffler aa Lamm'rulpøls, naar vi haar et, aa saa Wost ... I Daw var der en Mand, som ringet fra Aarhus og sagde: „Vi ska ha en Mid-dag til 3 Kroner.“ — „Det ka do it faa,“ sagde a, „Receften den koster halvanden, hvem do saa siden æ — aa saa ska I endda blyw mæt'!“

— Kan De virkelig levere alt det for 1,50 Kroner? spørger jeg pustende.

— Jow.

— Og tjene paa det?

— Jow, svarer Krofar.



*Et Ansigt fra Karup-Eggen.*

### *DE GAMMEL DAW*

— Kan jeg faa Kaffe? — Jow, siger den mærkelige Krofar, vi ka jo da slaa no' Vand paa det, vi fek i Jettermeja. Aa no ska a gi' dig en Røg'træ — nærensti vi lukker æ Dar paa Klem, saa ka en nok røges. Aa do ska smag mi Solbærrom. Saa ka a taa en Appelsinvand. Næj, a drikker aldrig. A hol-

der paa: „Møj aa spis' aa lidt aa drik'.“ Det æ rejtinok, som en bette næsviset Kvindfolk sagde den anden Daw: „Do haar sluppen billig te den Nies, Krowmand.“ Krofar tager sig fornøjet om den mægtige Næse og smider Slipset og Flippen for at gøre det endnu mageligere. — Se, der æ godt nok dem, som tøkkes vi haar et for ring'. Her kom en Bus med 36 Bønder, som vild' spis' dæ medbragt Mad. „Kan Bilen staa her, Staldkarl!“ sagde en af dem te mæ, aa a sagde jawal, og viste dem Plads paa en Langbænk og ved et Bord af det Slaw, som djær Tipoldefar har siddet ved engang. Men det var it fint nok, og saa kjor de et andet Sted hen, hvor der er Spise-stuestole med Voksdug paa Sædet og Plyssofa og saadan Sager, som de tøkkes æ lidt hen ad Hotel d'Angleterre ... Men andre, de bliver da helt bevæget ved aa tænke paa gammel Daw. I Sommer var her et Par Amerikanere, som it havde været hjemm' i 45 Aar. Aa da a aabnede Dragkisten og tog 12 Sæt Skægtøj op aa de gammel Dragter heromkring fra, saa sku do ha sit dæ Ansigter. Ja, a maatt' gaa ud af æ Stue.

### WE DO SKRYW DIT NAVN

— Hver Gaang de' kommer en Mennisk, dæ har følt sig tilfreds, saa glædes wi rigtig. Se, her æ den swot Bog: — We do skryw i wor Bóg — we do skryw dit Navn, om do tøkkes et Krower aa æ Krowmand gjør Gavn. — Saa naar engang vi blywer gammel aa graa, tar wi Bogen aa sier derpaa: — Sier paa di Skrewt aa mindes dit Blik, mindes med Tak den Gaang do over Dartræet gek —

— De har gjort mange Mennesker glade her, siger jeg, idet jeg blader i Gæstebogen.

— Men a æ da *sjæl* bløwen det *mest*, svarer den tilfredse jyske Krofar.

## TOGGERFISKEREN

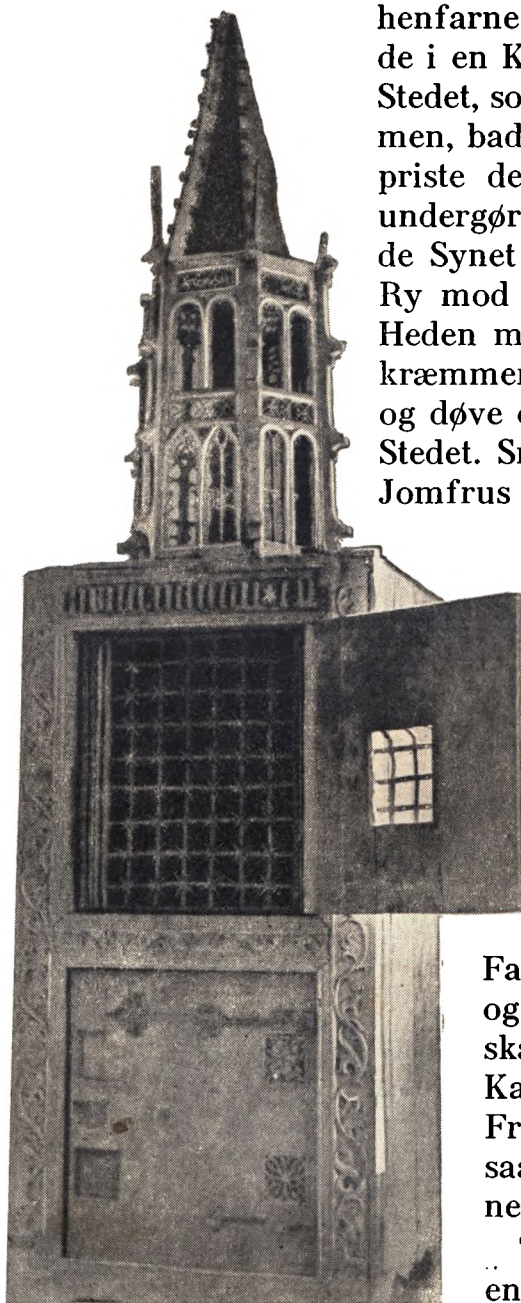
**E**n Rejsende, der gæstede Karup-egnen i 1863, bemærkede i en Bondegaard et noksaa mærkeligt Hønsehus. Over Aabningen, hvorigennem Hønsene hoppede ud og ind for at fuldføre deres fromme Pligter, stod skaaret paa Latin: „Hil være Kristi sande Legeme, født af Jomfru Maria“.

### *VED KARUP KIRKE*

Gennem det lille Jerngitter i Laagen, bag hvilket man nu kun skimtede Hønsenes tilkakkede Pinde, havde andægtige Mennesker engang stirret i blændet Betagelse paa juvelprydede Relikviagemmer. Det var det berømte Monstranshus, hvori Karup Kirkes Kostbarheder engang gemtes. — Nu opbevares det paa Viborg Musæum. Det forhenværende Hønsehus er en af Samlingens Perler. Saadan kan det gaa her i Livet, som de Karup Piger siger: — op og ned!

Det var ifølge Overleveringen en blind Kvinde, der i længst





Monstranshuset, der endte som Høsehush.

henfarne Tider drømte, at hun badede i en Kilde ved Karup. Hun tog til Stedet, som hun huskede efter Drømmen, badede — og faldt paa Knæ og priste den hellige Jomfru; for det undergørende Vand havde givet hende Synet igen. Straks førtes Kildens Ry mod Nord og Syd vidt ud over Heden med Studeprangere og Bissekræmmere, og tætte Skarer af blinde og døde og værkbrudne stævnede til Stedet. Snart kom ogsaa den hellige Jomfrus Stedfortrædere og Kristi Statholdere paa Jorden for at regulere Tilstrømmningen og skaffe de Kilde-rejsende Afløb for den Taknemmelighed, der saa naturligt meldte sig, naar de følte sig bedrede eller helbredte. Pengene strømmede ind. En mægtig ny *Vor Frue Kirke* rejstes, og Gaverne tog yderligere *Fart*. Adelsmanden Jens Quie og hans Hustru Margrethe skænkede 1486 en sølvforgylt Kalk, som var saa dejlig, at Fr. III tog den med sig, da han saa den engang mange Aar senere.

Til Erstatning gav han dog en anden, som endnu findes i Kirken ...

Kildens Løb reguleredes, og der oprettedes et Hospital i dens Nærhed. I gamle Skrifter nævnes bl. a. som Hospitalsforstander en Hr. Avonis 1480 og en Hr. Mourids Poulsen 1525.



*Vor Frue Kirke i Karup.*

Paa dette Tidspunkt har det muligvis knebet lidt med Søgningen, for under Hr. Mourids begyndte den hellige Jomfru i Kirken pludselig at græde — ægte vandklare Taarer. Straks fyldtes Hospitalet igen, og Tilstrømningen og Tiltroen til Kilden og Kirken steg atter — formentlig lige til det i et sælsomt Skrift „En Samtale mellem Peder Smed og Atser Bonde“ af-

Ansigtet fra Heden.

7

sløredes, at Hr. Mourids havde udhulet Madonnas Hoved, saa Vandet, han fyldte i Hulningen til rette Tid, strømmede draabevis frem paa rette Sted.

1744 kom Kirken ind under Aunsbjerg, og en Del af den blev nedbrudt. Nu er kun en lille Fløj tilbage, men den er smuk og præget af ædel Ælde. Den staar paa en Bakke højt over Aaen med hvidkalkede sengotiske Munkestensmure og giver Stedet Stemning.

Den undergørende Kilde blev genfundet i 1906. Den udspringer sydøst for Kirken, tæt ved Aaen. Endnu mumler Kilderne ved Karup Aa, og de udøver stadig en dragende Magt — i hvert Fald paa Ørrederne, der kommer helt ude fra Havet for at gyde i deres rislende Vande — og paa Fiskerne.

Laks har fra gammel Tid været Hedens største Lækkerbidsken.

### *MED TOGGERNET*

Toggerfiskerens Gaard ligger paa den høje Skrænt. Den aabne Køkkendør indrammer et Udsnit af det skønneste Danmark. I Dybet skærer den store Aa sin snoede Vej mellem grønne Bredder. Digesvaler skærer Luften over Vandet med vovede Vingeslag, stiger og svæver og lader sig falde i Glideflugt mod Redehullerne, der sidder som Rækker af Skydeskaar i Sandbrinken. Den fjerne, grønne Horisont vinder sig i blide Buer mod den blaa Himmel. Langt borte staar græssende Køer som sorte Silhuetter i det stærke Sollys. Karup Kirkes kridhvide Kalkmure kaster Lyset blændende mod Blikket.

I gamle Dage har Toggerfiskeren vaaget mangan Maanenat her paa Køkkendørens Tærskel. Hans Blik var fæstnet paa Aaens Krusninger, hvor Maanestraalerne opslugtes i mystisk Mørke som i selve Glemselens Flod. Her sidder han nu og fortæller med dæmpet Stemme om, hvorledes han i Pagt med





*Fiskeren med Toggernetet.*

Nattens Aander lod Maanens blanke Straaler oplede Fangsten i Aaens dunkle Vande. Først naar det Øjeblik kom, da Maanelyset gav Genskær som i et spillende Sølvlyn under Vandet, rejste han sig hurtigt og ilede ned til Aaen. Saa vidste han, at en af de store Sølvfisk var ved at passere Stedet.

Nu byder Loven ham kun at fiske ved Dag; men han fisker endnu, som hans Fædre fiskede i de Tider, da den berømte Madonna med det vandfyldte Hoved i Karup Kirke græd ægte Taarer for de undrende Pilgrimme. Med bare Fødder gaar han igennem Græsset, bærende Toggeret og den lange Pulsestang over Skulderen. Toggernet er en Meter bredt og en halv Snes Meter langt, og det kan bringes til at staa i Vandet som en Mur ved Hjælp af Lodder og Korkskiver. Langs Aaens Bred har Toggerfiskeren sine Staan'er: Han har rammet Pæle ned i Vandet og dækket dem med Halm, senere har Vandplanterne søgt Hvile for Strømmen mellem de nedrammede Pæle, og nu danner de et vuggende Tæppe af brungrønne Blade og hvide Smaablomster paa Vandet. Og under det blomstrende Dække er Læ for Fuglenes og Landdyrenes Blikke — og Skygge. Her søger Laksørreden Skjul.

Med øvet Haand kaster Karupfiskeren sit Togger, som Fædrene har gjort det før ham. Strømmen griber det og strækker det — og langsomt og varsomt drager han det atter mod Bredden, saa det slutter sig lukkende om hans Staan. Saa griber han Pulsestangen, den lange Stage, hvis Ende er dækket af en Korkskive, og i raske Stød pulser han ned under Staan'en. De skræmte Fisk springer frem fra deres Skjul og lander sprællende i det lumske Toggernets Masker.

### *MED KAMERA —*

Man kan sidde længe i Betagelse ved Karupaaens Bred, og jeg sidder der længe — stille som en Buddha, med Benene overkors, Overkroppen bøjet lidt ud over den lave, men stejle



*Toggerfiskeren trækker Nettet sammen om Staanen og bereder sig til at pulse med Stagen.*

Brink og Fotografiapparatet hvilende paa Knæet. Det flaskegrønne, klare Vand skrider langsomt forbi. Men min Skygge ligger rolig og sort hen over Aabundens rødgyule Sand. Brisen bevæger Græsstraaene sagte frem og tilbage. Vandet klukker. Og Tiden staar stille.



*Laksørreden fotograferet under Vandet i Karup Aa.*

Pludselig glider en pansergraa, kamouflagedeplet Torpedo frem under Vandfladen, langsommere end man kan bevæge sin Haand. Umærkeligt stryger den store Fisk ind over det Omraade, som er dækket af min Skygge. Jeg sidder stille som et Træ. Den tror, det er en Staan, og den bliver staaende. Den dvæler vægtløs i Vandet uden at røre en Finne. Den klare Strøm glider gennem dens Mund og ud ad dens Gællespalter. Brudt af Vandfladen blinker det svage Lys mat i dens runde og klare Øjne. Halefinnen vugger hvileløst som en Fane. Jeg kan tælle hver af den store Fisks Pletter paa det fine Hoved, som kløver Vandet, paa den slanke Ryg, som er en eneste

skælkædt Muskel. Og saa holder jeg Vejret, Fingeren søger Udløseren.  $\frac{1}{8}$  Sekund — for at give Kameraets Øje Tid til at gennemtrænge Vandets Flade. Nu har Tiden faaet Fart og Værdi.

Næppe er det dvælende Nu udmaalt af Udløserens sagte Summen, saa bøjer den blanke Fisk sig som en Fjeder, der spændes — og springer. Den er borte, før Øjet kan fatte det.

### MED LAKSESTANG

Langs Aabredde gaar den fine Fluefisker med den usynlige Snøre svævende fra sin svirpende, lakskinnende Stang. Med let Haand lader han en lille hvid Fjer flyve som en bitte Sommerfugl over Vandfladen. Det er en af Danmarks fineste Laksørredfiskere. Med patriotisk Stolthed viser denne berøjste Fisker mig sin Stang, en elegant *splitcane*, sammensat af lutter fine Bambusfibre, omsnoet med Silke og dækket med Lak — og forklarer, at den er dansk, lavet i Herning paa Nielsen og Nørgaards Fabrik. — Jeg har fisket i Alverdens Laksevande, fortæller han, med Natflue i Irland og med den brune og sølvgraa Kunstflue, lavet af de berømteste engelske Eksperter Silver Doctor, Dusty Miller, Jack Scott, Durham Ranger, Thunder and Lightning og hvad de allesammen hedder. Men her fisker jeg med Krogsgaardfluen. Den er „opfundet“ af en Gaardmand her paa Egnen. Han fremstillede den af en Stump Fjer fra en hvid Høne og et Stykke rødt Uldgarn. Fluefagfolk gaar efter den fineste Insektkundskab, han efter Instinktet. Og han har grebet helt rigtigt. Det er mærkeligt, hvorledes Folk, der er opvokset paa en Egn som Fiskere og Dyrkere af Jorden, bevarer deres Instinkter, vokser sammen med dens Natur ...

Med en Drejning af Haandleddet strammer Fiskeren den fine Line, som svæver over Vandet. Fiskestangen spændes, og hver Muskel spændes i Fiskerens Ansigt. Hjulet snurrer paa

Laksestangen. En stor Fisk har nappet efter den flyvende Kunstflue, og i det afgørende Sekund har Fiskeren givet et Ryk i Linen, saa den lumske Krog, der skjuler sig bag Fluens Vinger, har grebet fat i Fiskens hornede Mundvig. Nu kæmper den i Dybet for at befri sig for den mystiske Fjende. Med rasende Kraft kaster den sig frem og tilbage i Strømmen. Fiskeren følger dens Bevægelser med Stang og Snøre, lader Hjulet snurre, saa Linen farer ud, drejer den op igen, saa Forbindelsen ikke et Sekund bliver slap. — Hale og fire, være halsstarrig og give efter, hvisker Sportsfiskeren, det gælder her som overalt i Livet at gøre det rette i det rette Øjeblik.

Endelig stilner Kampen af, Fisken standser, Snøren slappes. Med Pupillerne udvidet af lysende Spænding begynder Fiskeren at dreje Snøren op. Men da sker det uventede, det som er Sportsfiskeriets drilagtige Charme: Med en sidste Kraftanstrengelse kaster Fisken sig op over Vandet — som et blaat Lyn. I næste Nu er den forsvundet — befriet for Krogen.

Jeg ser paa Fiskeren med et Udtryk af dyb Medfølelse. Men han trækker blot paa Skuldrene: — Better to have hooked and lost, than never to have hooked at all, siger han. Det er Lystfiskerens Livsfilosofi: Hellere have haft en Chance og mistet den — end aldrig nogensinde at have øjnet en Chance...

### NATURENS UNDER I EN SPAND

Længe varer det ikke, før han har faaet Oprejning. En blank Kæmpe ligger som en lysende, tenformet Sølvstang i det grønne Græs.

— Det var en stor Laks, siger jeg.

— Nej, svarer Lystfiskeren belærende, det er en Laksørred. Jeg har fanget mange Laks i Skjern Aa og Gudena, i Aare og Reuss, hvorigennem Rhinlaksen passerer op til Vierwaldstättersøerne, i skotske og i norske og finske Elve — men



*Børnene bader i Karup Aa.*

aldrig i Karup Aa. Dermed være ikke sagt, at de ikke findes, men de er sjældne. Laks bliver meget store, jeg har set dem paa mere end en Meter; en Laksørred bliver sjældent over en Meter. Laksen er finere formet end Ørreden, dens Halerod er timeglasdannet, Halefinnen fliget og stærkt svajet. Ørredens Halerod er næsten lige, og Halefinnen har kun ringe Indbøjning. Ørredens Æg ligger derude — — Fiskeren peger paa en lille Grube i den stenede Aabund, som synes overtrukket med et Lag af gammel Sæbe. — Saadan skulde der ikke se ud, siger han hovedrystende, men det er Affald fra Kartoffelmelsfabriken i Karup, som dækker Bunden. Der kommer maaske aldrig Yngel ud af de Æg.

— Men gøres der da slet intet for at modvirke den Ødelæggelse eller forhindre, at Aaen fiskes tom? spørger jeg.

— Der er endnu intet *effektivt* gjort for at mindske den Ødelæggelse, som vore Aaers og Søers fortsatte Forurening medfører, svarer Sportsfiskeren. Man taler kun om, at noget maa der gøres, og indfører Smaaforbedringer. At der ødelægges meget er givet; men før der er gaaet nogle Aar, den Tid Ørredens Udvikling kræver, kan man ikke med Sikkerhed fastslaa Ødelæggelsens Omfang. — Det er enhver Sportsfiskers Rædsel, at det saa maaske er for sent. Og det er enhver Sportsfiskers rimelige Ønske, at han og de ædle Fisk i vore Ferskvande engang maa opnaa de samme Rettigheder, som Jægeren og Vildtet omsider har vundet gennem den nye Jagtlov. Følgerne af Lodsejernes Toggerfiskeri modvirkes derimod i hvert Fald tildels, idet de stryger Rognen af de Fisk, som fanges i Gydetiden. Denne Rogn bringes til Klækkeanstalter i Karup, Høgild eller Reesen. En frostfri Vinterdag tager en Fiskemester en Spandfuld Rogn, det vil sige en Spand fuld af slumrende Muligheder for Liv. Med Nettet napper han en af de vældige Ørredhanner, der gaar i hans Damme. Han holder den hen over Spanden. Den spænder sig som en Kæmpeklinge af Sølv i hans Hænder. Og fra den blaanende blanke



Klinge falder hvide Draaber. Fiskemesteren slipper Fisken, rører med en Pind i Spanden — og et Naturens Under er fuldbyrdet.

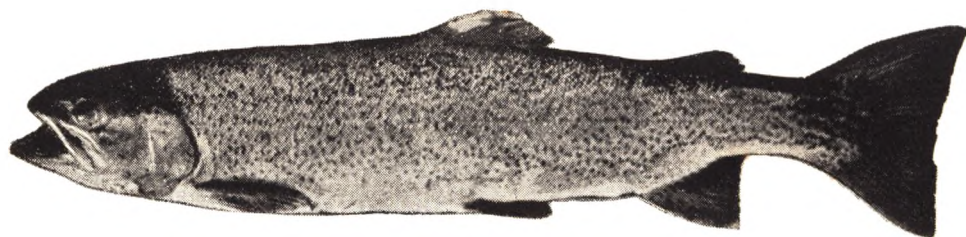
### *FISKEN MED DE MANGE NAVNE*

— De befrugtede ærtstore Æg ligger som klare Kugler i Bakker med rindende Vand, fortsætter Sportsfiskeren sin Belæring. En skønne Dag bliver de til nogle mærkelige, svømmende Smaavæsener, der bærer Resterne af Æggets Proviand med sig i en stor Sæk under Bugen. Sækken svinder med Væksten, og de kluntede Væsener antager Form af de yndigste gullige Smaafisk, pyntet med blaalige Tværbaand og cinnoberrøde Pletter. I Udseende adskiller de sig ikke væsentligt fra Laksebørn. Men det er altsaa Ørredunger, vi taler om, som nu vokser sig middelstore i Klækkeanstaltens Damme og endelig slippes ud i Aaen. Nogle af dem bliver her og i de nærmeste Bække hele deres Liv; de beholder altid deres røde Pletter og bliver aldrig ret store. De kaldes Bækørreder, Stenørreder eller Foreller. Andre mister efterhaanden de røde Pletter og bliver helt sølvblanke. De kaldes Hvid- eller Blankørred. Naar de er ca. 3 Aar gamle, aflægger de den blanke Dragt og bliver næsten graa med mørke Pletter. Saa kalder man dem Graaørred, Vandørred eller Laksørred — ja, de mange Navne virker komplet forvirrende, saa forvirrende, at der gaar Folk her ved Aaen, som har fisket Hundreder af Fisk uden rigtigt at være klar over, hvad det var for nogle. Disse treaarige Laksørreder vandrer ud i Havet eller i hvert Fald i Limfjorden og bliver der længere eller kortere. Under Mikroskopet kan man konstatere Alderen af Skællenes Ringe. Endelig vender Laksørreden tilbage til sit Udgangspunkt i Aaen for at gyde Æg, og for at fuldkommengøre Navneforvirringen kalder mange den nu for Havørred. Har den været i 1—1½ Aar i Fjorden eller Havet, er den ca. 54 cm lang, har den væ-

ret 2—2½ Aar: 70 cm, 3—3½ Aar: 80—85 cm. Men der er Undtagelser; jeg har set Laksørreder paa over en Meter og med en Vægt af 15 kg.

— Jeg har hørt Folk fortælle om Ørreder, der vejede indtil det dobbelte, erklærer jeg.

Men Ørredseksperter smiler bare: — The biggest part of the fish is the tale, siger Engelskmanden, og det gælder vist ogsaa her i Landet: at det største ved en Fisk i Reglen er dens Eftermæle. Jeg ved ikke, hvordan den Vægt er, som Hr. Schmidt har paa Afholdshotellet i Karup (hvor Lystfiskerne løser Kort), men mens jeg boede paa Turisthotellet ved en berømt Lakseflod i Skotland, hændte det, at en af Turisternes Fruer nedkom med et velskabt Drengbarn. Den nyfødte blev vejet paa Hotellets Vægt, hvor Turisterne ellers fik deres Fangster prøvet. Og han vejede 40 Pund!



## DEN GAMLE KAAGKARL

Jyllands Hjerte ligger gemt under Jordens Bryst et Sted mellem Tinneth og Klovtrup. Man kan høre det slaa. Det klukker inde i Kildebakkerne. Og livgivende Strømme siver sagte frem af to hvælvede Høje. En gaar mod Vest og ender i Skjern, den anden snor sig mod Nord og Øst og ender i Fjorden ved Randers: 157,5 km borte. Den tager Næring til sig fra mange Sider og vokser i Bredde og Styrke. Den gaar gennem Silkeborgsøerne og snor sig som et bredt Baand videre gennem Gudenaadalen forbi Lyngbakkerne ved Resenbro, Gjærn og Ans. Hastigere og hastigere iler den, saa Vandplanterne vajer vandret langs Bunden, — paa Vej mod Havet. Men saa pludselig standser dens Fart. Ved Tange lægger en stor, rød Bygning sig spærrende fra Bred til Bred. Det fraadende Vand tvinges ind under Bygningen og maa tage en tvungen Svingom med de bastante Turbiner derinde. Vandene syder, Turbinerne snurrer — og 3 Generatorer snurrer med, hver med 2000 Hestes Kraft og spinder en elektrisk Strøm, der ledes ud over store Dele af Midtjylland og bringer Lys langt ud over Heden.

### *DIAMANTBRUDEPARRET*

Saaledes maa Strømmen fra Jyllands Hjerte tjene Menneskene i Dag; og den har altid maattet tjene. I gamle Dage tjente den som Vandvej for Vejfarende og Gods paa Strækket fra Silkeborg til Randers. En stor Flaade af mægtige, bred-

bugede Pramme, saakaldte *Kaage*, besejlede det lave, snoede Vandløb. Langs Gudenaasens Bredder var anlagt Trækstier, hvor Heste, eller paa visse Stræk Menneskene selv, gik som Trækdyr og halede de svære Skuder i Liner efter sig — som Pramdragerne ved Volga. En af dem lever endnu. Jeg har



*Ved Gudenaasens Kilde.*

fundet ham ved den gamle Vandvej i Nærheden af Tangeværket paa Sønderbro i Bjerringbro. Hans Navn er *Jens Jensen*. I mange Aar har han været Sandmand: han har hentet det hvide Sand i de nære brune Hedebakker og solgt det rundt om i Byer og Landsbyer, hvor man brugte det til at strø over de hvidskurede Dagligstuegulve. Men i sine unge Dage var han *Kaagmand*.

— Jovist, det er rigtigt nok, at a har gaaet i Selen, siger



*Den gamle Pramdrager.*

den gamle Jens Jensen og stryger sig over det mægtige Skæg, der staar ham som en Sølvflom ned over Brystet. Men før han rigtig begynder at fortælle, maa han kalde paa sin Kone. — For min Kone Katrine er ligegodt den, der er klarest i Hukommelsen, medgiver han, og det skønt hun er 5 Aar ældre end a. Ja, vi har holdt sammen i noen Daw— er det ikke 61 Aar, Mutter?

### DA VAR DER FISK I FLODEN

— Se, a er født i Faarvang i 1857. Men a tjente som ung i Tange. Jo, se da var der Fisk i Aaen. Naar Vandet stod ind over Engene, kunde det ske, at der var saa store Stimer af de her — ja, hvad var det nu de hed, Mutter? *Helt*, jovist, var det Helt, — at vi næsten kunde skovle dem op, og vi kørte dem bort i Vognlæs og solgte dem helt op ad Viborg til. Overalt var der Aalekister og Laksegaarde, og enhver Knægt havde et Vod eller et Toggergarn og tog for sig af Aaens Rigdomme. Dem, a tjente hos, havde en stor Ruse, som spændte helt tværs over Aaen. Naar der kom en Kaag, maatte a ud og slaa det hele løs. Aal var der tit i Lispundevis, med Laks var det *som-tisaa* og *somtisaa*. Men gevaldige Svende var der imellem. A har set en Laks, der vejede sine 60 Pund; den var saa lang, som Mutter er høj ... Fangsten sejlede vi til Randers, hvor der var mange Røgerier. Laksen har altid været dyr, den kostede 2 Kr. Pundet allerede dengang. Men de Dage, da Tyskerne kom til det store Randers Marked og købte Heste, kunde vi sælge alt, hvad vi kunde skaffe ... Ja, nu har vi jo altsaa faaet Tangeværket eller Gudenaacentralen, som de kalder den, og nu er de Tider forbi. Det er forbi med Fiskeriet.

### EN KAAGS INDRETNING

— Der var mindst 50 Kaage i Fart paa Aaen, da a kom med; men der havde været flere før, det dobbelte skal der nok have været. De store Dækskaage var der tre Mand ombord i,



*Gudenaen set fra Ruteflyveren, der passerer Randers.*  
Ansigt fra Heden.

men a havde kun en mindre til to Mand. — Mutter, hvad hed han a haad Kaagen med? Naa, *Jens Tæsker*, jovist var det det. Hvem der lavede de her Kaage? — Ja, hvem var det, Mutter? Naa ja, Thomas Mortensen i Trimmelskov, javist var det det. Den, vi havde, kostede 300 Kr. Den var aaben med Plads til en Last paa en 13—14 Favne Brænde, og saa var der Kahyt med et Par Køjer forude, og saa Ror bagude, selvfølgelig, og Mast til, og saa Gangbræt langs Rælingen, hvor vi kunde gaa og stage lige fra for til agter. Vi havde baade korte og lange Stager. Og paa hver Stage var der et *Knev*, saadan et Haandtag, vi kunde sætte mod Skulderen. Og saa var der Liner, og saa havde vi Seler af Læder til at tage om os, naar vi skulde gaa og trække. — Vi tog som Regel Træ oppe fra Silkeborgskovene, sommetider helt ved Ørnsø, og saa stagede vi gennem Lysbro Aa og gennem Langsø. Og vi maatte vippe den ned for at komme gennem Hullet under den lave Bro i Dæmningen over Langsø. Fra Resenbro til Bjerringbro kunde vi undertiden sætte Sejl. Men det var jo *somtisaa og somtisaa* med Vinden. Fra Bjerringbro til Randers er Strømmen strygende, og der gik det stærkt, *somti* gjorde vi Turen paa 3 Timer. Men man skulde passe ordentlig paa. Der var jo Stenrevler og Hvirvler, som kunde tvinge Kaagen af Led. Men vi havde Kending af Stederne. De farligste, a husker, hed saadan noget som *Ringel og Kringel, Hvasholm og Skwalbaist*.

### PRAMDRAGERNE I TRÆKSELEN

— Vi lagde til ved Tørvebryggen i Randers og solgte Træet til Brændehandleren. Og saa gik vi op i Nørreaa efter Tørv, eller ogsaa tog vi en Last Halm med tilbage til Drewsens Papirfabrik i Silkeborg. Først stagede vi et Stykke, men saa blev Strømmen for haard, og vi maatte trække. Vi lejede Folk, og en af os trak selv med, mens den anden sad ved Roret ude i Kaagen. Vi havde Selen om Brystet og en stor Kæp i Haanden og



Liner fra Selen ud til Stævnen af Kaagen ... Næ, a mindes ikke, at nogen sang; men vi svedte. Det vil sige: et Aar stod Strømmen saa højt over Trækstien, at vi gik i Vand til midt paa Livet, og da frøs vi. Her ved Bjerringbro lagde vi saa Selerne og lejede Heste i Stedet. Der var tit et Spand paa 5 Heste i Rad inde paa Bredden til at trække os Resten af Vejen, Kusken gik efter Hestespandet ned til Silkeborgsøerne, og saa red han tilbage, og vi stagede videre.

— Et haardt Liv? Ja, det var heller ikke Skrællinger de „Kaagekaale“. Lavs Bødker, han kunde tage en Sæk med en Tønne Byg under hver Arm. Men vi bedede da undervejs, hvor bedes kunde: i Hvilested Kro, i Kongensbro, i Ans, i Svostrup og Resenbro Kro. Det var mest Kaffeponse, vi fik, men i Svostrup var det gammelt Øl med Pind i, det var de helt berømte for dér. Et stort Krus kostede 25 Øre, ja en *stue jen* for 25. Men fek Folk for møj aa det, saa bløw de towli! En gik jo da ogsaa til Bunds engang. Men ellers var de Kaagfolk saamænd møj skekkeli’.

— Aa ja, det var de Daw, sukker den gamle Pramdrager. Da var der Liv; nu er der saa stille og dødt dernede paa Aaen, ingen Laks og ingen Kaage ...

— Jamen, er Tiderne dog alligevel ikke bedre nu end i Kaagenes Dage? siger jeg. Har De ikke faaet noget i Stedet?

— Noget i Stedet? Mutter, har vi faaet noget i Stedet? raa-ber Jens Jensen spørgende.

— Ja, svarer den gamle Kone og løfter sine svage Øjne mod den elektriske Pære i Loftet: — Dét har vi faaet i Stedet!

Og den gamle Kaagmand nikker:

— Javist, javist, vi har jo faaet Lyset.

## DET SIDSTE KOLONIHUS

**B**indingsværket bøjer sig i Buer som en gebræklig Oldings Skelet mellem de vejrbidte Vægges udbulnede Knyster. Tagskægget luder tykt og flosset langt frem over Murene og kaster sorte Skygger over de matte smaa Ruder. Inde i de lave Stuer skimtes Beboerne som sorte Silhouetter i malerisk Halvmørke. Men det gamle Hus er trods alt præget af Skønhed, og paa Egetræsdøren sidder et Nøglebeslag med kongelig Krone og et snørklet Vaaben i Bronze. Frederik V har sat sit Stempel paa Gaarden.

### *HUSET FRA 1760*

Det lyngtækte Tag er ikke helt tæt, og de stærke Regnbyger, som om Vinteren farer ubremset frem over den flade Egn, har sat deres gullige Spor paa de lave Lofter. Dørene inde i Huset er saa lave, at en syvaarig maa dukke sig for at gaa fra Rum til Rum. Naar undtages en gammel Symaskine og en Kakkelovn, som i sin Tid har været billig til Salg efter lang og tro Tjeneste i Ventesalen paa Viborg Banegaard, stammer det sparsomme Bohave i de smaa Stuer fra Beboernes Forfædre. Det er sparsommelige, flittige og fromme Folk, der bor i den gamle Gaard. Blandt talrige Skriftsteder over Langbordet, som er slidt blankt af mange henfarne nøjsomme Slægtled, har Husbonden til Styrkelse og Formaning for sig selv og sine ophængt et rosensmykket Opslag, hvorpaa der

med gotiske snørklede Skrifftegn staar at læse: „Al Banden og Sværigen frabedes“. Saadan bor Johannes Bertel i Sand-



*Det sidste Kolonihus staar i Sandkjærgaarde ved Grønhøj.*

kjær Gaarde, og saadan boede hans Forfædre, de første Hedyrkere paa Alheden i 1760. Det er det sidste og eneste af de oprindelige Kolonihuse i Danmark.

Oppe paa det støvede Loft staar en gammel Spinderok, og indsvøbt i Edderkoppespind ligger en smukt udskåret Træ-



*Paa Egetræsdøren sidder et Nøglebeslag med kongelig Krone.*

tingest, hvis Brug jeg ikke kan gøre mig klar. Johannes Bertel tager den ned og lægger den paa Stengulvet i Forstuen. — Den ka val være en 170 Aar gammel, siger han og renser Tin-



*Inde i Kolonigaardens lave Stuer skimtes Beboerne som mørke Silhuetter.*

gesten med sine Hænder, det æ en Studeaag af det Slaw, de Gammel' brugt' ... Saaledes bliver Fortiden levende: Dette Pandeaaag har været bundet til Hornene paa de første Stude, som drevet af Tilraab paa et fremmed Sprog har draget de første Plovfurer i den mørke jyske Hede.

### *FRA VINBJERGENE TIL LYNGØDET*

Oplysningstidens foretagsomme Mænd blev pludselig opmærksomme paa, at „det var en Skændsel for Danmark, at de jyske Ørkener laa udyrkede hen, uoverskuelige for Øjet og forfærdelige for Indbildningskraften“. Fr. IV lovede Bønderne baade Skattefrihed og Frihed for Krigstjeneste, hvis de vilde drage ud og dyrke Hede op. Men der meldte sig ingen. Ingen dansk Bonde troede paa, at man kunde friste Livet paa den golde Hede. Saa vendte man Blikket udad. I Rhinegnene levede et flittigt og dygtigt Landbrugsfolk, hvis eneste Ulykke det var, at deres Vinbjerge og Olivenlunde og Majsmarker ustandseligt blev Valpladser for frembølgende Hæres Kampe og Plyndringer. Fortvivlede over stadig at faa deres rige Høst ødelagt var nogle af disse driftige Bønder udvandrede og havde taget ny Jord under Ploven, dels paa Ruslands sydlige Stepper, dels i Sierra Morenas Vildnis i Spanien. Man maatte ogsaa kunne faa nogle til at drage ud paa Heden! tænkte de vise danske Fædre. Og den ulykkelige Tanke — ikke ulykkelig for dem og Danmark, men for de frodige Rhindales Børn — blev bragt til Udførelse. Legationsraad Moritz fik 1 Louisdor pr. Hoved, og han sparede ikke paa Løfter om Guld og grønne Skove for at lokke Folk til Heden. Ialt lykkedes det ham at hverve 256 Familier, 1000 Mennesker ialt. Med Pik og Pak og 20 Rigsdaler paa Lommen i Rejsepenge og med de mørke Øjne straalende af Forventning drog de afsted paa den lange Rejse. De blev ført ud paa Alheden. Der satte de sig paa Grønhøj, den eneste grønne Plet i mange Miles Omkreds — og græd.

**DEN HAABLØSE KAMP**

Saa mange af dem, som var i Stand til det, rejste bort igen, adskillige for at søge Lykken i Rusland, de færreste hjem. De, der blev tilbage, førte en kummerlig Tilværelse i haabløs



*Johs. Bertel fremviser Studeaaget, hvormed hans Forfædre pløjede den første Fure i Heden.*

Kamp mod den golve Sandjord, forhaanet og misforstaaet af den omboende Befolkning i mere gæstmilde Naboejne. Men, de holdt ud. Endnu et Par Menneskealdre senere var det umuligt at formaa nogen af Danmarks egne Børn til at overtage et ellers saa eftertragtet Privilegium som Krobevillingen i Frederiks. Ingen Dansker mente, at der var Fugls Føde paa den Egn.

De boede først i Lynghytter, men efterhaanden skaffede



*Georg Bertel foran sin Kostald, det eneste Udhus, der stammer fra en af Kolonigaardene.*

Regeringen de lovede Boliger — der saa ud som Johannes Bertels Hus —, og Kongens Mærke blev sat paa de kongelige Kolonistdøre. Der rejstes ialt 97 røde Gaarde, og til Driften fik hver Mand et Par Stude, en Ko, en Plov og Harve samt en Vogn.

Efter den hjemlige Skik boede de først sammen i Byer, Grønhøj og Hauerdal, men de blev snart nødt til at flytte ud



paa de vide Marker. Ogsaa det skete dog i Fællesskab — deraf Navnene Tohuse, Trehuse, Firehuse ... Nu er kun ét af de 97 Kolonisthuse tilbage — Johannes Bertels. Men hans Nabo, Georg Bertel, har endnu en Lade og Kostald fra de første Kolonistdage. Den er ikke indrettet efter de Principper, som nu gælder for Staldhygiejne ...

1766 byggedes Frederiks Kirke, som endnu ligger ved Kors-



*Frederiks Kirke.*

vejen. Paa Alterets Bagside staar: „Alheden bygged han op Kong Frederik V. — De Tysker var han god og Kirken ej forglemte. — Hans Søn, Kong Kristian den Syvende af Navn, tog den i Naade an og fremmed hver Mands Gavn“. Lige til 1870 prædikedes der paa Tysk i denne Kirke.

Aldrig saa snart var Kolonihusene rejst, saa anlagde de blomsterelskende Sydtyskere smaa Haver udenfor, og de brændte Lyngen af og lagde Aaget paa Studene og pløjede Hede op. Først saaede de Boghvede, saa Rug, og til sidst lagde de Kartoffler. Men Gang paa Gang kom Sandet i sviende Byger og dækkede Markerne og kvalte Blomsterne. For der var ingen Læ.

### SANDHEDEN OM KARTOFFELTYSKERNE

Der er skrevet meget om disse tyske Kolonister, som førte Kartofflen til Danmark. De er skildret som mærkelige, fremmedartede, vilde, fordrukne og temmelig uduelige. De gamle Slagord, som f. Eks. „Kartoffeltyskerne har altid Ærinde til Marked — kan de ikke handle, kan de slaas“, bliver stadig gentaget. Men de er næppe skildret rigtigt. Selvfølgelig var der uheldige Elementer imellem (Hr. Moritz fik lige meget, enten han hvervede en Bonde eller en Vagabond); men de blev hurtigt sorteret fra. For Heden skelner mellem Folk og Pak. Kun de dueligste kunde bjærge sig. De holdt sammen, og de bevarede deres Særpræg. I 1839 skildrede deres Præst Pastor F. C. Carstens i Frederiks dem saaledes:

„De adskilte dem fra de fjernere boende Danske, der med Forundring betragtede dette fremmede Folk, „som kunde leve af Rødder (Kartofler), og skulde boe der, hvor det jo var en afgjort Sag, at Ingen kunde bygge og leve“. Snart saae imidlertid de Danske disse, ved Sprog, Sæder og Klædedragt fra dem saa forskjellige Mennesker

komme til dem, deels for at kjøbe Levnetsmidler, som de bare paa Hovedet, ligesom vore Øboere, deels for at faae til deres Hauge saa megen Gjødning, som Forklædet

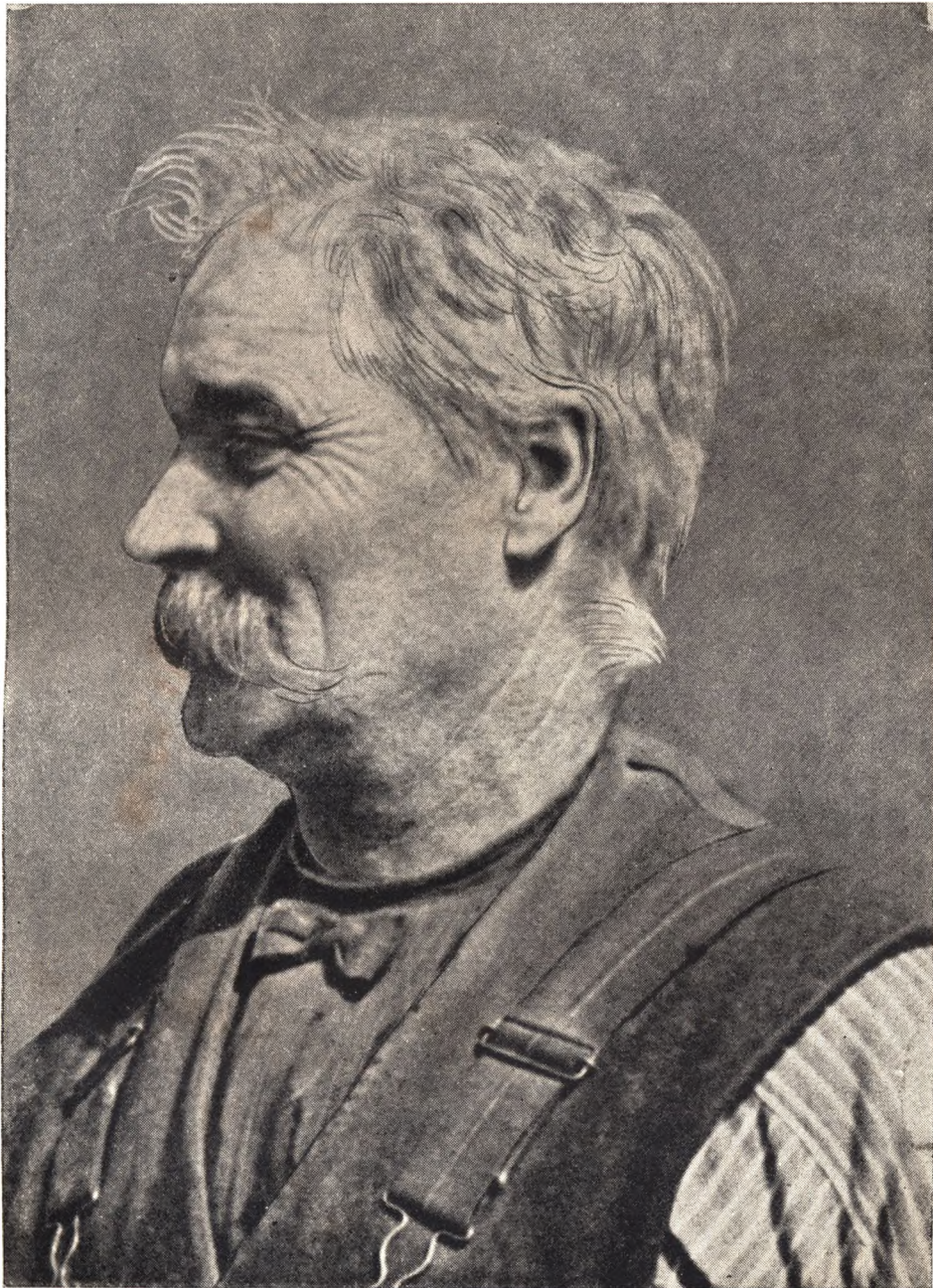


*Hønseshuset ved den gamle Kolonistgaard.*

kunde rumme; thi et lidet Stykke Hauge maatte de endeligen strax have ved deres Hytter, og i denne Hauge Blomster, som kunde mildne det dybe Savn af bedre Egne. Hvo ynker ei i sit Hjerter dette arme Folk, som Krig, Fattigdom og Tryk tvang til at forlade Fædrenes elskede Arne; som

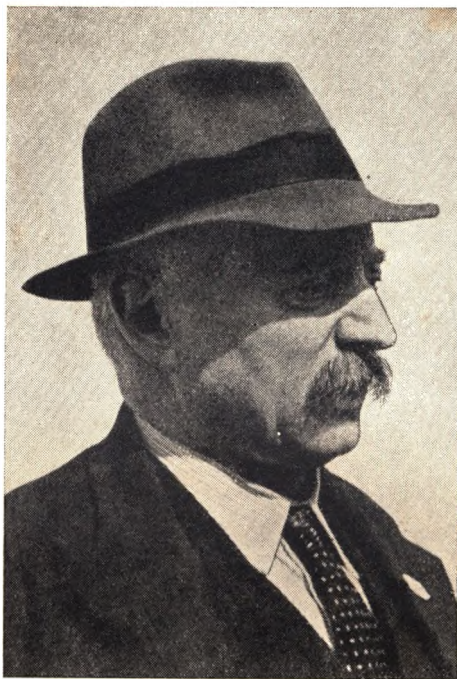


*Frøken Bertel, Sandkjærgaarde.*



*Kolonihusets Beboer Johannes Bertel.*

offrede Venner og Hjem for i fremmed Land at berede Børnene et roligere og bedre Udkomme; og hvo vil ei gjerne forsvare dem, der sadde grædende her med Længsel, liig Israels Folk paa Babels Sletter, mod saa mangen



*En af de tyske Kolonisters Efterkommere, Næstformand i Hedebruget  
J. Chr. Cramer.*

haard og ukjerlig Ytring, der dengang blev ført om dem, og hvis Gjenlyd desværre ei endnu har tabt sig! Tydskeren er ikke i alt Dansken liig. Han er stoltere, hidsigere, men har maaske ogsaa mere Følelse, er mere ærekjær, nøisom og udholdende ved sit Arbeide. Har han noget, er han oftest letsindig og ødsel; har han Intet, saa synger han og arbejder ufortrødent ved sin magre Kartoffelkost. Han taler i al Almindelighed godt for sig, og er livlig i

sine Bevægelser. Hans Blod kommer let i Kog, dog sædvanligt er han snart god igjen, endskjønt Lyst til Gjengjeldelse ogsaa kan være fastgroet i ham. Kort: naar man med Velvillie møder disse Mennesker, og omgaaes dem med lidt Klogskab, da er det et vakkert Folkefærd.“

### DET ER HEDENS FØRSTE PIONERER

En af deres Efterkommere, Gaardejer J. Chr. Cramer, som nu har en stor moderne Ejendom i Skansen i Frederiks og er Næstformand i Hedebruget, har med stor Flid studeret de guldene Kontrakter og Skrivelser i Arkiverne fra Kolonisationens første Tid. De vidner tydeligt om, at de første Indvandrere i kulturel Henseende har staaet langt over den almindelige jyske Landbefolkning. Hr. Cramer afviser ogsaa Paastanden om, at de var mere fordrukne end andre dengang, og med jysk Godlidenhed retfærdiggør han endog Staten, naar den anklages for ansvarsløs Fremfærd. — Det er rigtigt nok, at Regeringsagenten lovede vel meget, siger Hr. Cramer, men det har Agenter jo nu en Gang for Skik. Det kan heller ikke nægtes, at Kolonisationsforsøget var slet forberedt, der var f. Eks. ikke engang sørget for Vand, men Staten opfyldte iøvrigt sine Forpligtelser. Regeringen gav Kolonisterne gode Boliger, Mad og Sædekorn. Men de manglede det ene fornødne: Mergel.

Det er da ogsaa en Kendsgerning, at disse nøjsomme Tyskeres Efterkommere, indgiftet i nøjsomme jyske Familier, danner Kærnen i den Befolkning, som har besejret Heden, og som den Dag i Dag indvinder nyt Land. De sorte Øjne og skarpe Træk præger endnu Ejerne af de Hundreder af moderne Husmandshjem, der ses til alle Sider over det flade Land fra Bertels Kolonigaard. Og paa Gravstenene omkring

den nære Frederiks Kirke staar de Navne at læse, som ogsaa er øverst paa Hæderslisten i Hedens Historie: Bertel, Bitsch, Bräuner, Cramer, Kriegbaum, Herold, Krath, Laier, Betzer, Würtz og mange flere med samme fremmedartede Klang. Det er dem, der banede Vejen.





## ET KRIGSBARN FRA 64

I 1852 blev de tyske Kolonister Selvejere; men der gik endnu mange Aar, før nogen Bonde af dansk Afstamning viste Lyst til at rykke ind paa deres Enemærker. Den første Dansker, der overtog en Kolonistgaard, var mærkeligt nok en Københavner.

### VETERANFAMILIENS LØN

— *Jeg er født i København!* Det er den første Oplysning, hvormed en af Hedens ældste Pionerer, Gaardejer *Karl Kristiansen* i Grønhøj overrasker mig, da vi er kommet til Sæde i Aftægtsstuen. Men det bliver ikke den sidste. Hans Fortælling kaster nyt Lys skærende og skarpt over mangt og meget.

— Far kom syg og nedbrudt hjem fra Krigen i 64 og døde kort efter, fortæller Karl Kristiansen. Københavns Kommune anbragte derpaa Mor paa Fattiggaarden og os tre Børn paa en Opdragelsesanstalt. Det var den sædvanlige Belønning til faldne Krigeres Efterladte. Men aabenbart har Kommunen ment, at det endda var for dyrt at holde os paa Opdragelsesanstalt. For en Dag kom en fin Herre og spurgte, om vi ikke havde Lyst til at komme til Jylland. Det vidste vi ikke, hvad var. Men han fremstillede det saadan for os, at vi troede, at naar vi først kom derover, vilde vi aldrig faa andet end Flødeskum at spise. Saa nikkede vi *ja*. Sammen med en 12—15

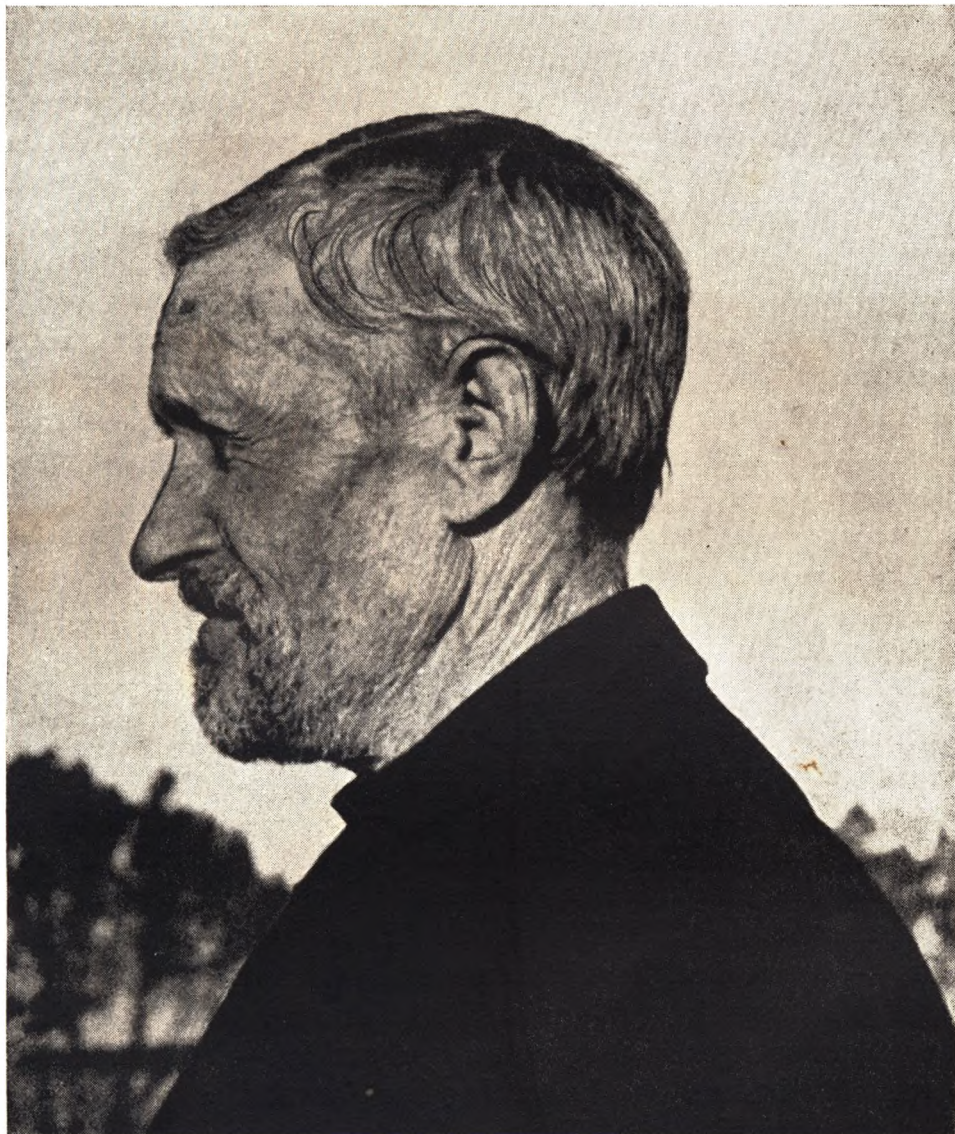
andre Krigsbørn fra København blev vi sendt afsted med Damper til Aarhus og videre pr. Vogn. Vi tre Brødre blev fordelt vidt omkring uden at faa Besked om, hvor nogen af os kom hen. Jeg har kun — og det tilfældigt — genset den ene af mine Brødre senere. Hvad der blev af Mor, aner jeg heller intet om.

### *ANKOMSTEN TIL SLARAFFENLAND*

— I Hinge blev de sidste af os delt ud. Jeg gik alene med en Mand uendelig langt ind over Heden. Der var ikke et Træ og ikke et Hus, og slet ingen Flødeskum. Endelig kom vi til en lerklinet Gaard, og en sortøjet Mand kom frem og tog imod mig. Jeg forstod ikke, hvad han sagde, hverken naar han talte jysk eller tysk, for han kunde begge Dele. Manden hed Daniel Jung og tilhørte en af de tyske Slægter, der blev lokket op til Heden fra Rhinegnene i 1750-erne for at gøre det første Opdyrkningsforsøg. Der boede ikke andet end Kolonister paa Alheden dengang, og jeg lærte hurtigt deres Maal. Jeg hørte senere, at Jung fik 12 Rigsdaler om Aaret for at have mig. Det grinte Folk af, for det var jo da ubegribelig dumt af de Københavnere baade at levere Arbejdskraft og Penge til. Jeg maatte tage godt fat: ud med Gaardens 50—75 Faar ved Solopgang hver eneste Dag. Skole blev der ikke meget Tid til, kun to Somre har jeg gaaet til Skole her i Jylland. Men der var heller ikke mange herude dengang, der kunde skrive et ærligt Bogstav.

### *FRA TRÆKSTUDENES DAGE*

— Men nu maa De ikke tro, at Jung ikke var flink og god imod mig. Tampen laa jo nok parat; de vidste ikke bedre i de Dage, end at der skulde Bank til. Men jeg fik nok at spise og en rigtig god Forplejning med Klæder. De Kolonityskere var



*Karl Kristiansen i Grønhøj blev lokket over paa Heden af Københavns Kommune.*

gode Arbejdsmennesker, de saa ikke paa, om Solen gik ned, og deres Eksempel var godt for mig saavel som for andre danske her paa Heden. Jung drev sin Gaard godt frem og lod den

bygge om. Nu er der to Gaarde og to store Husmandsbrug paa den Ejendom; den ernærer fire Familier, som alle sidder godt i det. — Men det varede længe, før her kom andre end Tyskere ud i disse Egne. Jeg blev den første udenfor Racen, der overtog en af de gamle Kolonigaarde. Jeg drev hele min Jord med en sort Ko og en rød Stud, men samtidig brød jeg ny Hede for Præsten i Frederiks. Ogsaa i de Dage, da man kørte med Stude, skulde man tidligt op — for at blive færdig før Varmen kom. Med Varmen kom nemlig ogsaa Bremserne, og saa bissede Studene; de blev helt vilde, naar de blev bremset. Var man nede i Mosen efter Tørv, og en af Trækstudene blev bremset, saa var der ikke mange Tørv tilbage paa Vognen, naar man naaede hjem, for saa fløj Spandet lige tværs over Marker og Grøfter.

### *DE VILDE IKKE HAVE ØDELAGT UDSIGTEN*

— Nu om Stunder bygger Folk sig i Armod, siger Karl Kristiansen harmfuldt ved Tanken om de gamle Dages forsigtigere Økonomi. Jeg har aldrig laant en Øre til Bygninger, og jeg har altid haft Bygninger nok — og saa har jeg endda engang haft Ildebrand. Assurancen stod til 800 Rigsdaler, som min Forgænger skulde have forsikret for, da han overtog Kolonigaarden. Jeg fik 1300 Kroner til at bygge en ny Gaard for, — denne her. Kristiansen ser sig tilfreds om i den lille Lejlighed, som kun udgør en Brøkdæl af det store Stuehus, der ellers optages af Svigersønnens Familie. — Jeg har hentet hver Sten i Skræ og Hvam. Jeg har forvandlet 44 Tdr. ren Hede heromkring med Plov og Stude. Da saa Hedeselskabet kom, var vi en 6—7 unge Mænd her fra Grønhøj, som søgte at faa Selskabet til at overtage noget af vores Hede. Men det vilde de ikke, kun hjælpe og vejlede os ... Saa skulde man da til at plante Granhegn paa egen Haand, og jeg gik rundt til Naboerne, de tyske Kolonister og talte om det. „Planter du

i Skellene, saa rykker vi det op,“ svarede de, „og kommer du tiere med den Snak, saa smider vi dig ud. Vi skal ikke have stoppet for Udsynet.“ Se, de Folk, som dog stammede fra Bjer-



*Danmarks ældste Kostald, hvor der endnu ser ud som paa Kolonisationens Tid.*

gene, var nu blevet saa meget Sletteboere, at de vilde se helt til Synsranden ...

— Naa, jeg plantede alligevel, og mange fulgte efter senere. Og der blev merglet og kalket, og hele Egnen er jo som forvandlet. Jeg har selv været i Bestyrelsen for Hedebruget ...

### **DET, DER BÆRER OPPE**

— Ja, jeg har meget at sige Tak for. Første Gang, jeg havde Læge, var jeg fyldt 74. Ved De, hvad han sagde, at jeg fejlede? Da Familien trængte ind paa ham for at faa det at vide, saa

svarede han med det ene Ord: „Udslidt!“ — Aah ja saamænd, nu er man 83, og min Kone er 83, men vi har jo da taget nogen Tag efter de 74, og vi gaar jo da endnu en Mils Vej, naar vi skal hen og se til nogen af Børnene, uden at trættes noget videre, saadan da. Ja, det var i 78, at jeg giftede mig, min Kone var af de tyske, Annemargrete Harrech hed hun. Og nu har vi vandret sammen i over 60 Aar, ja vi *har* da fejret Diamantbryllup — og vi to har aldrig klaget ...

— Naar man saadan tænker tilbage og saa ser frem, saa er det mørkest forude. For det er da forfærdeligt, saa mange ledige Hænder der er i saa lille et Land. Og det er endnu værre, at de, der har Arbejde, ogsaa klager. Her er Arbejde nok her paa Landet, men mange Folk er kede af at arbejde nu om Stunder. Ja, det er saa sandelig trist. For én Ting maa vi være klar over: Det er Arbejde, der holder Landet oppe.

## SKUESPILLERINDEN SOM HEDEDYRKER

I de Tider, da Robert Watt levede og ledede Folketeatret, og Andersen forvænte 80-ernes glade København med Udstyrsstykker paa Casino, var en ung Skuespillerindes Navn paa alles Læber og indskrevet i mange Hjerter: den lille Niche, Frøken Caroline Schacht.

Hende møder jeg ude paa den store Julianehede, 80-aarig og graanet, men endnu rank og uden en Rynke. Hun har levet en Menneskealder her ude paa Heden og har i den Tid plantet Tusinder af Planter og forvandlet et Stykke af Danmarks karrigste Sandjord til en yppig Have. Her fortæller hun mig sit Livs Legende, ofte afbrudt af en lys Latter, naar hun mindes de mest mismodige Modgangstider. Det er maaske Hedens ejendommeligste Eventyr.

### *HUN HADEDE ENSOMHED*

— Vi boede i Randers, fortæller den gamle Dams, Far var Medstifter af Randers Laane- og Diskontobank. Vi var 9 Børn, der skulde i dyre Skoler, det kostede mange Penge, og saa syntes jeg, det var kedeligt at skulle have alt af Far. Saa snart jeg var stor nok, bestemte jeg mig derfor til at sørge for mig selv, og jeg havde den Frækhed at tage Plads som Lærerinde paa Landet lige efter Skolen. Der var forfærdelig ensomt, og jeg var forfærdelig ulykkelig der. Men Folkene sagde altid:

— Se til Frøken Schacht, hun er rigtignok ikke af dem, der længes, endelig har vi fundet en, som elsker at være paa Landet. Jeg smilede bare, — og saa gik jeg op paa mit Værelse



*Den lille Niche, Frøken Caroline Schacht, der endte som Hededyrker.*

og tudbrølede. Jeg klarede det i 1½ Aar, men saa heller ikke længere. Jeg laante Penge af min Gudmor og stak pludselig af til København. Jeg havde lidt Stemme og vilde prøve paa at synge; — hvordan det end gik: tilbage til Landet vilde jeg aldrig mere!



**„ET ENFOLDIGT PIGEBARN“**

— Fru Anna Levinsen, der den Gang var den førende ved Operaen, tog sig af mig. Jeg kunde være blevet Elev paa Det



*Fru Kaptajn Schultz, Julianehede.*

kgl. Teater, men jeg vilde tjene Penge straks for at hjælpe min Far, og saa en skønne Dag havde jeg den Frækhed at gaa op til Direktøren paa Casino. Kort efter debuterede jeg — som aldrig nogensinde havde staaet paa en Scene — paa Casino i „Et enfoldigt Pige barn“. — Bange, siger De. Næh, ikke

noget videre ud over den Nervøsitet, som hører sig til. Jeg har aldrig tænkt paa, at jeg ikke kunde gøre det, naar jeg stod overfor en Opgave, men bare gjort det. Jeg debuterede, og det gik saamænd meget godt. Jeg optraadte to Aar i København, dels paa Casino og dels paa Folketeatret, hvor den berømmelige Robert Watt var Direktør. Jeg gjorde Lykke i en Del Ungpigeroller, bl. a. i Niche og bl. a. hos en ung Premierløjtnant ved Navn Johan Frederik Schultz. Da han sagde det til mig, blev jeg meget glad, og kort efter forlod jeg Scenen for stedse.

— Dette er det tredje mærkelige Sted, jeg har boet, siger Fru Schultz og ser sig om i den store Stue, en Salon fra 80-erne midt ude paa den jyske Hede. — Først boede min Mand og jeg i Frederiksholms Kanals Kaserne, senere, da han blev Kaptajn i Helsingør, boede vi paa Kronborg, og sluttelig i en forfalden Hedegaard, som syntes forladt af baade Guder og Mennesker. Ja, det er her, jeg mener, smiler den gamle Dame.

### *FRA KRONBORG TIL ENGESVANG*

— Hvordan det gik til? Jo, min Mand, som ikke havde haft en eneste Sygedag under hele sin lange Tjeneste, skulde falde for Aldersgrænsen og besluttede sig til at blive Landmand. Vi havde ingen Penge og rejste derfor under en 14 Dages Orlov ud til Landets ødste Egne for at finde den daarligste Gaard. Den fandt vi her, Julianegaarden, midt paa Julianeheden ved Engesvang, hvor Ejeren havde givet op. Der var 300 Tdr. Land, og det hele kostede 14,000 Kroner ... Vi drog afsted med det, vi ejede, paa en Flytteomnibus en kold Oktoberdag i 1907. Men den tunge Omnibus kørte fast ved Engesvang Kirke, for Vejene var forfærdelige herude, og saa blev Godset ladet om paa en aaben Vogn og kørt det sidste Stykke i flere Tempi til Gaarden, eller rettere Ruinen her. Der var Hul i

Taget, og Murene var revnede. Væggene maatte slaas ned lidt efter lidt, og jeg og en Murerarbejdsmand gik og murede op igen. Bagefter malede og tapetserede jeg. — Om jeg havde prøvet det før, næh, aldrig, men jeg tænkte ikke paa, at jeg ikke kunde mure eller male eller tapetsere, jeg gjorde det bare. Frygteligt var det at faa rensed ud og komme i Orden. Naar man satte en Skaal Mad fra sig, kom Musene springende fra alle Sider og slog sig ned omkring den. Det var umuligt at pakke ud i de Omgivelser; og længe klarede vi os med to Tinskeer, en Jydepotte og en Flagermuselygte. Naar min Mand skulde ud i Stalden om Aftenen, maatte han jo have Lygten med, og jeg sad alene tilbage i Bælgmørke og lyttede til Vinden og Sandstormen. Det var Efteraar og blev hurtigt Vinter, og der var ikke ét Træ paa denne Egn, saa langt Øjet rakte. I Stormvejr lød det, som om Havets Bølger slog sammen om vor brøstfældige Bolig.

### HAVEN PAA HEDEN

— Hvad Folk sagde? De grinede ad os. Den tidligere Ejer havde været Landmand og var kommet med 32 Køer, og nu var han rejst bort med tomme Hænder. Og saa vilde *vi* prøve ... Det er jo forstaaeligt, at man saa paa os med Skepsis. „Han er dæleme ikke Kaptajn,“ sagde man, „for saa var han ikke taget her ud.“ Alligevel er det ikke os, men Befolkningen her omkring, der har døbt Stedet *Kaptajnsgaarden* ...

— Men vi overvandt Mistilliden. Vi begyndte med to smaa hvide Russerheste, de var saa slemme til at løbe væk, og derfor fik vi dem meget billigt. Men til sidst kom de, bare min Mand fløjtede ad dem. Med de to smaa trofaste Hjælpere begyndte min Mand egenhændigt at pløje de tilsandede Marker, han har pløjet og opdyrket det hele og plantet hvert et Træ i den store Plantage.

Med et Blik fuldt af Vemod og Stolthed ser Fru Schultz ud

gennem det store Vindue, hvor den grønne Have breder sig med sjældne Blomster og Buske over flere Tønder Land, skærmet af den store Plantage, hvor Skovduer kurrer, og Skovskaden skriger. — Her var ikke et Træ, ikke en Spurv, ja ikke engang en Regnorm, da vi kom. Jeg samlede Kartoffeltoppe og lagde ud foran Huset, og naar jeg saa et Muldvarpeskud, bar jeg det hjem i mit Forklæde og lagde det ovenpaa. Saadan blev Haven til. Senere hentede vi Planter i Viborg — jeg har selv plantet det altsammen herude i Haven ... Men allermorsomst er det, at efterhaanden skød Haverne ogsaa op omkring de andre Huse her paa Egnen. Heden grønnedes lidt efter lidt.

### *HEDEDYRKERENS TRÆNGSLER*

— Om vi ikke har haft Modgang? Jo, selvfølgelig har vi det, og jeg har mange Gange undret mig over, at min Mand ikke bukkede under i Kampen. Tilsyneladende vilde intet trives. Det gik som med Granerne: de første 7 Aar stod de i Stampe, og vi frygtede, at de helt skulde forsvinde, men saa pludselig begyndte de at skyde en Alen om Aaret. Den første Afgrøde var saa mager, at vi kunde gaa gennem Markens Straa uden at træde Kornet ned. Den første Høst kunde være paa to smaa Vogne — af 300 Tdr. Land!

— Vi prøvede med Høns, fik en Rugemaskine, der ikke duede. Alt var ødelagt for os, Maaneders Arbejde spildt. Vi holdt Faar. Já, de første 10 Aar vi var herude, sad jeg paa Uldsækkene, naar vi kørte til Viborg for at handle; for vi havde intet Stadskøretøj, kun en Arbejdsvogn. I 1914 havde vi flere Hundrede Faar og blev budt 10,000 Kr. for dem. Men desværre, min Mand vilde ikke sælge. Og vi fik endnu flere Faar, og Folk raadede os til at lade dem gaa i de lave Kærstrækninger, hvor 72 Tdr. Land delvis var under Vand om Vinteren. Der voksede meget højt Græs, men der var ogsaa

Slam, og Faarene fik Ikter, en dræbende Snylter. Der døde 16 om Dagen. Vi vidste, at den eneste Redning var at faa dem op paa Højmarken, hvor de kunde æde af de nye Græsspirer.



*Kaptajnsgaarden paa Julianeheide med den frodige Have, hvortil Fru Schultz har baaret Muld i sit Forklæde.*

Men Foraaret trak særlig længe ud det Aar, og da det endelig kom, og Græsset spirede frem paa Højmarken, var der kun 8 Faar tilbage. De maatte *køres* derop, men saa kom de sig ogsaa.

## SEJREN —

— Jeg har aldrig set nogen arbejde, saadan som min Mand har gjort det. Husk paa, han var ikke ung, da vi begyndte. Men han naaede da at se Resultatet: Kvæget trivedes, og gode Afgrøder kunde høstes, før han døde. Nu er det andre Vanskeligheder, Landbruget møder; nu er det jo ikke nok, at det trives, det skal ogsaa sælges. Men den Gaard, som min Datter nu overtager efter min afdøde Mand og mig, er dog en anden end den, der laa her i 1907. Nu er her en Forvalter, to Piger og fem Karle, og de har en Traktor, 5 Heste og alle mulige moderne Maskiner til Hjælp, her er 30 Køer, foruden Ungkvæg og Svin, og foruden Kornarealet er 35 Tdr. udlagt til Kartofler, og der høstede sidste Aar 2300 Tønder Kartofler. Det havde man ikke drømt om var muligt for 30 Aar siden — — Forklaringen? siger De, hvordan det har været muligt for os to fremmede at gøre det? Jamen, det har jeg jo allerede sagt: Vi har aldrig tænkt paa, at noget ikke kunde gøres, vi har bare gjort det.

---

## DEN LILLE HEST

**E**n Mand kommer trækkende med en Hest paa Vej ned til Hedemosen. Den lange Pibes Hoved er stukket lunende ind paa Brystet, Pibespidsen sidder som fastgroet mellem hans Kæber, baade naar han taler, og naar han tier, og naar han spytter. Han smaasnakker med Plagen, der Gang paa Gang puffer næsvist til ham med sin bløde Mule.

### *MANDEN OG HESTEN*

— Den er nok ikke saa lidt forkælet, siger jeg. — Det ka' it være andet, forklarer han gemytligt smilende, det æ den jennest Baan, vi haar. Og han omfatter den lille laadne Hest med et Blik fuldt af Ømhed. — Men den er over et Aar, siger jeg, nu skal den snart for Ploven?

Det skal vare en Stund endnu, forklarer han, og saa tilføjer han disse Visdomsord, hvori hele Hedebondens Livserfaring er nedfældet: — De ved jo nok: „En skal vogte sig for tre Ting: Kvindegraad og Kviemælk og Plagearbejde.“

Saa viger han til Side for en Mælkevogn, der kommer imod os, og gaar videre med Rynkenettet spillende om Øjnene. Den rundbugede Plag slaar bagud og danser sidelæns efter ham. En Stund endnu skal den altsaa nyde Barndommens Sorgløshed. Men ogsaa for den vil Livet blive bitter Alvor. Havde den Forstand dertil, vilde den føle Bekymring for sin Fremtid ved Synet af Forspandet for Mælkevognen: de to tidligt æl-

dede Smaaheste med de træt ludende Hoveder og den slidte Pels, der kun kummerligt dækker de magre Knogler.

Mælkevognen repræsenterer det sidste nye paa Hedekøretøjernes Omraade. Det er Chassiset af en udrangeret Bil med Differential og Gummihjul og med Rester af Trinbræt ved Siderne. Men Forspandet er sølle. Ikke fordi Hedebonden ikke er god mod sine Dyr. De arbejder færre Timer end han selv. Men Arbejdet er haardt, og om de saa aad hele Dagen, kunde det lyngblandede Foder ikke holde dem ved Huld. Kusken selv er ogsaa mager og benet, og hans Dag er lang og streng. Naar Hanen galer, rejser han sig af Halmsengen for at køre Mælk til Mejeriet. Naar Turen er endt, vender han hjem for at passe sit eget. Og endnu efter at Hønsene er gaaet til Ro, og Hestene slumrer i Stalden, har han Hænderne fulde.

### NAAR DER HANDLES

De typiske Hedeheste er ikke opvokset paa Heden. De kommer helt ovre fra Litauens Sletter. Paa Vejle og Varde og Viborg og Herning Markeder kan man se hele Sendinger af dem, frisk importeret til Salg. Og Byboere ser paa dem og ryster paa Hovederne og siger: — Jamen har vi da ikke Heste nok selv, og hvorfor bruger Bønderne ikke Traktorkraft?

De er ikke klogere. Nej, mekanisk Kraft er altfor dyr for de smaa Jorder, og 2½ Mill. ha af Danmarks Jord er udstykket i Parceller under 60 ha. De danske Husmænd, navnlig Nybyggerne paa Heden, har netop Brug for disse smaa stærke og nøjsomme og billige Heste. Man har gjort Forsøg paa at opdrætte dem herhjemme; men det kunde ikke betale sig. Det var billigere at købe dem gennem Westergaards Hestehandel i København, der altid har handlet med et Minimum af Omkostninger.

Drabelige Haandklap og edelige Forsikringer klinger over Markedspladsen. Pengesedler knitrer, Køer brøler, og Heste





*Hdebonden og hans Kælebarn.*

tramper. Lirekasser leverer Musik til. Jeg sidder ved en „lille Sort“ i Restaurationsteltet med en kendt jysk Hestehandler og vover det Spørgsmaal: — Kan den jyske Handelsmoral ikke være lidt vanskelig at forstaa for den uindviede?

— Til Marked, saadan lyder Parolen, der skal enhver klare sig selv, siger Handelsmanden. Den, der ikke vil lukke Øjne

og Øren op, maa lukke Pungen op! Den Lovs Ordlyd holder man sig til Bogstav for Bogstav. Se, hvis en Hest nu har en usynlig Fejl, saa vil det selvfølgelig være urigtigt at fortie det. Men det er lige saa urigtigt som dumt at fremhæve det. Man nøjes med at antyde det. „Do ska' nok blive holdend' me den Hest,“ sagde en Sælger paa Varde Marked. Og det blev Køberen ogsaa; d. v. s. han blev ikke en holden Mand af Handelen. Men holdende blev han, for Hesten var saa stædig, at der skulde to Mand ved Hovedet af den for at faa den til at flytte sig. Ved en anden Lejlighed sagde en Hestehandler: „Do haar wal Stenbro i di' Gaard, for den holder it af Fjæl'gulv.“ Køberen var fra Øerne. Han opfattede kun Bemærkningen som en Morsomhed — en smigrende Antydning af, at der kunde være saa fint paa Fyn, at der var Trægulv paa Gaardspladsen. Men alle de omkringstaaende Jyder opfangede øjeblikkelig den falske Klang og forstod, at den omtalte Hest led af en almindelig forekommende fiks Idé: den blev sky, naar den skulde ud paa en Bro ... Saadan er det: Man maa tage sig i Vare i Markedshandel. Der gælder den klogeres Ret. Men siger De til den samme durkdrevne Hestehandler, at han skal skaffe Dem en Hest, der passer til det og det Formaal, og i det og det Prislæg og sende den til Dem, saa kan De være helt sikker paa at blive behandlet reelt. Det hører ikke med til Handelens Sport at snyde en fraværende. Og den Handel, der drives med Litauerne, er fuldstændig reel. Da Storimportøren Westergaard i København døde efter 40 Aars Hestehandel, blev det fastslaaet, „at den Mand havde aldrig stukket en Løgn“. Og det Eftermæle vil Gaardejere og Husmænd i hvert eneste Sogn i Danmark kunne bekræfte, for overalt findes der nogle, der har handlet med Westergaard. Forretningen drives nu videre efter samme Principper: Hver Sending, der kommer med Skib til København, sorteres, og Prisen fastsættes paa hvert Dyr, og de Hestehandlere, der sælger dem videre Landet over, faar en bestemt Procentdel af

Værdien i Fortjeneste. Det er ligesom Salget af Standardvarer. Ca. 500 Kroner er Prisen i Dag paa en Litauer.



*Den moderne Mælkevogn bestaar af et gammelt Bilchassis.*

### **BAANDET I MANKEN**

Paa Vejen fra Markedet møder jeg en Hedehusmand, der har købt saadan en lille brunlødet Litauer. Det er en lille Fyr med en lang Pandedusk og blanke Hjorteøjne, et beskedent smalbrystet og tørbenet Dyr, der i sit uldne og tarvelige Skind rummer lidt af den mongolske Kleppert, lidt kirgisisk Steppehest, lidt nordrussisk og østprøjsisk og maaske med en Antydning af et Stænk af den turkmeniske Argamaks ædle Blod. Da de kommer ud paa det aabne Land, løfter den Hovedet og vrinsker. Det lyder som en Hilsen. Maaske føler den Slægt-



*Den lille Litauer staar og venter paa sin nye Ejer.*

skabet mellem Aftenvinden, der stryger uhindret over de flade Marker, og de hjemlige Vindes Hvisken i Steppernes Græs. Dens nye Herre rusker den blidt i Grimen og siger: — Na-na; men samtidig smiler han med en vis Stolthed over Dyrets Fryghed. Han trækker troligt afsted med Hesten ved den ene og Cyklen i den anden Haand. Og efterhaanden som vi nærmer os Hjemmet, fremskynder han sine Skridt, og Smilet breder sig over hans Ansigt.

— Det bliver en stor Stund for Børnene, siger jeg.

— Ja, nikker han og vil sige noget mere, men tager sig i det. Jeg gætter, at han vilde have tilføjet: — ogsaa for os andre; men aandelig Blufærdighed binder den jyske Bondes Tunge. Lidt efter kommer alligevel Bekræftelsen paa Stundens Storhed: — Det æ jo en ny Arbejdskammerat, siger han.

Ja, det er en Ven og Værkfælle, der ventes. Dens Komme har været drøftet i Maaneder i Nybyggerhjemmet. Den har



*Der handles paa Herning Marked.*

været Hovedpunktet i Forældrenes Beregninger og Overslag i Samtaletimen i Ægtesengen, naar Lampen slukkedes om Aftenen. Den har været Midtpunktet i Børnenes Drømme om Natten ...

Nu svinger vi ind til Husmandsstedet, og dens lille laadne Skikkelse er pludselig Virkelighed, den er Midtpunktet i en beundrende Kreds. Konen klapper den paa Halsen, Børnene stryger forsigtigt over dens tottede Flanker. Og den lille Litauer løfter Hovedet og hilser det nye Hjem med en ny Vrinsken. Da bliver man vaer, at der sidder et Baand i dens Manke, et lille rødt Bændel er snoet ind i Haarene til en Fletning ...

Sidste Gang den lille Hest var Midtpunktet i en beundrende kærlighedsfuld Kreds, stod den i en Gaard med lave Trælænger langt borte hinsides Havet paa en vid Slette. Og det var en bedrøvet Kreds! Konens og de smaa Børns taarevædede Øjne har været vendt mod den bortdragende. Manden har vendt sig for at skjule sin Bevægelse. Og i sidste Sekund, da den jødiske Opkøber var ved at trække bort med den, har Husets ældste Datter løftet sit grønne Skørt, løsnet sit røde Strømpebaand fra sit Knæ og flettet det ind i Hestens Manke. Den lille Legekammerat skulde have et Kærlighedsminde med sig ud i det fremmede, en Talisman, som skulde tvinge de nye Ejere i det fjerne Land til ogsaa at være gode imod den ...

Men Husmanden her piller Baandet af den og smider det paa Møddingen. For den Slags Hummelejtregere bryder man sig ikke om ude paa den jyske Hede. Derfor behøver den unge Bondepige ovre mod Øst dog ikke at græde. For den lille Hest er alligevel kommet i gode Hænder.

Værre end paa Sletterne faar den det ikke. Den er født til at slide, og det vil den komme til; men dens Slid vil blive paa-skønnet og belønnet med gode Ord og god Føde. Og naar engang dens Kræfter er opbrugt, vil den ikke blive solgt videre til Fremmede eller til Trældom i en By som mange andre

Heste i andre Egne. Men Husmanden vil lade Hesteslagteren faa den til Skydning. Maaske vil han sikre sig, at den skaa-nes for flere Lidelser, som hans Bedstefar gjorde, ved at brænde et Mærke i dens Hov og forlange Benet tilbage som Bevis paa, at Hesten virkelig er død. Og Benet vil da blive ophængt i Gaardens Portrum — som et Minde om en afdød Ven.



## SAA STORE ER PLANTAGERNE

**D**et var engang den almindelige Opfattelse, at Heden kunde nyttiggøres, hvis man først fik den beplantet med Skove, dernæst ryddede Skovene og forvandlede Skovbunden til Agerjord.

### *CARLOS OG ENRICOS SYNSPUNKTER*

Det ses af gamle Regnskaber, at der en Dag i 1761 ankom „to Oxehoveder Granknopper“ fra Kristianssand i Norge til Horsens. De var samlet op under Træerne og saaledes værdiløse. Men alligevel blev de „saaet“ paa Heden. Arbejdskraften blev leveret af de tyske Kolonister, der saaledes blev endnu en Skuffelse rigere.

Gang paa Gang er der importeret værdiløst eller i bedste Fald uegnet Frø til Danmark. I Begyndelsen af 1780-erne var Kolonisterne med til at saa igen, med samme Resultat. Først i 1788 blev den første Statsplantage, Stendalgaard i Vium Sogn, anlagt. Senere kom Palsgaard, Randbøl og Kompedal, men de anlagdes stadig ved Saaning, og mange Planter gik ud og maatte erstattes med andre. Dertil kom, at Statsplantagerne hærgedes af Misvækst, Insektangreb og Sygdomme.

I 1820 begyndte Landhusholdningsselskabet at slaa til Lyd for Hedeplantninger, og der ansattes en Forstkandidat, som skulde arbejde for Beplantningen paa Heden. Endnu i 1826 var Resultaterne af en saadan Art, at Nationaløkonomen Carlo





*Enrico Dalgas, fotografert i Herning.*

Dalgas tilraadede at opgive hele den jyske Plantningssag som *aldeles haabløs*.

Men den 31. Maj 1854 beordredes samme Landøkonoms Nevø: *Enrico Dalgas* til Tjeneste i Ingeniørkorpsets Vejdirektorat med Bolig i Viborg, — og han var af en anden Mening. I hvert Fald blev han det, efterhaanden som han kom rundt i Jylland, gennemskar Bakker og gravede Grøfter og lærte Hedens Beskaffenhed at kende til Bunds. Han kom til det Resultat, at de *forholdsvis frugtbare* Bakkeøer udgør næsten to Tredjedele af hele Vestjylland, og han paaviste, at der mange Steder paa Heden havde været baade Skov og Agerland i længst forsvundne Tider. Det maatte der kunne blive igen ...

### SKOVPROCENTEN STEGET FRA 2,7 TIL 9

Dalgas' Maal var Hedens Opdyrkning ved Hjælp af Mergling, Afvanding, gode Færdselsforbindelser o. s. v.; men han ansaa det for en grundlæggende Betingelse først at skabe en Ramme for alt dette — „de nye Skove“. De skulde give Læ og Lunhed: formilde Klimaet ved at standse Havgusen og Vestenvindens Stryg. „Jylland skal klædes laaddent,“ sagde han.

Under hans Inspiration og i patriotisk Iver efter „indad at vinde, hvad udad tabtes“ (i Krigen 64, som Dalgas netop var vendt tilbage fra), stiftedes *Hedeselskabet*. Samfundsinteresserede Rigmænd, Godsejere og københavnske Grosserere dannede Aktieselskaber til Indkøb af Hedejord eller købte paa egen Haand store Arealer, som de lod beplante under Hedeselskabets Ledelse.

Fra 85 organiseredes de Plantningsforeninger Landet over, hvorigennem der siden er udleveret over 700 Millioner Læplanter. Og da man opdagede, at det „ku betaal sej“ — idet Kulturplanter giver indtil 30 pCt. mere i Udbytte i Læ — tog mange bedrestillede Hedebonder sig for at plante hele Plan-

tager paa egen Haand, oftest 10—20 ha store. Den Dag i Dag ejes de fleste jyske Plantager af Private.

I 1866 stiftedes Hedeselskabet. Siden da er Jyllands Skovprocent steget fra 2,7 til 9.



*Det danske Hedeselskabs Bygning i Viborg.*

### **GLEMSELENS BOLIG**

Et ejendommeligt Vidnesbyrd paa Plantagernes Størrelse: Det er midt i Jylland. En alrød Grusvej gaar gennem den uendelige graagrønne Plantage. Vinden orgler i Granernes Toppe, men paa Vejen er der stille som i en Stue. En Brandlinje skærer sig som et hvidt Ar tværs gennem Plantagen, og fra Brandlinjen skærer en smal Græssti sig ind mellem hus-

høje snorlige, grønne Vægge. Paa begge Sider staar Træer i tætte Geledder, Falanks ved Falanks, med det ene naalebesatte Grensæt viklet ind i det andet som en skærmende Hær om Glemselens Bolig. Jeg maa tænke paa den lille Tyv, der kunde holde sig skjult i en saadan Plantage i Aarevis. At lede efter et Menneske her er som at lede efter en Naal i en Høstak. Og der kan gaa 10 Aar, før nogen Forstmand har Ærinde i en opvoksende Plantages Midte.

Langt borte klinger Lyden af en Økse. Mennesker raaber til hinanden. Jeg gaar efter Lyden og kommer til en Vej, hvor to taalmodige Heste venter foran en Vogn, læsset med mange Stammer. Her er hugget en Lysning mellem Træerne ned over en Skraaning, og flere Træstammer rundt om bærer Skovriderens Dødsmærker. Nogle Grene bevæger sig for Enden af Lysningen. Der staar et Hold Arbejdere i ophidset Samtale.

— Han har ligget her i mindst 10 Aar, siger en, saa længe er det, siden vi har været paa disse Kanter. — Vi maa ringe til Politiet, siger en anden. Jeg er naaet helt hen til Mændene og stirrer forbavset paa deres underligt stivnede Træk. — Hvorfor Politiet, hvad er der sket? De vender Øjnene imod mig, alle med udvidede Pupiller som hos Folk, der har indsuget et Syn, som de aldrig glemmer. Og saa peger de tavse paa Skovbunden, hvor Græs og Mos slaar en livsfrodig Krans om en lille kulsort Pyt. Der ligger Resterne af et Reb, og der, paa et Leje af silkegult Mos, skimtes Omridsene af et Menneske, som for Aaringer siden er blottet for Kød og Lidelser. Det er en Mand eller Kvinde, hvis Navn aldrig vil blive opklaret, som engang er flygtet for sig selv eller andre for at søge Glemselen — i Skovens Dyb.

Saa store er de sirligt voksende Plantager blevet.

---

## FANGERNE LILLE VENINDE

**D**et flade Land mellem Karup og Sunds kaldtes i 1898 for Danmarks største Ørkenland. En Brand paa disse Egne raserede 6—700 Tdr. Land og løb 3 danske Mil over Heden uden at møde et eneste Træ eller Hus.

Der er stadig vidt til Væggene mange Steder herude. Men der er dog plantet en 6 Millioner Træer i de forløbne 40 Aar. Mester for disse Plantager er Skovrider F. Holt. Da han fornylig flyttede bort fra Kragssø Skovridergaard, hvis Omgivelser han havde forvandlet til en Oase, for at nyde sit Livs Fyr-aften i en hyggelig Villa i Hald, sagde Folk om ham: „Der vokser Træer paa Heden, der vokser ogsaa Mænd.“

Holt var Hjernen. De Hænder, der havde priklet Planterne ud og gravet Huller i Heden til de 6 Millioner Træer, har for Størstedelen tilhørt skiftende Flokke af navnløse Gæster paa Heden: Straffefanger.

I de 39 af de 40 Aar har Skovrider Holt hver Sommer haft Fanger som Arbejdskraft. Fangekolonien har været hans og hans Families eneste Naboskab. I dette Naboskab er hans lille Datter vokset op.

— Om jeg længes efter det gamle Hjem? siger hun, da jeg taler med hende i hendes nye Hjem i Hald, joh, jeg vil nok savne Skovridergaarden ved Kragssø og Haven, som er vokset op af Sandet, og de store grønne Plantager ved Gedhus, men mest vil jeg savne — Fangerne.

*EN SOLSTRAALE I FANGELIVETS MØRKE*

Lille Frøken Kis er sytten Somre. Blaaøjjet og blond med Kinder saa røde som Tyttebær er hun vokset op midt ude i det mest mennesketomme Danmark. Men hver af sit Livs forgangne Somre har hun daglig set en lang trist og graa Række af vadmelsklædte Mænd med Spader paa Skuldrene vandre forbi sit Hjem ud til Arbejdet paa den øde Hede: Straffefangerne fra Statsfængslet i Horsens.

Hun har ikke gyst, hverken da hun var en lille hjælpeløs Pige, eller da hun blev en fristende Kvinde i Knop. Men hun har smilet og vinket til de graa Mænd, og de har smilet og vinket igen. Og hendes Smil har været som en Solstraale gennem et Nøglehul; det har lyst op selv i de mørkeste mest lukkede Sind.

*DET BERYGTEDE GEDHUS*

— Jeg vil gerne fortælle noget om Fangerne, siger Frøken Kis tjenstivrigt, for Folk har godt af at faa at vide, at de er helt anderledes, end man tror. De fleste er mere bange for Fangerne paa Heden, end der er Grund til, og det er Synd.

I gamle Dage var Gedhuset Tilholdssted for Natmænd og Smuglere og Hedens Skarnsfolk. Engang blev Kromanden i Gedhuset overfaldet af sine Gæster og slæbt ud paa Heden, mens de plyndrede Huset — det er historisk. Og Røverstuen, som Blicher omtaler, ligger ogsaa derude — man kan se Voldene endnu. Og der i Gedhuset skulde Far bo, da han blev ansat som Plantør, foreløbig uden Løn, af et nydannet Plantningsselskab i 1898. Der var omtrent lige langt til 7 Stationer, men nærmest til Herning: 21 km. Nu fører den brede Cementvej forbi, men dengang var der kun et Hedespor, og Fars Flyttelæs væltede, og Saltekarret vendte Bunden i Vejret med hele hans Proviant. I mange Aar var der en hvid Plet i Heden paa det Sted, for selv Lyngen kunde ikke døje den skarpe Lage ...



*Frøken Kirsten Holt,  
der er vokset op  
ude paa Heden  
ved Fangekolonien.*

*DET Æ AAL SÆR'*

— Samme Aar blev det bestemt, at man vilde prøve paa at benytte Straffefanger fra Statsfængslet i Horsens som Arbejdskraft ved Gravningen af Huller til Planterne. „Det er fanneme Løwn,“ sagde Nabokonen Stine, da Far fortalte hende det, „det ska der stør' Kaal te en dej aa bestem'. For saa ku En lisaagodt send' klaare Fanden herud.“

— Men næste Sommer kom det første Hold Fanger og blev installeret i Gedhuset, mens Far fik bygget en Bolig ved Kragso. Og Stine var en af de første, der blev gode Venner med de fremmede. Om Efteraaret plejede hun senere at sige: „Det æ aal sær' nær de er rejst — saa tom'.“

*DET FRIE UDSYN*

· — Alt det er selvfølgelig noget, jeg har hørt, for jeg er først født i 1921. Men siden 1899 har der altsaa været Fanger derude hver Sommer, i Reglen 20 Mand. Det er en særlig Begunstigelse. De skal have overstaaet  $\frac{7}{12}$  af deres Straffeliv og opført sig særlig godt i Fængslet for at blive fortjente til den store Tillid ... De kommer kørende i store Rutebiler af den almindelige Slags, kun ledsaget af tre Fængselsbetjente. Og naar de saa pludselig staar udenfor Gedhuset, hvorfra man endnu kan se langt til alle Sider, saa kan man tydeligt mærke, at de er sært bevægede. Jeg kan huske en, som blev ved med at stirre ud over Heden, mens Taarerne stod ham i Øjnene. Og saa sagde han — ikke noget om Udsigten eller den friske Luft — næh, han sagde bare lige saa stille: „I Sommer bliver min lille Pige 9 Aar.“

— Det var en Livsfange, han havde aldrig set sin lille Pige, og han vilde maaske aldrig faa hende at se.





*Skovrider F. Holt, der har plantet ca. 6 Millioner Træer i Egnen om Gedhuset med Fanger som Arbejdskraft.*

### HAN BAD OM VÆRN IMOD FRISTELSEN

— De gaar med graahvide Lærredsdragter med rødbrune Striber foran og langs Benklæderne. Betjentene bærer sorte Uniformer, og naar Holdet er ude paa Arbejde, medfører de en Krudtpose med en Lunte til at sætte paa en Stok. Den skal fyres af til Advarsel for Befolkningen rundt om, hvis en Fange stikker af. Men jeg har aldrig hørt det Knald ... Da Fangekolonien havde 25 Aars Jubilæum, blev det gjort op, at Antallet af undvegne i Aarenes Løb ialt havde udgjort: 1 Procent! Fangerne ved bedst selv, hvad der staar paa Spil for dem. En af dem havde saa bestemt ventet at blive benaadet efter Kong Christians Regeringsjubilæum. Men han blev skuffet. Imidlertid havde han faaet en saadan Længsel efter Friheden, som han havde gaaet og drømt om, at han ikke kunde holde det ud. „I maa sende mig tilbage til Horsens,“ sagde han en Dag til Vogterne, „ellers ender det med, at jeg stikker af.“

### FANGERNES DAGLIGE LIV

— De vækkes om Morgenen Kl. 7 af Radioen. Kaptajn Jespersens er den eneste Kommandørøst, de hører. Ellers er Tonen som paa enhver anden dansk Arbejdsplads. De bliver behandlet som Mennesker. Far er vist den eneste, der nogensinde har skældt nogle Fanger ud — men saadan i al Godmodighed. Det var noget Arbejde, som ikke var udført rigtigt. Og de gav ham Ret og svarede med samme Godmodighed: „De er den eneste, der nogensinde har kaldt os Slyngler.“ Man siger aldrig *Fanger* til dem. De kaldes ved Nummer eller ved deres Øgenavne. En hed f. Eks. *Fyldepennen*, fordi, som han sagde, han engang havde gjort i den Branche.

— To laver Mad. Om Morgenen faar de Bygvandgrød med Mælk, og det er de vrede over, for de vil hellere have Kaffe. Kl. 8½ drager de ud til Arbejdspladsen. De kom altid forbi

Skovridergaarden, hvor jeg stod og vinkede til dem. De har Mellemmader med, som de spiser ude paa Heden. De arbejder 8 Timer, og er Vejret godt, faar de Lov til at bade i Kragssø bagefter.



*Fængselsbetjentene i Samtale med Skovfolkene, der tilser Plantningsarbejdet.*

### **ET PARTI FODBOLD MED JUSTITSMINISTEREN**

— Om Aftenen spiller de, for de har i Reglen deres eget lille Orkester, og saa synger de Fædrelandssange. Paa Fars Fødselsdag gav han Chokolade, og saa takkede de altid bagefter med en lille Koncert udenfor Vinduerne. De hører ogsaa Radioavisen og enkelte af Foredragene om Aftenen. Og de faar Jyllandsposten hver Dag. Jeg har tit hentet Avisen til dem om Søndagen. Nu og da spilles der ogsaa Fodbold. En gang, da Justitsminister Steincke var paa Besøg, deltog han i



*Fangernes Soverum i Huset paa Heden.*

Spillet. „Skal vi saa lade det gamle Nag være glemt,“ sagde Justitsministeren, før Spillet begyndte. Men et Par af Fangerne skal alligevel have benyttet sig af Lejligheden til at sparke ham over Skinnebenene.

### **MELLEM FIRE ROVMORDERE**

— Klokken 9 er det Sengetid. De har hidtil sovet i Baase paa Gulvet i Soverummet, men i Aar har de faaet Senge. Naar Fangerne skal til Ro, lægger de deres Tøj udenfor Døren, og det bliver saa laaset ned i Depotet til om Morgenen ... .

— Næh, jeg har aldrig været bange, Mor heller ikke. En Dag stod fire Fanger og vaskede Fars Bil ude i Gaarden, og da Mor gik forbi, raabte de til hende: „Aah hør, Fru Holt, kom lige hen og se, hvor fin Bilen er blevet.“ Hun gik derhen

og beundrede deres Arbejde og roste dem, og de var fornøjede som Børn. Men just, som Mor stod der mellem de fire store Mænd i Fangedragterne, slog det hende, at det var fire Rovmordere, hvis Voldsforbrydelser engang havde fyldt hele Landet med Gru. Men bange var hun ikke. Derude paa Heden er de helt andre Mennesker ... Den eneste, jeg husker, der havde et ubehageligt Væsen, var en Mand af mere end almindelig Dannelse, en tidligere Akademiker.

### DE FATTIGE FANGERS GAVE

— Jeg har kendt de fleste af de større Forbrydere, man har læst om i Efterkrigstiden. Men ingen af dem har vist mig andet end Venlighed. Var jeg der ikke om Morgenen i Skovridergaardens Vindue eller ude paa Trappen for at vinke til



*Fra Sygeafdelingen. Den syge Fange har Moskitonet til Værn mod Myggene.*

dem, blev de meget skuffede. „Hvor var De henne i Morges, Frøken Holt? Hvorfor *var* De der dog ikke?“ sagde de saa senere, ofte helt bedrøvede; for Fangernes Liv er jo fattigt paa Opmuntringer ...

— De maa ikke forære noget bort; men de vilde gerne vise, at de havde noget tilovers for mig. Og derfor hændte det tit — paa Steder, hvor de vidste, jeg vilde komme, f. Eks. paa Vejen ned til mine Heste — at der hang en lille Kurv flettet af Pilegrene i et af Træerne. Det var de fattige Fangers Gave.

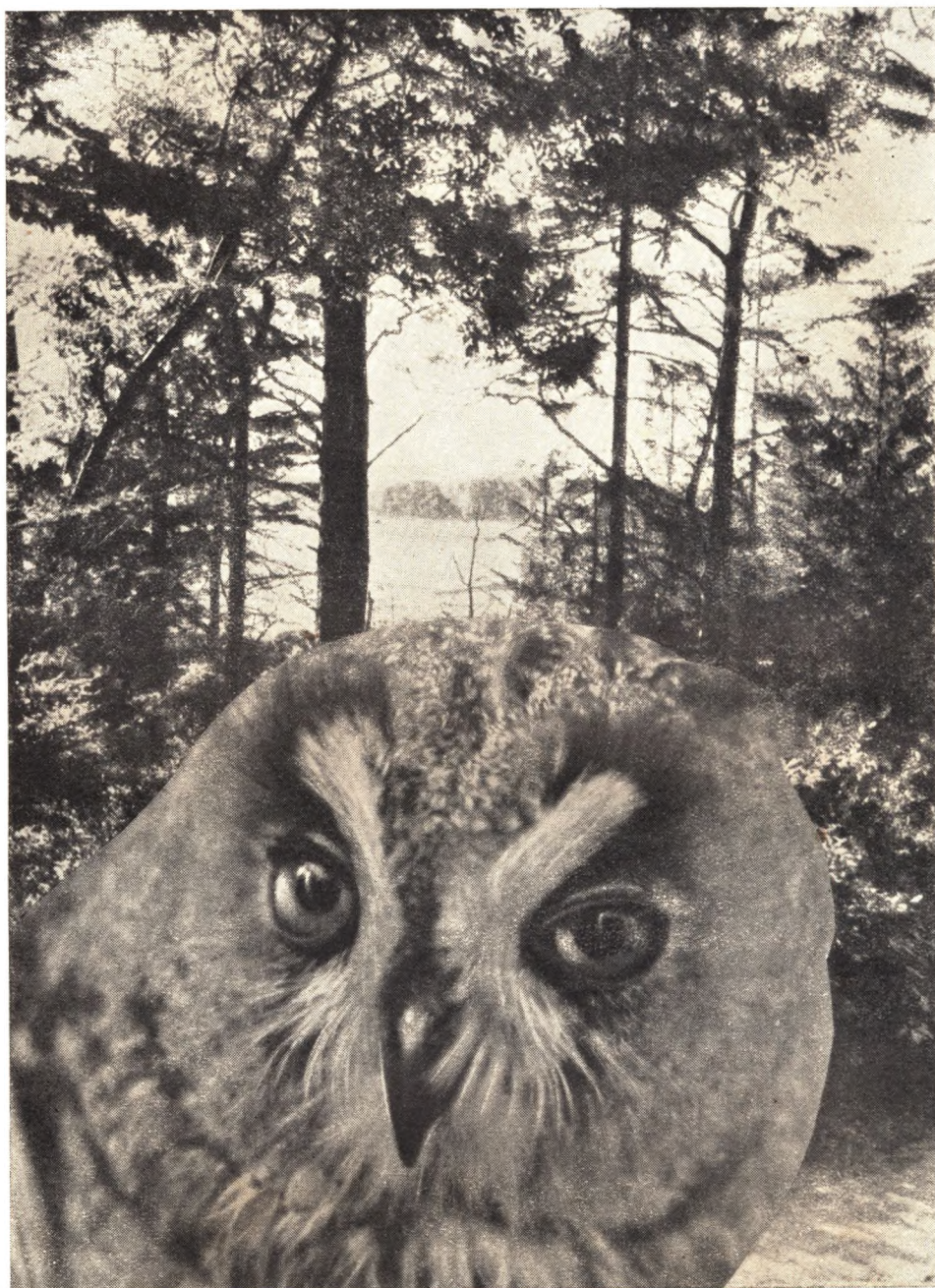
---

## DANSK TRÆBETON

**D**en Plantningsmaade, man benytter ved Gedhus for at beskæftige Fangerne, er forlængst forældet. Nu graver man ikke mere Huller direkte i Heden, men man behandler den med Ild og Jern og dybpløjer den med motordrevne Plove for at gøre den tjenlig til at modtage de smaa Planter — Bjergfyr, Rødgran og Hvidgran af hjemlige aklimatiserede Stammer.

### *ET JULETRÆ VOKSER OP*

Frøet saas i Planteskolens lune Bed og kommer op efter 3 Ugers Forløb. Naar en Rødgran er to Aar, staar den som et lille grønt Kors over Jorden, 10 cm høj; men under Jorden breder dens Rod sig med ivrigt sugende haarfine Rør mindst i 15 Centimeters Dybde. Saa bliver den udpriklet. Naar den er fire Aar gammel, bliver den plantet paa Blivestedet i den pløjede Hede. Nu rager den 20 cm op over Jorden, et spinkelt og blødt Væsen, der bøjer sig i en elastisk Bue, naar en Vipstjert sætter sig i Toppen. I Femaarsalderen ranker den sig til et lille stridt Træ; men Haren sætter ofte over den i et haanligt Hop. Naar den er 6 Aar, er den saa høj som en Spadserestok, og Haren maa gaa udenom. Nu møder den for første Gang Tillid: en lille Tornirisk bygger sin Rede paa en af dens Grene helt inde ved Stammen. I 10-Aarsalderen er den et Juletræ, der kan løfte Stjernen helt op til Loftet i en almin-



*Naar Skovhornuglen kommer og slaar sig ned som et Symbol paa Naturens Mystik,  
er Plantagen blevet en Skov.*



delig Stue. Nu minder Plantagen om en rigtig Skov. Raadyr og Kronvildt kan gemme sig i Dybet, og Skovhornuglen svæver dystert mellem Trætoppene om Natten. Eller den sidder slum-



*Naar Rødgranen er 15 Aar og bærer spiredygtige Frø i sine Kogler,  
faar det duskørede Egern Interesse for den.*

rende i Dagens Timer med sænkede mælkehvide Øjenlaag og ligner en Heks i Fjederham. Folk siger: Skoven er 6 Aar gammel, for de regner ikke med Træernes sande Alder: de fire første Aar i Planteskolen. 15 Aar gammel er den over 5 Meter høj, og først nu er den voksen og moden. Nu bærer



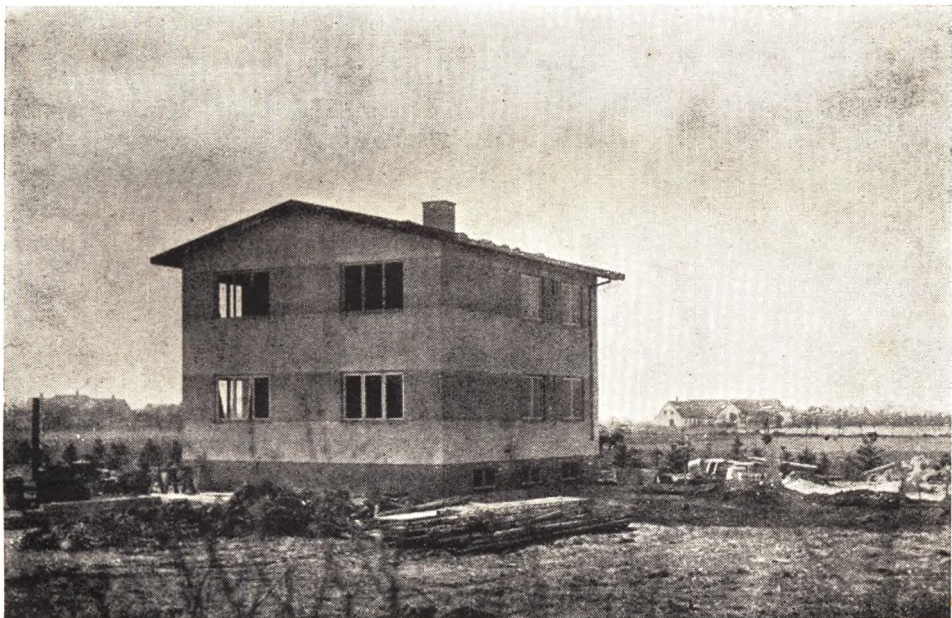
*Bjergfyrrens Kviste hakkes og koges i denne lille Fabrik, for at man kan udvinde den duftende Olie.*

den spiredygtige Frø i sine Kogler. Og Egernet kommer og sætter sig i dens svajende Top, piller Koglerne fra hinanden og spiser de smaa Frø, som sidder indvendig i Kogleskællene. De afgangede Kogler smider det fra sig, de ligger under Træet som rødlige Julelys. Nu er Plantagen „tæt som en Børste“, som Forstmændene siger, og alt Liv dør i Skovbunden. Saa begynder Udtyndingen. Save og Økser klinger. Svære duftende Læs køres bort. Der bliver Lys og Luft omkring de udvalgte. Hvis Rødgranen er mellem de skaanede, vokser den ca.  $\frac{1}{2}$  Meter aarligt ... Naar den er 68 Aar, er den saa høj som den Gran, der blev fremvist paa Bellahøj: 26 Meter!

## TRÆ GIVER ARBEJDE

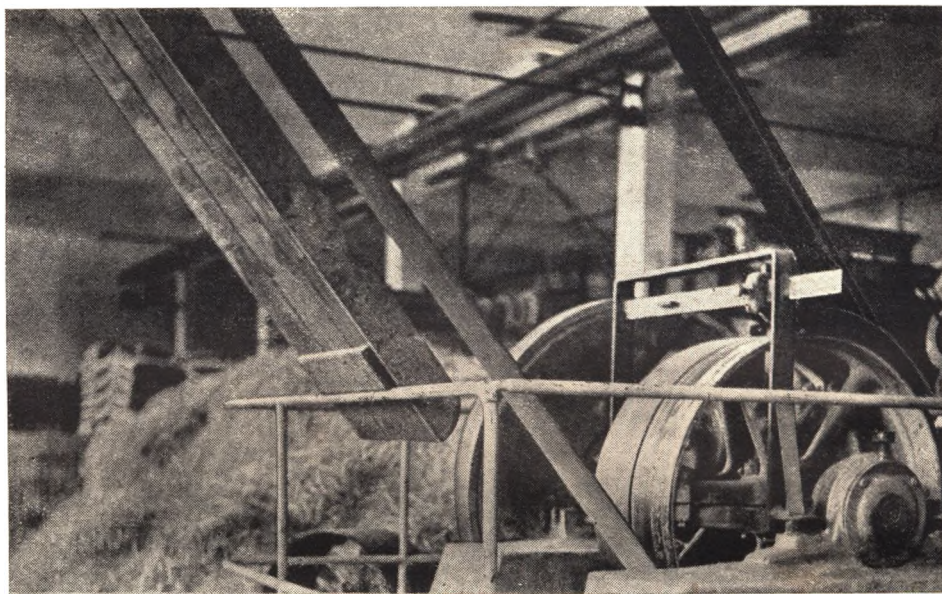
Save og Økser larmer i Plantagerne, tunge Vogne og Lastbiler kører Læs efter Læs bort. Og det giver Arbejde direkte og indirekte til mange Hænder. Rundt om i jyske Jernstøberier fremstilles Brændeovne, ca. 3000 Stykker om Aaret, som installeres i alle nye Hjem i Nærheden af Plantager i Stedet for gammeldags Kakkellovne. I større Gaarde har man Centralvarmeanlæg beregnet paa Plantagebrænde. I talrige Savværker skæres Stakitstave, Bønnestager og Hegnspæle af Træet fra de første Hugster. Senere Hugster giver Træ til Fiskekasser, Spirekasser til Kartoffler, Siloer til Ensilering og Tømmer til Sommerhuse.

Bjergfyrrrens friske grønne Naale og Kviste klippes af de



*Et Hus i Troldhede, der er opført af dansk Træbeton.*

fældede Træer i Skoven og bundtes i Knipper og køres til en Fabrik syd for Herning. Oliekvaset skæres til Hakkelse og dampkoges i Buddiker. Olien trækkes ud af Naalene og følger med Dampen til en Køler. Vandet skilles ud, Olien filteres og sendes i store Glasbeholdere til et Firma, der udnytter dens fine Duft i Sæber og Badesalte.



*Fra Fabriken i Troldhede, hvor det nye danske Byggemateriale fremstilles af Træaffald i Taver (til venstre) og dansk Cement.*

### ***ET NYT DANSK BYGGEMATERIALE***

Affaldstømmer føres i Vognlæs til en stor Fabrik i Troldhede, høvles i Taver paa 50 cm's Længde, gennemtrænges af en Imprægneringsvædske og syltes i dansk Cement. Derefter presses Massen af Træfibre og vaad Cement ud i store Plader og tørres. Dansk Plantagetræ og dansk Cement forbindes her til et helt nyt Byggemateriale: *Dansk Træbeton*. Dette nye Byggemateriale er stærkt isolerende mod Kulde, Varme, Fugt

og Støj. Pladerne kan bruges til Isolering af Beton og Murstensmure, til Skillerum og Etageadskillelser, men man kan ogsaa bygge helt nye Huse, Faarestalde, Svinestalde, Hønsehuse, Sommerhuse eller Bungalows af Træbeton'en. I Nærheden af Troldhedefabriken er et rummeligt Beboelseshus opført af det nye Materiale. Pladerne er anbragt paa et Skelet af Jern: en tyk udvendig og en tyndere indvendig. Det er betydeligt hurtigere end at mure eller støbe et Hus, og der er ingen Ventetid for Indflytning, for Husene er tørre straks. Pladerne skal være udmærkede Pudsbærere, og en Ejendom af det nye Materiale bliver meget lun, saa man sparer en Masse Brændsel.

---

## ÆBLETRÆER PAA HEDEN

**D**er er nu op imod 2800 Hedeplantager i Jylland. Og de har betydet og betyder meget for Jylland paa mange Maader. Da de blev plantet — og det gælder ogsaa de første mislykkede Forsøg — skabte de en kærkommen Fortjeneste til alle omboende. Mange Hedehjem er stiftet gennem Planteløn. Mens de vokser, kræver de Pasning og giver mere Arbejds-løn, og naar de bliver gamle, betaler de af paa Gælden med Brænde og Tømmer. Men alene deres Tilstedeværelse, at de staar og sier Vindene med deres buskede Grene er sikkert af allerstørste Betydning. De har formildet Danmarks Klima. De har ikke blot været medvirkende til, at Hedejordens Høstudbytte af Korn, Kløver og Kartofler er forhøjet, men de har gjort det muligt for Haver og Frugttræer at trives paa Heden.

### *ÆBLER OG SUNDHED*

I det flade sandede Land mellem Varde og Vejers ligger en Skov af friskgrønne Løvtræer, været mod Vestenvinden af en blaanende Bræmme af Naaletræer. Det er Hedens første Frugtplantage. En spændstig Mand, stærkt brunet af Solen, gaar med sin Saks fra Træ til Træ. Han kender hvert enkelt af dem, som en Far kender sine Børn. Det er Fabrikant Theodor Hansen, en mærkelig Mand. Inde i Varde laver han Pakfarver, som man brugte paa Landet i gamle Dage til at give hjemmevævet Stof Farve, og som man bruger endnu til at



*Hedens  
Frugtavlsforkæmper,  
Fabrikant Th. Hansen,  
Varde.  
Ansigt fra Heden.*

omfarve Tøj; og saa laver han Øl i Stænger, Presøl, som man kan tage med hjem i Lommen og opløse i Vand. Men ude paa Heden dyrker han Æbler. Da jeg spørger, hvor gammel han er, svarer Fabrikant Hansen, at han er født, mens hans Far laa ved Dybbøl under Krigen i 64.

— Jamen Deres Udseende modsiger jo ganske, at De er over 70, siger jeg forbavset.

— Der ser De, ler Fabrikant Hansen. Englænderne har Ret, naar de paastaar, at *an apple a day keeps the doctor away* — et eller helst flere Æbler om Dagen holder Lægen borte. Og Motion er ogsaa godt. Det har betydet meget for mig at cykle herud og tilbage til Varde igen to Gange daglig hver af Aarets 365 Dage.

### FRA LYNG TIL FRUGT

— Se, Plantagen her er mit Livs Kæphest, fortsætter Fabrikant Hansen, og jeg mener, man kan være henfaldet til noget værre. Det var Aar 1900, jeg købte Arealet her i Elkjærdam, en brun Lyngflade. Jeg lod den pløje og beplante med Fyr og Gran lidt efter lidt til 1913. I 1916 plantede jeg de fem første Frugttræer. De groede! I 1919 plantede jeg 100. Men jeg glemte at passe dem. I 1924 var de 50 gaaet ud. Jeg plantede igen, 100 Træer hvert Aar, til jeg havde 1000. Og nu bliver de passet — Dag ud og Dag ind. Jeg anser den stadige Beskæring for meget vigtig, jeg sprøjter 5 Gange om Aaret, og jeg strør Fyrrekvas om Træernes Fod for at holde paa Fugten, og for at Jorden kan nyde godt af de neddryssede Naale. De indeholder en særlig Kraft, tror jeg. Mine Træer er nu gennemsnitlig 10—12 Aar gamle. Det er Early Victoria, Belle de Booskoop, Guldspir og først og fremmest Bramley Seedling. Dette sidste, der har vundet Navnet „Vardeæblet“, indeholder langt flere Enheder C-Vitamin end nogen anden undersøgt Æblesort. Det er ikke saa galt. — — Der kan være gode og



daarlige Aar, men Plantagen her giver gennemsnitlig 10 Kr. pr. Træ, og det kan sikkert komme højere op. I Fjor gav adskillige af de ældre Træer 300 Pund à 20 Øre; 60 Kroner!

— Mange lo ad mig, da jeg begyndte, og Statens Konsulent erklærede Tanken om Frugtavl paa Heden for Galskab. Jeg svarede igen: 400 Avisartikler har jeg skrevet om det Emne. Jeg havde en Mand i min Forretning i 9 Aar, mens Plantningen stod paa. Da han rejste, sagde han til mig: „Hvis De nogensinde faar Held med den der Frugtplantage, saa faar De en Masse Fjender.“ „Hvem skulde det da være?“ spurgte jeg. „Jo,“ svarede han, „alle dem, der griner ad Dem nu.“

— Der er stadig Skeptikere; men jeg vil vise, at det kan betale sig at dyrke Æbler paa Heden, siger Fabrikanten energisk, og derfor har jeg sat 8 unge Mennesker i Gang. Jeg har givet dem Jord, ialt 22 Tdr. Land, tildels ogsaa gratis Træer. Mit eneste Ønske er, at jeg blot maa leve saa længe, at min Plantage naar op paa saa stort et Udbytte, at *alle* kan se, at jeg havde Ret: Der *kan* vokse Æbler paa Heden ... Sand eller Muld, det er ikke Hovedsagen, det kommer an paa Tillid og Vilje.

---

## AGERHØNSEFARMEN

I lune Lysninger mellem de sagte susende Graner i Froms-  
ejer Plantage ligger en By af Bure. Den er delt i tre store  
Afdelinger, bestaaende af mindre, firkantede Rum grupperet  
om større. Husenes Vægge og Tage er af Traadvæv. De dæk-  
ker ialt ca. 6 $\frac{1}{4}$  Td. Land. Naar man nærmer sig, farer Be-  
boerne fornærmet og forskrækket frem og tilbage. Brune og  
fjedrede med mørke blanke Øjne bor de to og to i hver sin  
Lejlighed, 300 ialt. Det er Jagtraadets Agerhønsfarm i Froms-  
ejer, midt inde i de store Grossererplantager norden for Vor-  
basse.

### *AGERHØNSENES PLEJEFAR*

Det hyggelige straatækte Hus i Skovbrynet er Skyttens, Re-  
vierjæger P. Rørbæks Bolig. Jagthornet, Tasken og Geværet  
hænger paa Gevirer i Gangen. Men Manden, som bor her,  
bringer flere levende ind i end ud af denne Verden. Han er  
Agerhønsenes Plejefar.

Hr. Rørbæk viser mig Volierernes Indretning. De er beklædt  
med Brædder forneden og indvendig forsynet med smaa  
Skærme, hvorunder der staar Foder, samt hist og her med  
Skjulesteder, dannet af Fyrregrene. Flere Steder fører mær-  
kelige Trætragte udefra ind gennem Brædevæggen lige over  
Jordsmonnet. Det er Fælder, fortæller Hr. Rørbæk: Ilder og  
Maar bliver lumskeligt standset derinde og finder Tilbage-

toget afskaaret af et Vippebræt, netop som Færtten fortæller dem, at de er nærmest ved de eftertragtede Agerhøns.



*Skyttens idylliske Bolig.*

— Men Bruden kan smutte gennem selve Traadvævets Masker oven over Brædderne, siger Jægeren. I lang Tid var den lille Fyrs natlige Besøg kun til Gavn, for den nøjedes med at æde de mange Mus, som stjæler af Foderet i Voliererne.

Men da Musene var udryddet, lagde Bruden sig efter Agerhønsekyllinger. Og saa blev vi jo Uvenner, brummer Rørbæk.

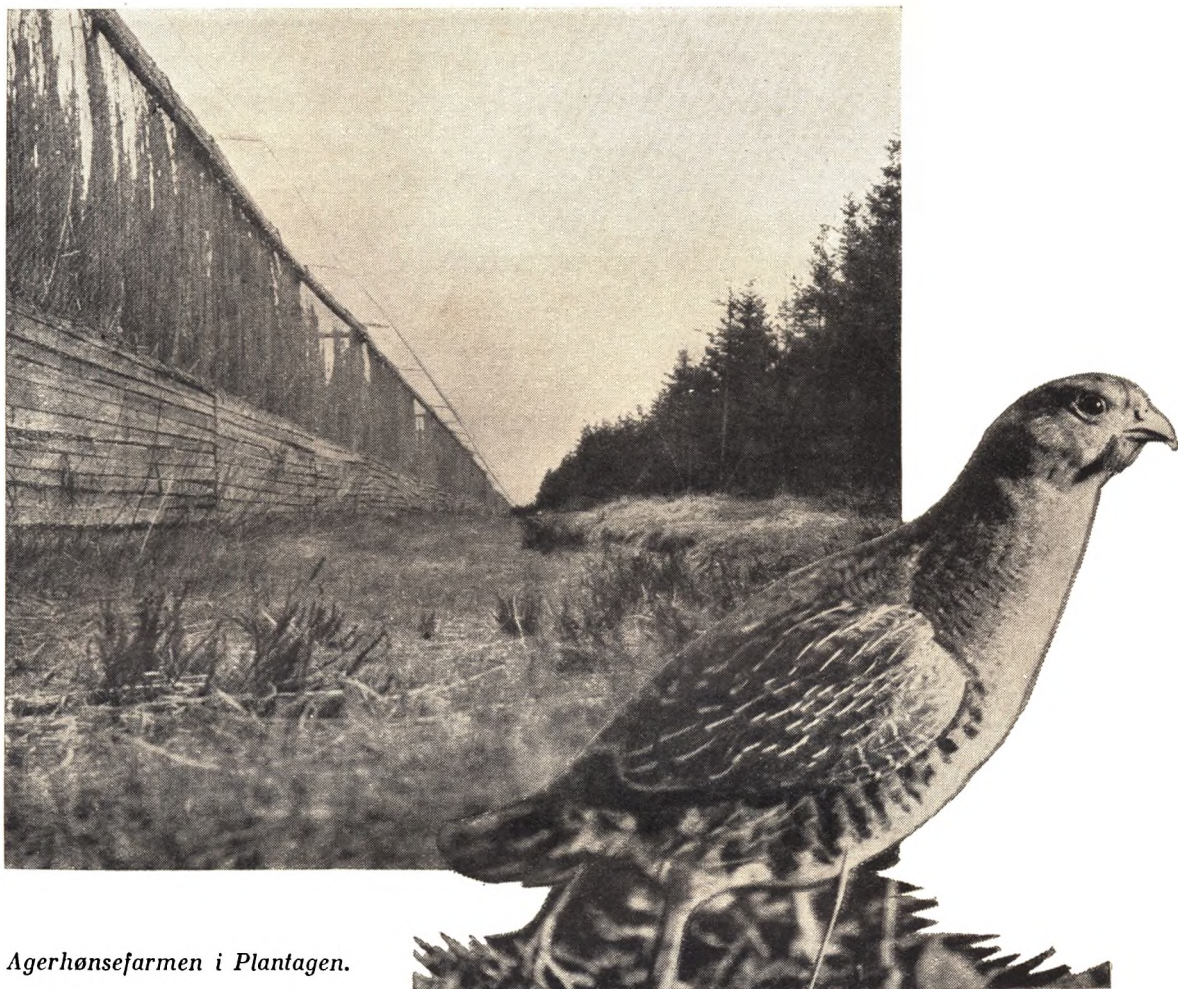
### DEN TAPRE ÆGTEMAND

Vi gaar ind i en af Voliererne. Straks smutter en lille lysebrun nysgerrig Agerhøns hun frem af sit Fyrreskjul i Krogen, tripper frem og tilbage og stirrer paa os. Men Agerhanen er skinsyg. Han farer efter hende, større og mørkere at se til og med en sortebrun Hestesko midt paa sit modige Bryst. Frem og tilbage gaar Jagten i vildt Løb over Grønsværet, til Magen endelig er jaget i Skjul igen. Saa vender den lille Hane sig kampberedt mod de fremmede Fredsforstyrreere for at forsvare sit Hjem.

Hr. Rørbæk bøjer sig beroligende og strækker Haanden frem, men den lille tapre Hane styrter løs paa Haanden med baskende Vinger og hugger i den med sit spidse Næb. Bag efter kommer Turen til mig. Den springer først løs paa min Skosnude, griber dernæst fat i Benklædernes Opslag og rusker af alle Kræfter. Da vi ikke trænger længere frem, mener den endelig Fjenden besejret. Den vender tilbage til Hønsens Skjul og indtager en martialske og truende Holdning foran Indgangen.

— Det er *Jerik*, siger Jægeren. Han er Farmens Veteran, den eneste, vi har haft lige fra Starten for 5 Aar siden. Jerik har haft fem Koner og har forsvaret dem alle lige trofast og galant.

— Agerhønsene skifter Mage hvert Aar efter det kloge Princip: unge Haner til gamle Høns og gamle Haner til unge Høns. Men saa længe „Ægteskabet“ varer, viser Parrene en rørende Trofasthed. Det hændte et Aar, at en Agerhøne døde kort efter Parringen, og da vi netop havde en anden uparret, giftelyst Høne, prøvede vi straks at erstatte Tabet. Men Enkemanden tog saa unaadigt mod den nyes Tilnærmelser, at



*Agerhønsfarmen i Plantagen.*

vi maatte fjerne hende for at undgaa Lemlæstelse. Vi gjorde da det Forsøg at lægge den døde Mage tilbage i Volieren. Den laa der, til Liget begyndte at gaa i Opløsning, men saa havde Enkemanden ogsaa affundet sig med sin Skæbne. Han forstod, at her stod han overfor det uafvendelige. Vi tog den døde bort og lukkede paany den giftelystne Høne ind i Volieren. Og nu gjorde Enkemanden Haneben og hilste hende med galant Reverens.

### NAAR HØNEN NARRER RÆVEN

Vi gaar videre gennem Voliererne. Hr. Rørbæk vil vise mig en Rede, men skønt han færdes her hver eneste Dag og kender Hønsene og deres Vaner ud og ind, kan han ikke straks faa Øje paa noget Rugested.

Endelig bøjer han sig, skraber lidt Græs og Jord til Side, og dér ligger den nydeligste Rede fyldt med Æg.

— Naar Agerhønen skal til at lægge Æg, begynder hun med at lægge et eller to i en Fordybning i Jorden, men utildækkede og let synlige, saa Egnens Rovvildt har Chance for at opdage dem. Sker det, lægger hun ikke flere Æg paa det Sted, men i en ny Prøverede. Saadan kan Hønen fortsætte længe, men naar hun endelig har fundet et sikkert Sted, hvor de første Æg faar Lov at ligge urørt, saa lægger hun sit tredie Æg. Og fra nu af dækker hun omhyggeligt Reden med Græs og Jord, hver Gang hun forlader den for at fouragere. Men det er ogsaa hændt her i Voliererne, at vi har samlet en halv Snes Æg fra en Rede og faa Dage efter har opdaget, at Hønen nu laa paa en anden Rede med lige saa mange Æg. Den til-dækkede Rede er meget vanskelig at opdage. Og naar alle Æggene, fra 9 til 22, er lagt, og Fuglen begynder at ruge, er den næsten lige saa vanskelig at faa Øje paa. For det første bliver den liggende, selv om man er lige ved at træde paa den, og for det andet antager dens Fjerdragt meget hurtigt Farve efter Omgivelserne. Ruger Agerhønen paa mørk, jordfarvet Bund, kan den blive næsten sort, ligger den i vissent Græs og udsat for Lys, bliver Fjerdragten lysegraa og ligesom solpletet.

— Vi har taget indtil 60 Æg fra en enkelt Høne, før hun kom til at udruge sit sidste Kuld. De Æg, vi samler ind, ca. 2000 om Aaret, bliver fordelt efter Jagtraadets Ordre rundt om i Landet, i Reglen hos Skytter, og udruges ved Hjælp af

Dværghøns. De sidste Æg bliver derimod udruget her i Farmen af Agerhønssemødrene selv.



*Den tapre, lille Agerhane, Jerrik.*

### **MYRERNE MAA LEVERE FODER**

— Det er kun Hønsene, der ruger, fortsætter den fine og forstaaende Kender af Agerhønsenes Livsvaner. Men de fleste Haner opholder sig tæt ved Reden om Natten. Efter 24—25 Dages Forløb begynder Kyllingerne at pippe inde i Æggene.

Og saa bliver Hanen interesseret. Han lægger sig foran den rugende Høne med Hovedet tæt op ad hendes. I Løbet af et Par Timer kommer Kyllingerne ud af Æggene. En efter en kryber de op af Reden, nogle bittesmaa yndige Væsener paa Størrelse med Humlebier og søger ind under Hanen. I den første Tid holder de sig derpaa i Skjul dels under Hanen og dels under Hønen, som stadig bliver siddende og stikker Hovederne sammen. Saa kommer de frem, og Maven stiller sine Krav. Vi fodrer de smaa med saakaldte Myreæg, d. v. s. de smaa Jordmyrers Pupper. Vi maa køre langt omkring i Plantagerne for at finde tilstrækkeligt Foder, og man maa kende lidt til Myrernes Vaner for at faa fat i dem. Naar det er varmt, slæber Jordmyrerne deres Pupper op under Jordoverfladen, og der kan man hurtigt finde dem; men er det koldt, bærer de Pupperne langt ned i Jorden igen. Jeg har prøvet at grave efter dem Kl. 4 om Morgenen, men da var det umuligt at finde dem. Vi hjemsøger kun hvert Myrebo en Gang om Aaret og tager højst to Trediedele af Pupperne. Derpaa dækker vi Stedet til igen. Jeg haaber, at det maa være en Hjælp for Myrerne til at genoprette Skaden, men det ved man jo ikke. Derimod er det temmelig sikkert, at Naturen i sin Visdom har ordnet det saadan, at Produktionen af Pupper sættes op, naar Tabet af dem er stort. Og vi har Brug for mange. Hver af de smaa Agerhønskyllinger kan spise en 5—6 Stykker hvert 20. Minut.

### *TIL OPHJÆLPNING AF BESTANDEN*

— Efterhaanden som de vokser til, faar Kyllingerne desuden hakket Æg og Kærnemælksfoder med raa Æg i. Efter 5—6 Ugers Forløb kan de forlade Forældrene, og saa bliver de sat sammen i større Flokke i de store Volierer.

— At finde det rette Vinterfoder til Agerhønsene var det største Problem, da Farmen blev anlagt ... Hver Gang jeg



havde fundet en Agerhøne ude i det fri, f. Eks. en af dem, der nu og da dræbes ved at flyve mod Telefonledninger, havde jeg undersøgt dens Kro og Maveindhold. Jeg fik da det Indtryk, at de ernærede sig 'af Ukrudtsfrø — Klinte, Valmue, Agerhejre og navnlig Pileurtsfrø. Men desværre blev Hønsene i Voliererne syge af dette Foder. Ved mange forsigtige Forsøg er det imidlertid endelig lykkedes mig at finde et velegnet Foder. Det bestaar af en Blanding af vore forskellige Kornsorter, noget olieholdigt Frø som Hamp, Hirse, Dari o. lign. samt Trækul, Kalkskaller, Kraaseflint og lidt Salt. Til Tider kommer hertil fint raspede Gulerødder og lidt Levertran. En Foderfabrik fremstiller nu Blandingen efter min Opskrift, og heldigvis trives Agerhønsene udmærket af det ... Meningen med det hele er jo at ophjælpe den danske Agerhønsbestand. Det er først og fremmest den moderne intensive Landbrugsdrift, som er gaaet ud over Agerhønsene. Græs og Kløverarealer, som afgiver udmærkede Rugepladser for Hønsene, slaas nu saa tidligt, at Agerhønsene ikke faar ruget færdigt. De tidligere Forsøg paa at raade Bod paa Miseren ved at indføre Agerhøns fra Udlandet til Udsætning har ikke rigtig svaret Regning. Men nu har vi Grund til at tro, at vi er kommet ind paa den rette Vej. Vi skal for Fremtiden efter Jagtraadets Ønske holde 150 Par Stamhøns her i Farmen og kunne udsende ca. 2000 Æg og ca. 900 Par Høns om Aaret.

### *TILBAGE TIL NATUREN*

— Parringstiden indtræffer allerede i Januar—Februar her i Farmen, mens det først er i Marts ude i Naturen. Det er et storslaaet Skuespil. Kyllingerne, som nu er blevet voksne, færdes som nævnt i store Flokke i de store Volierer. Men nu begynder nogle at skille sig ud fra Mængden. Høner fjerner sig forsigtigt, Haner følger efter med knejsende Gang og oprejst Holdning. Omsider er Flertallet parret to og to. Saa lukker vi

op for smaa Skodder, som fører ind til mindre Volierer. Hannerne søger ind i de nye Hjem og lokker Hønerne efter sig, og saa lukker vi efter dem. Men tilbage bliver altid en Flok af uparrede ude i Hovedvolieren. Saa lukker vi to saadanne Flokke af uparrede Høns sammen. I næste Nu er alt i vildt Oprør. Skrigende og flagrende løber Fuglene frem og tilbage mellem hinanden. Det er et værre Virvar end paa Dyrehavsbakken; men lidt efter lidt skiller to og to sig ud af Vrimlen, og ogsaa disse Par søger Ensomhed hver i deres Voliere ... De Par, der skal udsættes, fanger vi med Ketsjer og putter i særligt indrettede Kasser. Og saa bliver de spredt ud over Landet efter Adresserne paa en Liste, som Jagtraadet udsender. Jeg har selv i Begyndelsen sat Agerhønspar ud her i Jylland helt op til Skanderborgeggen. Det er et ejendommeligt Øjeblik. Man løsner Laaget paa Kassen og gemmer sig bag en Busk. Der kan gaa flere Minutter, før Hønsene rører sig derinde. Saa tripper de pludselig ud og kigger paa de fremmede Omgivelser, hvor de nu skal leve og yngle og forskønne Naturen og være til Nytte for Jægerne. Der gaar atter et Minut. Saa forsvinder de i hurtigt Løb hen over Jorden.

---

## HUSMAND JENSENS BARNDOM

**H**edeselskabets enestaaende Fremgang lige fra Starten 1866 skyldes, at det fra første Færd grundedes paa Samarbejdet med Hedens Folk. Dalgas forstod dem og fik dem til at forstaa. Siden da er 500 Kvadratkilometer Hede opdyrket, og de jyske Mosearealer er halveret. Der er udkørt 20 Millioner Kubikmeter Mergel, der er udført 4000 Vandløbsreguleringer og 4000 Dræningsarbejder og nedlægges aarlig 25 Millioner Drænrør. Under og efter Krigen har man desuden taget de syge Jorder under Behandling, da det viste sig, at over Halvdelen af Landbrugsarealerne trængte til Grundforbedring. Hedeselskabets Laboratorium udfører nu aarlig op imod 30,000 Jordbundsanalyser. Aar efter Aar giver Heden Brød til flere Munde. Fra 1914 til nu er Hedejordens Avlsudbytte øget med 50 Procent.

Aanden er Hedeselskabets, med Haanden er Hedefolkets, Kolonityskernes Efterkommere og Udflytterne fra de bedre Naboegne. 3—400 nye Hjem startes paa Heden hvert eneste Aar, moderne og velindrettede. Johs. Bertels Kolonigaard staar tilbage som et Fortidsminde. Han bor der kun af Pietetsfølelse. Havde han ikke den, var Huset forlængst revet ned og erstattet med et nyere og mere praktisk. Men han bliver boende, skønt Taget hælder, *foreløbig*. Han venter paa, at den sidste Kolonigaard skal komme paa Musæum — i Mindeparken.

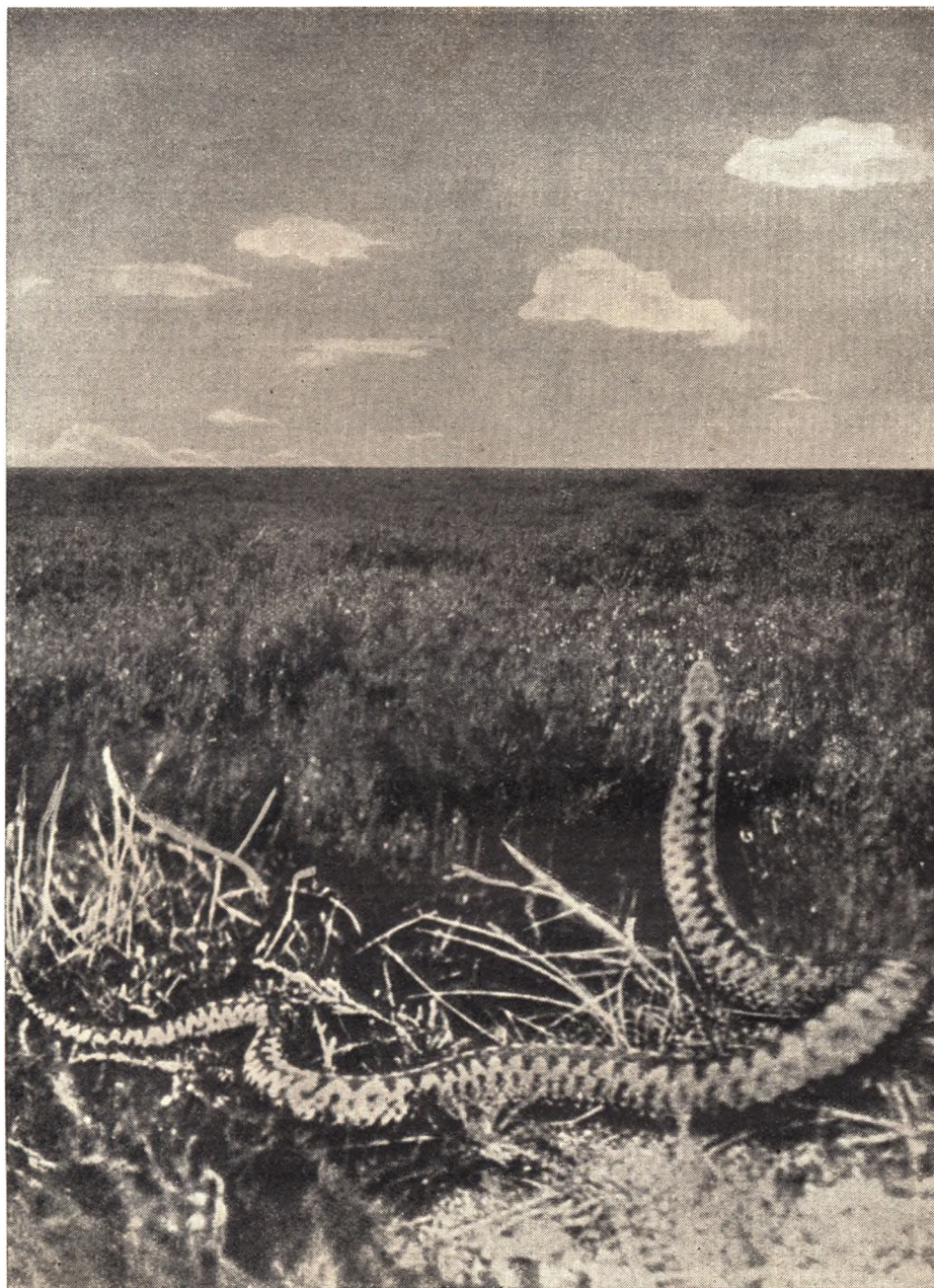
*LYNGENS BØRN*

Før 1800 slog man Korsets Tegn for sig, naar man drog ud paa Heden. Omkring 1800 beskrev Rejseskribenter Heden som en Ørken „forfærdelig for Indbildningskraften“. Blicher var den første, der fandt, at der kunde være noget kønt ved Heden. „Skøn er for mig den blomsterløse Vang,“ sang han. Og der kom en Dag, da der var Folk, som fandt, at de snorlige Plantagegeledder var lige saa „forfærdelige for Indbildningskraften“, som man før havde fundet Lyngheden afskrækkende. Aakjær bad om Naade for Lyngen: „Und mig da Fred paa min fædrene Grund,“ lod han den sige ... Og Bønnen blev hørt. Takket være Naturfredningen har Lyngen faaet sine Fristeder. Borris Hede, Hjerl, Harrild, Vindblæs Hede, Randbøl Hede, Rebild Bakker, Tolne Bakker, Bramslev og Hald, Arealer ved Vrøgum, Hald, Nørholm, Aardestrup og flere Steder er fredet. De 800 ha omkring Kongenshus vil ogsaa blive det. Selv Hedeselskabet og Hedebruget er gaaet ind for Fredningstanken. Og ingen behøver mere græde, fordi han ser en Plantage eller et Husmandssted paa Heden.

Der er saa meget mindre Grund til at græde, som de Huse, nogle mener skæmmer Heden, rummer nogle af Danmarks bedste Sønner og Døtre. En af dem, et typisk Eksempel er Husmand Jens Jensen.

*DEN LILLE DRENG PAA PLOVAASEN*

Husmand Jens Jensen byder paa Kaffe og hjemmebagt Kage, og vi sidder og snakker sammen, mens hans Kone koger Kartofler til Svinene over Komfurets Tørveild, og Husets Børn kikker nysgerrigt ind gennem Køkkendørssprækken med de sorte og blanke Øjne, de har arvet efter deres Mor. Da jeg spørger den mindste, hvad hun hedder, stikker hun Fingeren i Munden og borer Taaspidsen i Gulvet. — Hun er



*Lyngen har faaet sine Fristeder, hvor man stadig vil kunne se, hvad Hede vil sige.*

skalous, siger Moderen, og det betyder ikke jaloux, men forlegen. Den store Pige snakker op og laver Øjne. Hun er kjælle, siger Moderen, og det er det modsatte af skalous.

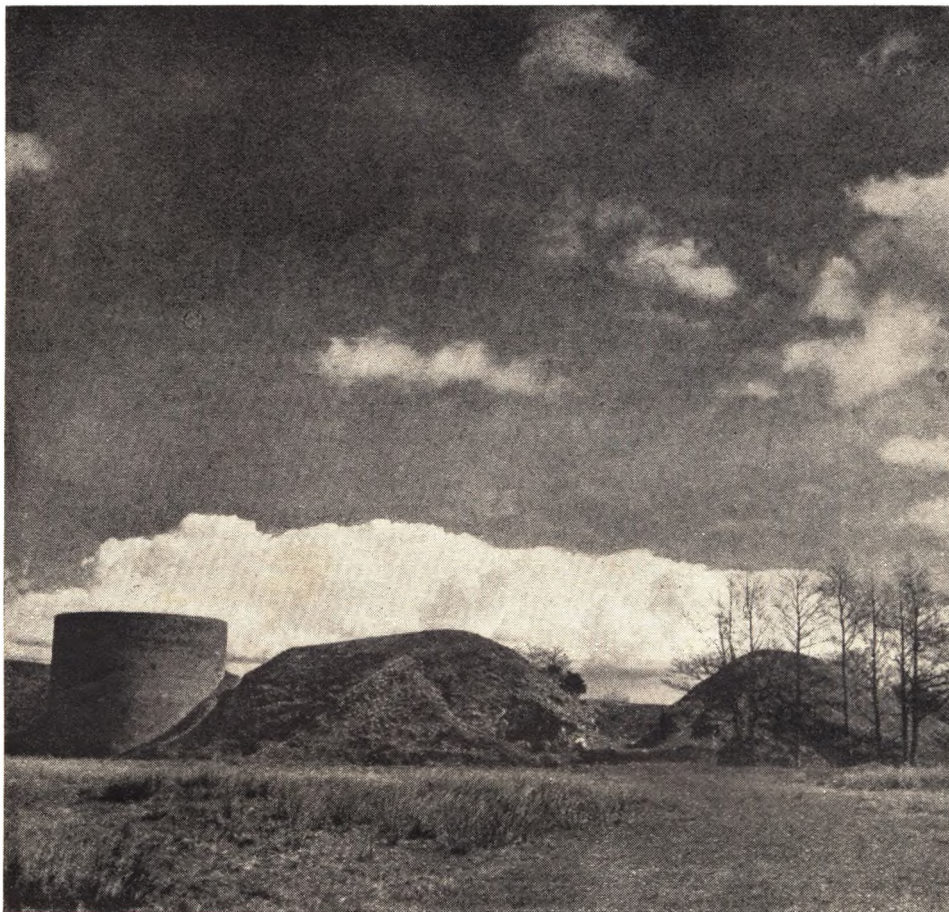
Naar først Hedebonden er fuldt overtydet om, at den Fremmedes egentlige Ærinde ikke er at prakke ham noget paa paa Afbetaling, fortæller han gerne om sig selv og sin Bedrift.

Udenfor Vinduerne breder det flade Land sig. Hist og her duver et Læs skaaret Lyng hen over Heden. Som kæmpemæssige, sindigt græssende Fabeldyr tegner de mørke Silhuetter sig mod Kimingen. Det er Vinterens Høstfolk, som drager hjemad med det magre Fyldefoder til Køerne. Derude begyndte Jens Jensens Far i sin Tid at skære Hul paa det brune Tæppe over Sandet. Uden at eje andet end en gammel Hest og en ung Kone slog han sig ned i en faldefærdig Hytte midt paa den golde Hede, hvor Jorden tilmed var saa stenet, at man skulde tro, der var brolagt. — Der var dobbel brolaa, siger Jens Jensen. Som bette Knæjt laa a paa Plovaasen, men mi Faaer gek bag æ Plov. Det var nøj træls det.

Saadan har Forholdene været mange Steder. Ved Pløjningen maatte et af Børnene ligge paa Plovaasen for at tyngde den ned. Der var i Reglen nok at skifte med under Døgnets 15—17 Arbejdstimer. Otte til tretten Børn var dengang det almindelige i de fattige Hedehjem, mens to eller fire er det normale nu om Stunder blandt Nybyggerne. Og naar den første kummerligt tynde Fure var vendt, maatte Faderen og Børnene grave og samle alle Stenene op, før Ploven kunde gaa en Gang til i den samme Fure. Atter skulde der graves og samles Sten, og atter skulde der pløjjes. Her som mange andre Steder blev baade Stuehus og alle Udbygninger opført af Kampesten, der var samlet paa Ejendommen af Familien selv. Jens Jensen peger med en stor Haand mod Syd. Der ligger Gaarden med de stengraa Mure midt i en Række Agre, solid og støt som selve Viborg Domkirke — og uden en eneste Prioritet. Men hver eneste Sten i Muren er et Minde, et Blad i en



*Lammeskyer over Heden.*



*Slotsruinen ved Hald. Ogsaa Hedens historiske Minder er fredet.*

Dagbog, der fortæller om Nøjsomhed og Slid, Flid og Fortrøstning. — Ja, ja, siger Jensen, dæ æ' gjor' manne bette Nøk.

### **GENNEM UNGDOMMENS FRISTELSER**

Nu er Kampestensgaarden omgivet af en halv Snes nyslaaede, hvide og teglhængte Statshuse med munter blaa Røg over Taget, men for 37 Aar siden laa den ganske alene i det



brune Øde. Der var ikke Raad til at holde Avis, ingen Rutebil kørte ad de hvide Veje, man havde ingen Cykler, men man havde heller ikke Stunder til at kede sig eller til at tage til Byen uden for Markedstider. Der var Gaarde saa isolerede, at Beboerne kun agede til Kirke en enkelt Gang om Aaret. Navnlig vesterpaa slog man af praktiske Grunde flere kirkelige Handlinger sammen til Besørgelse paa én Gang. Jensen véd at fortælle om en Kone, der opsatte at faa sin Førstefødte døbt og at indtræde i Ægtestanden, til hendes Svigerfaders forventede Dødsfald indtraf. En skønne Søndag traadte hun ind i Kirken midt under Gudstjenesten og hilste mod Præsten



*Hedens yngste Slægtled.*

paa Prædikestolen: „Goddaw alle I, som er herinde, og god-daw mi' Faa'er, som i Skabet staar, kan han døbe mig Klun-ten, vie mig til Strunten og kaste Muld paa Skroget?“

Jens Jensen har gennemløbet Hedenybyggerens sædvanlige



*Den gamle Kæmpestenegaard. Hver Sten i Muren er et Minde.*

Løbebane. Ni Aar gammel, det er ikke længer siden end i 1909, kom han ud som Hjorddreng og fik 5 Kr. i aarlig Løn plus Hoser og Træsko. 15 Aar gammel fik han sin første Karleplads. Som 20-aarig kom han til Landsbyen Davbjerg, som han fremstiler som et Babylon. — Davbjæ' det æ en skidt Stej for ong Mennisker. Der slog a mæ po æ Flask'.

Der var ingen Brønde, man brugte Bækken, og den van-

skelige Adgang til Drikkevand gjorde, at man hellere drak Øl. Det virker dog beroligende at høre, at Jensen i det Par Aar, hvor han slog sig paa Flasken, samtidig lagde over 500 Kr. op af sin knappe Karleløn. Fra Davbjerg kom han til Sovsø, hvor han fik Plads hos en Husband, som han mindes med dyb Taknemlighed, fordi han lærte ham noget. En Del af hans Løn bestod i, at han laante Gaardens Heste for i sin Fritid at pløje en Hedelod op, som han senere kunde købe.

### *HVAD DET KOSTER AT SÆTTE BO*

— Saa var det, jeg blev kendt med Maren, siger han. Hun tjente i Sovsø, og det viser sig, at en af Grundene til, at han fik Kig paa hende, var den, at hun havde saadan et godt Lov paa sig for sin sjældne Flid, en anden, at hun ejede en Sparekassebog. Ved Indgaaelsen af Hedens Ægteskaber spiller Fornuften en afgørende Rolle — derfor er de saa holdbare.

De kappedes om at sætte Penge i Sparekassen. I 1928 havde de 1700 tilsammen, og saa begyndte de for sig selv. At Jensen har vundet i Ægteskabets Lotteri, derom vidner alene Fru Marens Fadebur: — Der staar Henkogningsglas med Sommerens Overflod af Gulerødder, Ærter og Kyllinger. Hun læser Køkkensiden i den lokale Avis, og hun følger med Tiden.

---

## DANMARKS LYKKELIGSTE MAND

Jensen lavede selv Cementstenene, hvoraf hans Hus er bygget, og arbejdede en hel Sommer Dag ud og Dag ind fra 3 Morgen, til Mørket faldt paa. Hans Kone sled næsten lige saa længe. Men det mindes de kun med et Smil. Hvad de har slidt er jo intet imod, hvad deres Forældre har maattet slide — og det gav Resultat. De ejer 30 Tønder Land og har nu faaet de 25 under Kultur.

### *SAMME RESULTAT PAA 5, SOM FØR TOG 20 AAR*

To smaa tapre Litauere hjalp med de første 5 Tdr. Land, men Resten af Jorden er behandlet med Traktor. Han begyndte med at brænde Heden af. — En ska' gøre det i Marts, siger han, saa gaar Ilden ikke saa dybt, og Smaakravlet skaa-nes ...

Det er ogsaa et Fremskridt fra Fædrenes Tid, hvor man helst brændte Hede, naar Foraarsolen var kommet. Og hvor Lærken med de svedne Vinger, der Gang paa Gang dykkede ned mod sin brændende Rede, hørte med til Billedet. Saa bestilte han Traktormanden. — Vi sku ha en Pløjning, der gik helt ner under Alen! Jens Jensen kender den Jord, han bor paa. Øverst laa 7 cm Lyngskjold, saa 8 cm Blysand, saa 8 cm Al og endelig rødgyldent Grus — før han begyndte. Et Entreprenørfirma som Møhls i Hellerup har 13 Traktorer med tilhørende Specialredskaber. En af dem kommer, hvorfra i

Landet der saa kaldes. Den vældige Alplov kører frem over den svedne askegraa Hede. I dens Kølvand staar Furen paa 30 cm's Dybde og 50—60 cm's Bredde. Bagefter trækker Trak-



*Det første Skridt mod ny Landvinding: Lyngen brændes af.*

toren Knivharven over Furerne ... Det kostede 30 Kr. pr. Td. Land. Bagefter kom Lastbiler med Mergel. Det kostede 40 Kr. pr. Td. Land. Men det er det værd, mener Jensen, for Tid er Penge. Han og alle de andre Nybyggere i Nærheden har gjort samme Fremskridt paa 5 Aar, som deres Forældre naaede paa 20.

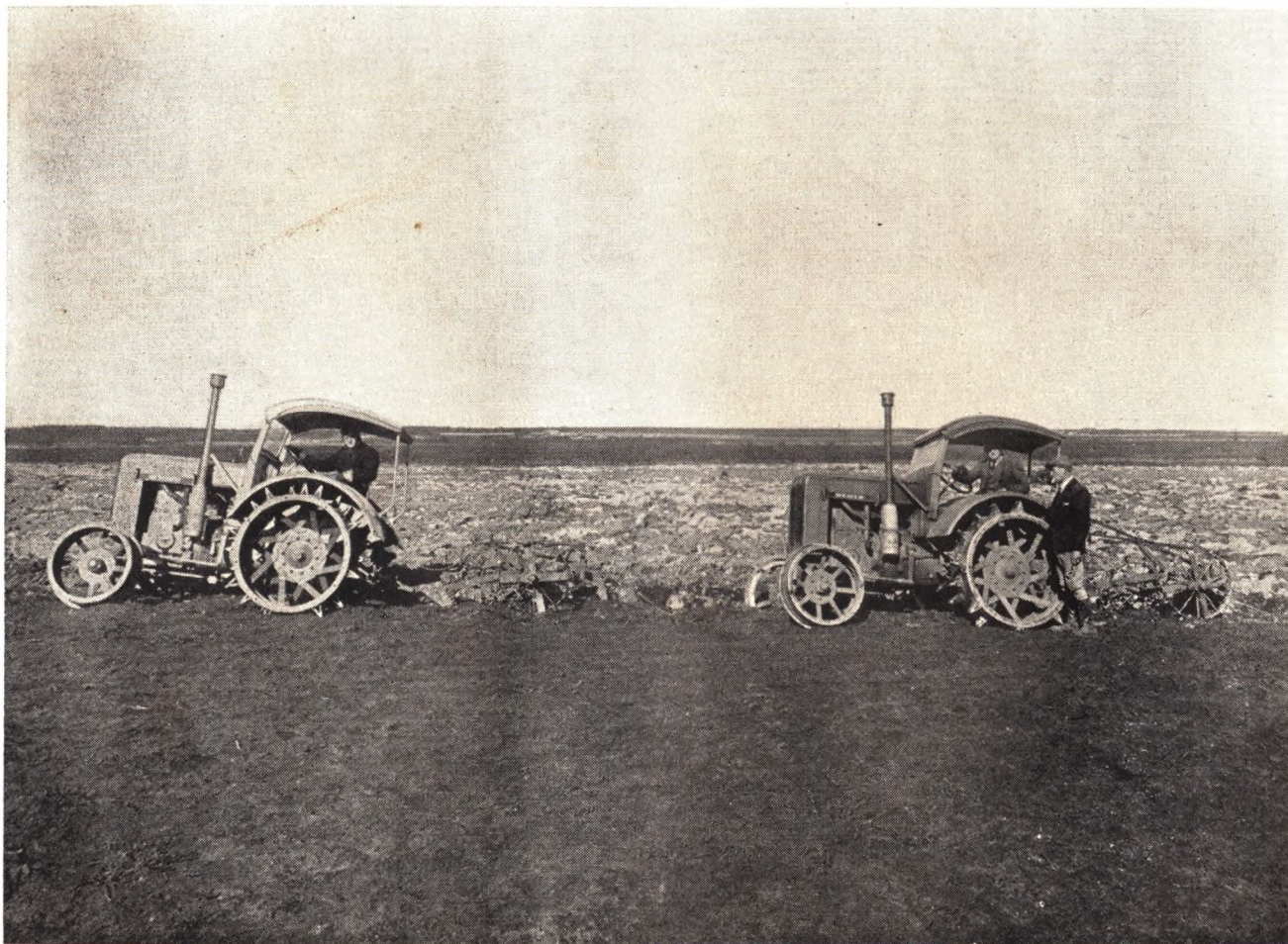
**HEDEBONDENS BUDGET**

Han saaede Rug og Havre og satte Kartoffler. Halvvejs beskæmmet over ikke at kunne byde det bedre Kaar har han



*Kornet tærskes. En gammel Bilmotor fungerer som Trækkraft i det moderne Husmandshjem.*

kastet Sædekornet ud over den møjsommeligt bearbejdede Jordbund, i ængsteligt Haab har hans Tanker fulgt Røddernes sugende Traade og de hvide Spirers Stigen, skælvende af Forventning har han set den livsaligt grønne Sæd bryde gen-



*Traktor-Entreprenøren kommer og pløjer og knivharver.*

nem den tørre Skorpe. Tankefuld siger han ved Mindet derom: — Jow, det gek jo da saa nowenlund'!

Nu har Jens Jensen Kone og to Børn, et godt grundmuret Hus, 2 Heste, 8 Køer, 4 Kvier, 2 Grisesøer, 6—8 Fedesvin og en pæn Flok Høns. Selvfølgelig er det ikke gaaet helt glat altsammen, der har været Sygdom mellem Dyrene, og Afgrøden har ikke været straalende hele Tiden, men til Gengæld har Familiens Fordringer været uendelig smaa og Glæden over hver enkelt Tings heldige Trivsel uendelig stor.

En Mand som Jens Jensen har intet at skjule. Han haler beredvilligt en laset Lommebog op af en Skuffe. Det er hans Regnskab. Budgettet ser saaledes ud:

*Indtægt:*

<i>Mælk</i> .....	2000 Kr.
<i>Kreaturer</i> .....	200 -
<i>Slagterisvin</i> .....	714 -
<i>Høns, Æg salg</i> .....	207 -
	<hr/>
	3121 Kr.

*Forbrug af egne Produkter* ..... 300 Kr.

*Udgift:*

<i>Renter, Skatter og Brandpenge...</i>	880 Kr.
<i>Kunstgødning, Græsfrø og Kraftfoder</i> .....	550 -
<i>Vedligeholdelse af Ejendom og Redskaber, Skoning</i> .....	65 -
<i>Nyanskaffelser</i> .....	85 -
<i>Klæder, Fodtøj</i> .....	225 -
<i>Indkøb i Brugsforening</i> .....	500 -
	<hr/>
	2305 Kr.





*Der vokser Korn og Græs, hvor der før kun var Sand og Lyng.*

Jens Jensen sætter Penge i Sparekassen!

Alle Reparationer paa Ejendommen, Redskaberne og Sele-tøjet har han selv udført. Hans egen Arbejdsløn er Ører, hvor Haandværkeren kræver Kroner. Føden har mest bestaaet i egne Produkter, ikke mindst Kartoffler. Regningen paa Varer fra Brugsen omfatter for Størstedelen Margarine, Mel, Gryn og Sukker; men Kaffe indtager dog en ikke helt ringe Post. Alt, hvad der er blevet til „Luksusforbruget“, er 240 Kr. 90 Øre, en Sum, som mangan københavnsk Kontoristfamilie bruger i Sporvognspenge. Men ogsaa paa dette Omraade er Fornødenhederne smaa. Jens Jensens Tobak koster 2 Kr. 50 Øre Pundet, og der bliver saare mange Piber af et Pund. — Han vil ikke tro, at et københavnsk Cyklebud ryger for ca. 255 Kr. Cigaretter om Aaret.

Sine Betragtninger over Nødvendigheden af Luksus og om Livet paa Heden i det hele taget slutter han saaledes:

— Hier ska' en løw knap aa arbejd' skrap!

### DE MISUNDER INGEN NOGET

Jens Jensen stopper sig en Pibe, og hans store Ansigt med de vandblaa Øjne forsvinder i Røgskyer. Jeg har en Fornem-melse af, at han vil skjule en vis Bevægelse, maaske sin Stolt-hed over, hvad han har udrettet.

— De er tilfreds, Jens Jensen?

— Vi faar jo da Føden, aa vi haar nok aa bestell'! smiler han.

— De klager ikke over Landbrugets Kaar?

— Gu' æ et sølle. Men a klager it, og mi Naboer, det kan a sej, di æ aa tilfræs'. Det æ møj war paa di bejer Jorder. Hier haar jen it ku' laan' saa møj.

Jeg har aldrig trykket en roligere Haand end den store knor-

tede, Jens Jensen giver mig til Farvel. Med denne Haand er han vant til at tage og føle paa det, som alt for mange Enere i det komplicerede Samfundsmaskineri aldrig øjner direkte:



*To af Hedens unge Landmænd drøfter Situationen.*

Resultatet af sit Arbejde! Selv om det er ringe, saa er det der. Han har set denne Stump af Danmark, der er hans egen, som lynggroet Sand, nu vokser der Korn. Det er en Realitet, noget af det, der gør Livet værd at leve.

- Farvel, Jens Jensen, siger jeg. De er en lykkelig Mand!
- Aah hva'. A æ wal det, svarer han uden Protest.

— Og Tak for Kaffe, Fru Jensen!

— Derfor ingen.

De staar længe i Døren og ser mig køre bort. De misunder mig ikke. De misunder ikke nogen noget.



## LODTRÆKNING OM HJEMMETS JORD

**I** Vand og Væde og vinterkold Vind, i Sommertørke, Svedvarme og sviende Sol og altid i Slid har den moderne unge Hedekarl tilbragt sin Ungdoms Aar paa sin Husbonds Gaard. Det er Tjenestekarlens Lod at slide mere end de fleste andre for en ringere Løn. Men Hans Hansen har gjort det med godt Humør. Hver Gang han har følt sig lidt forknytt eller overmandet af Træthed derude bag Plov eller Harve, hvor Markens Muld tynger hvert Skridt, — er han standset og har stirret udover det lave Engstræk mod Landet, der atter hæver sig sagtelig op mod Plantagens grønne Bræmme i det fjerne. Og et Smil er gaaet som et Solstrejf over det store groft-skaarne, vejrbidte Ansigt. For der har han i Tanken set Lønnen for sit Slid: sit Fremtids Hjem skyde op af den nøgne Jord. Han har vidst, at den Dag vilde komme, da der skulde ligge Hus ved Hus dernede, hvor der nu er øde, og et af dem skulde være hans — og Karens. Saa har han spyttet i Næverne, der er store som Skovle, og taget fat igen.

*Jysk Landvinding* har købt 200 Tdr. Land langs Engstrækket og har foretaget den første kostbare Kultivering. Nu bliver Jorden udstykket gennem Statens Jordlovsudvalg. Det bliver Fremtidens Vej ved ny Landvinding paa Heden.

### HVOR MAN REGNER MED SMAA PENGE

Det er hverken Hans eller Karen, der støtter de to Biografer i Købstaden. Tro mod sit Haab har han spinket og sparet og lagt op af sin Løn siden sit attende Aar. Som Forkarl har han de sidste to Aar haft 1200 i Aarsløn og hvert Aar lagt de 600 op. Det har givet det sidste afgørende Skub fremad. Nu sidder han om Aftenen paa sit klamme Kammer med Tungen ude i Kinden og de tykke Fingre kroget om en Pen, som er mere genstridig end nogen Greb, og udfylder med violblaat Blæk et vidtløftigt Skemas Rubrikker. Det er et Andragende om Statsjord. „Hvor stor er Andragerens Formue?“ hedder et af Spørgsmaalene. Han henter sin slidte Sparekassebog op af den graamalede Kiste og slaar op, skønt Tallet staar skrevet med Ildskrift i hans Hukommelse, før han prenter med tomme-høje Tal: 2164 Kr. 49 Øre. De 14 Kr. 49 Øre mindes han med Behag at have sparet af den lille Sum, han havde beregnet til sin sidste Ferie. „Paa hvad Maade er den nævnte Formue tilvejebragt?“ spørger Skemaet videre. Og han skriver, mens Pennen sprutter af Stolthed: „Ved Sammensparing.“ Saa gaar han i Gang med Afskriften af sine anbefalinger: *en tro Tjener*, kalder de ham. Og han vedlægger yderligere et Bevis for en særlig Udmærkelse, som langt fra bliver alle til Del: en Skrivelse, der lyder saaledes: „Sogneraadet har i sit Møde den 1. ds. tildelt Dig Halvdelen af Peder Pedersens Legat (8 Kroner) for lang og tro Tjeneste hos Gaardejer Madsen, hvilket herved meddeles.“

### LUFTKASTELLER I TØRRE TAL

Hveranden Søndag, naar Hans og Karen fra Nabogaarden har Fristunder fælles, gaar de ud med Skuldrene ømt lænet mod hinanden og Fingrene flettet som et Symbol paa, at de aldrig vil skilles. Men det er sjældent Elskovsord, de veksler.

De drøfter Overslaget: De regner med at faa en Parcel paa 30 Tdr. Land til en Værdi af ca. 8000, som skal forrentes med



*En Lodtrækningsscene.*

4 pCt., og et Byggelaan paa 14,000. Murerarbejdet og Støbe-godset til det kommende Hjem vil andrage ca. 7000, en Brønd koster 400, Tømrerarbejdet 3—4000, Snedkerarbejdet 7—800, alt i alt har de regnet det ud til 12,467. Saa kommer Inventa-

*Ansigter fra Heden.*

ret: De har købt baade Bord og Stole og Seng for 40 Kr. hos en Marskandiser, og Karen har Køkkengrejser (som jo er langt dyrere end Møbler, fordi det ikke kan faas brugt) for over 100 Kroner paa Kistebunden derhjemme. Det er nok til Starten. Overslaget over Besætning og Redskaber ser saaledes ud: 2 Heste 1000, 5 Malkekøer 1500, en Løbekvie 100, Grise 100, Redskaber 500. Det bliver over 3000, som de skal ud med i Kontanter — alt, hvad de ejer tilsammen. Men de vil ikke køre i Staa paa Grund af manglende Driftskapital for det første, forsikrer Hans; for han har saa smaat allerede aftalt med Haandværkerne, at han selv skal være Haandlanger og derfor vil tjene en Dagløn kontant af sit eget Laan ved Opførelsen af sin egen Ejendom.

### LYKKENS KUGLE

De Unge har kun ét Maal for deres Udflugter: Jordstykket, hvoraf Fremtiden skal gro.

I Maanedsvi har det unge Par Gang paa Gang staaet her paa den nøgne Mark og lagt Tal sammen og smaaskændtes om, hvilken Vej Dagligstuevinduerne nu skulde vende. Og saa en Morgen staar Hans Hansen der igen i Søndagstøjet sammen med en halv Snes andre unge fra Egnen, men denne Gang er det en Hverdag. Karen er i sin Husbonds Køkken ... Blandt det tredobbelte Antal Ansøgere er disse unge Mænd udtaget af Statens Jordlovsudvalg til Ejere af de udstykkede Parceller. De gaar i Flok og Følge henad den plørede Markvej anført af Formanden for Husmandsbrugskommissionen, en Folketingsmand, som er Jordlovsudvalgets Distriktsmedlem, en Sekretær fra Udvalget i København samt Landinspektøren, som har maalt Arealerne ud, og Arkitekten, der skal kontrollere de kommende Bygninger. Flere af de unge Mænd har forlovet sig i den samme Parcel, og derfor maa der trækkes Lød mellem dem.





Kommissionsformanden bærer en Pose med flere grønne, men kun en eneste skinnende hvid Kugle. Det er den sidste, der betyder Ønskets Opfyldelse. Det store Optog standser paa den vindsuste Vej ud for den første Parcel. Fem har udset sig netop den og stimler sammen om Kommissionsformanden. Han ryster Posen med fire grønne og den ene hvide Kugle og holder den frem. En Kreds af unge og vejrbidte Ansigter bøjer sig spændt forover mod den lunefulde Lykkes Gem. Hans Hansen føler Blodet banke smerteligt i sine Halsaarer bag den uvante Flip. For dem alle er det Livets mest spæn-



dende Øjeblik. Den første store Lab famler sig forsigtigt ned gennem den mørke Aabning og kommer op igen. Et skuffet Støn: — Aah, grøn! Men Hans Hansen sukker lettet. Han og Karen har ikke rejst deres Drømmehus paa denne Stribe af Marken, fordi den har den smukkeste Beliggenhed, tværtimod, men fordi det er den bedste Jord, og fordi den ligger nærmest ved Mælkeruten. Og nu har de puslet saa ofte i og omkring det tænkte Hus netop paa denne Plet, at deres Sjæle er bundet til den. Hans Kæmpenæve skælver, da han stikker den ned i Posen. Han lukker Øjnene som for at tvinge sit indre Blik til at trænge gennem Lærredet og ind i Mørket.

— Fummel nu ikke saa længe, siger Formanden utaalmodigt. Med et Ryk knuger Hansen Haanden om en Kugle og tager den til sig. Saa aabner han tøvende først Haanden, saa Øjnene. De bliver staaende vidtaabne, et Lattergylp staar ham ud af Halsen. Kuglen er hvid, det er Lykkens Kugle!

### FREMTIDEN —

Mens Skaren gaar videre, og Lodtrækningen fortsætter, bliver han staaende og stirrer paa sin Jordlod. Fantomernes Hus stiger atter op af den nøgne Mark, men mere tydeligt og levende end nogensinde. Han har før hørt Hestene stampe i Stalden, Kørerne brøle og Hønsene kagle fra de Længer, Fantasien har bygget op; men nu da det hele pludselig er rykket saa meget nærmere frem mod Virkelighedens Grænse, hører han en helt ny Tone blande sig i den muntre Musik: et lille Barns Pludren. — Saa springer han paa Cyklen og spurter afsted ned til Gaarden bag Bakkerne, hvor Karen tjener, for at fortælle hende, at de har faaet Ønskegrunden, at han har holdt Lykkens Kugle i sin Haand.

— — —  
I Kroens Baglokale samles alle efter Lodtrækningen for at skrive Slutsedler under og betale et Beløb kontant for Om-

kostningerne ved Handelen og Udstykningen. Hans Hansen lægger 150 Kroner i veltjente Sedler paa Bordet med et Smæld. Det er de skønneste Penge, han endnu har givet ud. Nu er han og de andre blevet Fæstere, blot ikke under en vilkaarlig Herremand, men under Staten, som de selv føler, at de er med til at styre. Nu skal de have Foden under eget Bord.

— Saa er Formaliteterne i Orden, siger Folketingsmanden og rejser sig ved Bordenden. Og jeg vil saa haabe, at I bliver tilfredse med de Parceller, I har faaet, og at det maa gaa godt for Jer derude. I kan tage fat, saa snart I vil. Og han slutter med Samfundets Lykønskning til Ejerne af de nye Hjem: — Nu er det Jeres. Held og Lykke!

— Tak, lyder Svaret i Kor. Og et smittende Smil springer Stuen rundt fra Mand til Mand omkring Bordet og tænder Forventningens Lys paa de unge, alvorlige Ansigter fra Heden.

---